

OTDK-dolgozat

2015

**A FALUSI ÉS ÖKOTURIZMUS HELYZETE ÉS LEHETŐSÉGEI
A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI KISTÉRSÉGBEN**

**THE SITUATION AND POSSIBILITIES OF RURAL AND
ECOTOURISM IN THE HÓDMEZŐVÁSÁRHELY MICRO-REGION**

Kézirat lezárva: 2013. október 26.

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS ÉS TÉMAFELVETÉS	1
2. A VIDÉKFEJLESZTÉSTŐL A FALUSI ÉS ÖKOTURIZMUSIG – SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	3
2.1. A TURIZMUS DEFINIÁLÁSA ÉS CSOPORTOSÍTÁSA.....	5
2.2. A VIDÉKI TURIZMUS FAJTÁI	8
2.3. A FALUSI ÉS ÖKOTURIZMUSRÓL.....	10
2.3.1. Változó keresleti és kínálati trendek	12
2.3.2. A falusi és ökoturizmus szereplői és feladataik	15
2.3.3. A falusi és ökoturizmus vidékgazdaságra gyakorolt hatásai	18
3. A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSEI ÉS MÓDSZERTANA.....	23
3.1. A KUTATÁSI TERÜLET LEHATÁROLÁSA ÉS RÖVID BEMUTATÁSA	23
3.2. CÉLOK ÉS HIPOTÉZISEK	24
4. TURIZMUS A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI KISTÉRSÉGBEN – A KUTATÁS EREDMÉNYEI ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE.....	27
4.1. TURISZTIKAI KERESLET ÉS KÍNÁLAT A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI KISTÉRSÉGBEN	27
4.1.1. A turisztikai kereslet alakulása	27
4.1.2. A turisztikai kínálat elemei	30
4.2. A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI KISTÉRSÉG FALUSI ÉS ÖKOTURIZMUSÁNAK VIZSGÁLATA A TURIZMUSBAN ÉRDEKELT SZEREPLŐK SZEMSZÖGÉBŐL	36
4.2.1. Polgármesterek és a Tourinform iroda.....	36
4.2.2. Szállásadók és a Peter's Tours	44
4.2.3. Héjja Ökofarm	55
5. A HIPOTÉZISEK VIZSGÁLATA ÉS JAVASLATTÉTEL	60
6. ÖSSZEFOGLALÁS.....	66
IRODALOMJEGYZÉK.....	69

TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRAJEGYZÉK

1. táblázat: A turizmus gazdasági hatásai	20
2. táblázat: A Hódmezővásárhelyi kistérség településeinek adatai 2011-ben	24
3. táblázat: A turisztikai kereslet néhány fontos mérőszámának változása a Hódmezővásárhelyi kistérségre vonatkozóan a 2009 és 2011 közötti időszakban	28
4. táblázat: A Hódmezővásárhelyi kistérség vonzerőinek csoportosítása	31
5. táblázat: A Hódmezővásárhelyi kistérség kereskedelmi és magán szálláshelyeinek férőhelyei	34
1. ábra: A turizmus rendszere	6
2. ábra: A turizmus formáinak kategorizálása	7
3. ábra: A vidéki turizmus csoportosítása	9
4. ábra: A falusi turisztikai élmény modellje	16
5. ábra: A fenntartható turizmusfejlesztés mágikus ötszöge	19
6. ábra: A Hódmezővásárhelyi kistérség településeinek közigazgatás-földrajzi elhelyezkedése	23
7. ábra: Csoportok érkezése a Héjja Ökofarmra 2006 és 2011 között	58

1. BEVEZETÉS ÉS TÉMAFELVETÉS

Napjainkra világossá vált, hogy a vidéki térségek több szempontból hátrányban vannak a városi területekkel szemben. Vidéken kevesebb a munkalehetőség, alacsonyabbak a bérek, a szolgáltatások kisebb választékához férnek hozzá a lakosok. Ez csak néhány ok, ami miatt számos falusi, kisvárosi lakos költözik nagyvárosba vagy próbál megélhetést találni a fővárosban. A költözést főleg a fiatalok választják, emiatt a vidéki településeken egyre gyakrabban jelentkező probléma az elöregedés. A vidéki települések vezetői lehetőségeik szerint próbálják megakadályozni az elvándorlást, több-kevesebb sikerrel.

Ezen problémák orvoslására egyre több kistérség a turizmusban keresi a megoldást. Sok településvezető úgy látja, hogy a turizmus fellendülése csökkentené a munkanélküliséget, a mezőgazdaságban dolgozóknak munkát adna a szezonon kívül, az érkező turisták miatt bővülnének a szolgáltatások, amit a helyiek is élvezhetnének, a helyben előállított termékeknek bővülne az értékesítési lehetősége. Ezek és az ezekből következő tovagyrúzó hatások miatt csökkenne az elvándorlás, a lakosok helyben maradnának, így hosszú távon a vidéki térségek leszakadása is megszűnne, de legalább is mérséklődne. Ez a kedvező folyamat azonban csak azokban a térségekben indul be, ahol rendelkezésre állnak a megfelelő erőforrások, és a turizmusban érdekelt szereplők képesek összefogni a siker érdekében.

A vidéki kistérségek fejlődésében tehát meghatározó szerepe lehet a turizmusnak. Az, hogy a vidéki turizmus melyik fajtája lesz domináns az adott térségben, a terület adottságaitól függ. A dolgozatomban vizsgált Hódmezővásárhelyi kistérségben megtalálhatók azok a tényezők, melyekre a kistérség a falusi és ökoturizmus terén támaszkodhat. A Hódmezővásárhelyi kistérség egyik gyöngyszeme a Mártélyi holtág, melynek természeti adottságai, gazdag élővilága az ökoturizmus iránt érdeklődők célpontja lehet. A faluban, nyugodt, rendezett környezetben vendégházaknál a turista meg tud szállni, ismerkedhet a helyi termékekkel, a falusi életformával, így a falusi turizmust keresők is nyugalomra találnak a településen. A Hódmezővásárhelyi kistérség másik községe, Székkutas is egyedülálló természeti értékkel bír, a védetté nyilvánított Kardoskúti Fehér-tó számos értékes madárfajnak ad otthont. A területen a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatósága nagyszámú őshonos magyar szürkemarha állományt, és cigája és racka juh állományt tart.

A vizsgálatot kistérségi szinten végzem, mivel megyei, illetve regionális szinten a turizmusfejlesztés terén nincs közös megegyezés, a rengeteg szereplő sokféle célt képvisel, nehéz megtalálni közöttük a közös nevezőt, nehéz összefogni őket. A kistérségi szint azért célszerű, mert a turizmusfejlesztésben érdekelt szereplők a kistérség határain belül még

képesek koordinálni az elképzeléseket, meg tud valósulni közöttük egy aktív párbeszéd a mindennapokban, továbbá könnyebb kialakítaniuk egy közös jövőképet, ami mindenki számára követhető. Az egyes települések egyedül nem képesek olyan vonzerőt kifejteni, ami több napos tartózkodást tenne lehetővé, de kistérségi szinten összefogva már kialakíthatóak olyan programcsomagok, amelyek segítségével a turisták hosszabb ideig a térségben maradnak.

A dolgozat első felében a vidékfejlesztés egyik lehetséges eszközének, a turizmusnak a definiálásával, fajtáinak meghatározásával foglalkozom. A vidéki turizmus kategórián belül értelmezhető a falusi és az ökoturizmus, melyek elméleti hátterének bemutatása a dolgozat fontos részét képezi. A dolgozatban többek között kitérek a változó keresleti és kínálati trendek feltérképezésére, csoportosítom a falusi és ökoturizmus szereplőit és meghatározom ezek feladatait. A turizmus a vidékgazdaságra nem csak kedvezően tud hatni, kedvezőtlen hatások is felléphetnek, melyek szintén bemutatásra kerülnek.

Az elméleti áttekintés után a falusi és ökoturizmus keresletének és kínálatának alakulását vizsgálom a Hódmezővásárhelyi kistérségben. A rendelkezésre álló statisztikai adatok segítségével elemzem a turisztikai kereslet alakulását a kistérségben. A kínálati oldalt vizsgálva célom egy átfogó vonzerőleltár létrehozása, ami a kistérség valamennyi nevezetességét tartalmazza tematikusan csoportosítva. A kínálati oldalnál maradva megvizsgálom a térség szálláshelyeinek befogadóképességét.

Annak érdekében, hogy a kereslet alakulásáról, a szezonálisról és a turistaérkezések jellemzőiről még pontosabb információkhoz jussak, primer kutatást végzek; interjút készítünk a kistérség turizmusának domináns szereplőivel: Mártély és Székkutas községek polgármestereivel, valamint szállásadókkal, a Tourinform iroda vezetőjével, egy túravezetésre szakosodott szolgáltatóval és a Héjja Ökofarm névadójával. A falusi és ökoturizmusban rejlő lehetőségek feltárása mellett a kutatás fontos célja a turisztikai szereplők közötti együttműködés meglétének, minőségének, intenzitásának vizsgálata.

2. A VIDÉKFEJLESZTÉSTŐL A FALUSI ÉS ÖKOTURIZMUSIG – SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

Napjainkban megfigyelhető, hogy a vidék jelentősége egyre inkább felértékelődik (Lukács, 2004). A városokban megfigyelhető túlszűfolttság, zaj- és légszennyezés, közlekedési dugók alternatívájaként a vidék lehetőséget nyújt az egészséges, nyugodt életre.

Ha vidékről, vidéki térségről beszélünk, akkor érdemes megadnunk, hogy mit értünk alatta. A Vidéki Térségek Európai Chartája (Council of Europe, 1996) a területhasznosítás szemszögéből ragadja meg a vidéki térség definiálását. Eszerint a *vidéki térség* olyan szárazföldet, belső vagy tengerparti területet jelent, amely kisvárosokat és falvakat foglal magába, ahol a terület jelentős részét az alábbiakra használják (Kis, 2011):

- mezőgazdaság, erdészet, akvakultúra és halászat;
- a vidéki lakosok gazdasági és kulturális tevékenységei (kézművesség, ipar, szolgáltatások, stb.);
- nem városi jellegű pihenés és rekreáció, természetvédelem;
- egyéb célok, például lakóhely.

A vidéki térségekben, azon belül is a falvakban a mezőgazdaságnak még mindig fontos szerepe van a gazdasági életben és a foglalkoztatásban. A mezőgazdaságra azért is érdemes hangsúlyt fektetni, mert multifunkcionális jellege miatt a gazdaság, a környezet és a társadalom fejlődésére is kihatással van. Az elsődleges, azaz az élelmiszer- és nyersanyagtermelő funkcióján túl hozzájárul a vidéken élők életminőségének javulásához, valamint a környezetet is aktívan alakítja (Kis, 2006; OECD, 2001). A lakosság minőségi élelmiszerrel való ellátásán túl tehát egyéb fontos feladatai is vannak a mezőgazdaságnak az integrált megközelítés szerint: ilyen a tájfenntartás, a termőföld védelme, a biodiverzitás megőrzése, a vidéki életmód fenntartása, hagyományainak ápolása, pihenési lehetőség biztosítása, így a turizmus alapjainak megteremtése (Fogarassy–Villányi, 2004).

Az említett három szférát, a gazdaságot, a környezetet és a társadalmat a *vidéktőke* (countryside capital) fogalmában is megtaláljuk. A vidéktőke elemei három fő csoportból épülnek fel: a természetes, épített, és társadalmi erőforrásokból. Ezek lehetnek kézzelfogható vagy nem kézzelfogható elemek, azonban mindezek együttesen alkotják azt az összességet, amely a vidék számára egyfajta tőkeként rendelkezésre áll. A gyakorlatban ez annyit jelent, hogy minél fejlettebb infrastruktúrával, különlegesebb természeti erőforrásokkal és kulturális hagyományokkal rendelkezik egy vidéki terület, annál nagyobb valószínűséggel képes pozitív

élményekhez juttatni az odalátogató turistákat. A vidék ilyen típusú összessége tehát nem csupán rövid, de hosszú távon is a terület versenyképességének forrása és az ott élők életszínvonalának meghatározója lehet. Ez a tökétenyező időben nem állandó, jövőbeli minősége nagyban függ a múltbeli és jelenbeli tevékenységektől: minél felelősebben bánt a jelen lakosa ezzel a tőkével, annál több marad belőle a következő generációk számára. Elmondható tehát, hogy a vidékfejlesztés egyik alapvető feladata, hogy a lakosokat a rendelkezésre álló erőforrások – legyenek azok természetesekek, mesterségesek, vagy kulturálisak – felelős, fenntartható használatára készítse (Garrod et al., 2006).

Makkai (2008) vidékfejlesztés definíciója is hangsúlyt fektet a természeti erőforrások megőrzésére. *„Videkfejlesztésnek tekintjük azokat a jogilag is szabályozott tevékenységeket, intézkedéseket, amelyek az egyezményesen vidéknek tekintett területeken élők életminőségének javításához járulnak hozzá, továbbá amelyek a természeti erőforrások, a környezet, a táj megőrzését szolgálják, és amelyek a vidék társadalomban betöltött funkciói ellátását tartósan erősítik”* (Makkai, 2008: 23). A vidékfejlesztés célja tehát a vidéki lakosok életnívójának emelése, a természeti erőforrások, a biodiverzitás, a táj megőrzése és gazdagítása, továbbá a vidék funkcióinak helyreállítása (Csete–Láng, 2005).

Dorgai (1999) szerint a jövőben az agrárgazdaság gazdasági súlya nem változik jelentősen, inkább csökken, szerepe a vidékfejlesztésen belül viszont felértékelődik. Azt jósolja, hogy a mezőgazdaság multifunkcionális jellege erősödni fog, a hagyományos termelési funkción túl a társadalom nagyobb igényt támaszt majd az új funkciók, különösen a tájgondozás és a környezet megóvása iránt. Bővülni fognak a vidéki rekreációs szolgáltatások és a falusi turizmus lehetőségei. Ezen új funkciók hatékony működéséhez a falusi emberek befogadó hozzáállása és nyitottsága szükséges. Új ismereteket kell elsajátítaniuk ahhoz, hogy a falusi vendéglátásban sikeresek legyenek.

A sikerhez szükség van interperszonális hálózatok kiépítésére is. Ezeket a közösségi rendszereket az ott élő emberek, a köztük végbemenő együttműködések határozzák meg. Az emberi kapcsolatokból felépülő hálózat középpontjában a környező terület természeti, mesterséges és társadalmi erőforrásai (összességében a vidéktőke) állnak. Ez tartja össze a közösséget, mivel minden szereplő valamilyen módon ebből a rendszerből részesedik, ennek adottságait használja fel saját megélhetésének biztosítására. Látható tehát, hogy a vidéktőke szerepe kettős: egyfelől ez az erőforrás lesz a turizmus célpontja, másfelől jelentős szerepet kap a helyiek összetartásában, a közös identitás kialakításában. Alapvetően kétféle kapcsolatot különböztetünk meg: gyenge és erős kötésű kapcsolatokat. A gyenge kötésű kapcsolatokat általában ritkább találkozások és alacsonyabb bizalmi szint jellemzi, míg az

erős kapcsolatok nem csupán ismertséget, de összetartást is szimbolizálnak. A vidékfejlesztési stratégiáknak ez szintén kulcsfontosságú részét kell, hogy képezze: a cél az, hogy minél több erős kapcsolatot építsünk fel, így ahelyett, hogy szétapróznánk a helyiek identitását, megerősítjük azt. Az így létrejövő közösség pedig tovább erősíti a terület vidéktőkéjét, és ezzel turisztikai vonzerejét (Saxena–Ilbery, 2010).

A központi kérdés az, hogy a turizmus fejlesztésével elérhetők-e vidékfejlesztési célok, a káros környezeti és társadalmi folyamatok visszaszoríthatók-e, eredményes lehet-e a vidéki térségekben befektetni a turizmusba. A turisztikai szakemberek szerint nincs kellő potenciál a vidéki térségekben, ők nem igazán látnak lehetőséget a vidéki turizmusban (Fehér–Kóródi, 2008). Ezzel szemben sok vidékfejlesztő viszont kitörési pontként tekint a turizmusra, mint egyetlen lehetőségre, mellyel a vidéki térségek kikerülhetnek hátrányos helyzetükből. A két szélsőséges álláspont között kell megtalálnunk az egyensúlyt és mérlegelnünk kell a turizmusban rejlő reális lehetőségeket.

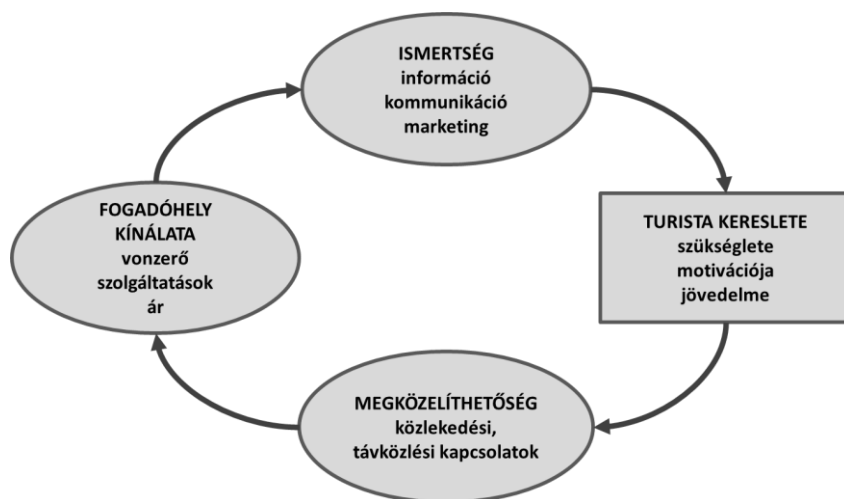
2.1. A TURIZMUS DEFINIÁLÁSA ÉS CSOPORTOSÍTÁSA

A turizmust sokan sokféleképpen értelmezik, ezért fontos a fogalom tisztázása. Az 1989-ben elfogadott Hágai Nyilatkozat egy széles körben elterjedt turizmus definíciót alkotott. Eszerint *„a turizmus magában foglalja a személyek lakó- és munkahelyen kívüli minden szabad helyváltoztatását, valamint az azokból eredő szükségletek kielégítésére létrehozott szolgáltatásokat”* (Donka–Sztrunga, 2008: 13; Michalkó, 2007: 31; Várhelyi, 2009: 15). Véleményem szerint ez a fogalmi lehatárolás túl tág, nem derül ki egyértelműen, hogy a szabadidő eltöltésére irányuló tevékenységeket foglalja magában.

Számos hazai szerző alkotott saját definíciót, mert a lakó- és munkahely lehatárolást nem tartják egyértelműnek, illetve úgy gondolják, hogy a szabad helyváltoztatás turisztikai motiváció nélkül is történhet. A Várhelyi (2009) által alkotott definíció az előbb említett problémákat megpróbálja kiküszöbölni. Szerinte *„a turizmus a szabadidő eltöltése céljából, vagy ahhoz hasonló célból az állandó tartózkodási helyen (helyeken) kívül igénybe vett szolgáltatások és az ezzel kapcsolatos utazások összessége”* (Várhelyi, 2009: 15). Ettől kicsit eltérően fogalmaz Michalkó (2007), aki az élményszerzést, mit a turisták által keresett, a megszokott ingerektől eltérő hatást is belefoglalta definíciójába. Michalkó szerint *„a turizmus lényege a személyek élményszerzéssel párosuló környezetváltozása, amelynek során szolgáltatások igénybevételére kerül sor”* (Michalkó, 2007: 33).

A turizmus „versenyképességét” a turizmus, mint rendszer elemeinek fejlettsége, a közöttük lévő kapcsolatok és ezek együttes működése határozza meg. Tasnádi ezt egy modellben ábrázolta (1. ábra), mely a *turizmus rendszerét* vetíti elénk (Fehér–Kóródi, 2008). A rendszert leegyszerűsítve, logikusan ábrázolja: a modellben megtalálható a turista, egyedi igényeivel, szükségleteivel, akit a fogadóhelynek különböző kommunikációs csatornákon keresztül meg kell érintenie, hiteles információt kell szolgáltatnia magáról. A fogadóhely minél szélesebb és egyedibb szolgáltatásokat alakít ki ennek érdekében. A fogadóhely akkor sikeres, ha a turista a különböző közlekedési hálózatok valamelyikén eljut hozzá. Összességében elmondható, hogy a rendszer elemei közül három tényező (megközelíthetőség, fogadóhely kínálata, ismertség) együttes fejlesztése viheti sikerre a térséget; ezek az ábrán buborékokban jelennek meg. A téglalapban szerepeltetett turista preferenciáitól és jövedelmétől függ, hogy az adott térséget választja-e. A döntést számos tényező befolyásolja, ilyen például az életkor, a nemzetiség, vagy a család típusa, gyerekek száma és kora.

Tasnádi rendszermodelljét néhány tényezővel kiegészítettem: a turista döntését motivációja és jövedelme is befolyásolja; a fogadóhely kínálatánál az ár is dominál; az ismertség lényegében hatásos marketinggel érhető el.

1. ábra: A turizmus rendszere

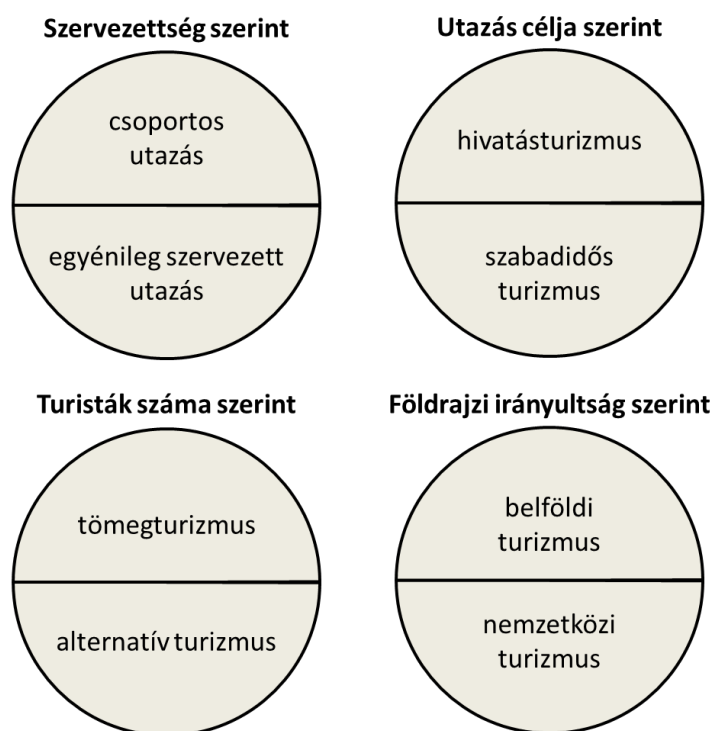
Forrás: Fehér–Kóródi (2008) alapján saját szerkesztés

Különböző kategóriák mentén lehet csoportosítani a turizmust. Véleményem szerint leglogikusabb osztályozást a Donka–Sztrunga (2008) szerzőpáros és Michalkó (2007) alkalmazott. A két különböző szakirodalom nagyon hasonlóan kategorizálta a turizmus

formáit (2. ábra). A következőkben röviden bemutatom a kategorizálást, és részletesebben kitérek a turizmus azon fajtáira, melyek a következő fejezetekben a Hódmezővásárhelyi kistérség vonatkozásában felmerülnek.

A szervezettség szerint megkülönböztethetünk *csoportos* és *egyéni*leg szervezett utazást (Donka–Sztrunga, 2008). Az egyéni leg szervezett utak súlya az internet elterjedésével megnőtt, ma már könnyedén lehet foglalni a szállást, repülőjegyet, informálódni a nevezetességekről. Így a folyamatból kihagyható az utazási iroda, ami anyagi szempontokból is kedvező.

A csoportosítás történhet az utazás célja, motivációja szerint, így hivatás- és szabadidős turizmusról beszélhetünk (Donka–Sztrunga, 2008; Michalkó, 2007). A *hivatásturizmus* körébe tartoznak például a tanulmányutak, a rendezvény- vagy a konferenciaturizmus. Lényege, hogy az utazó a foglalkozásával kapcsolatos tevékenységet végez, a megbízást a munkáltatójától kapja, így a költségeket is általában ő állja. A fogadóterület számára az előnyt az jelenti, hogy az egyének fajlagos költsége általában magasabb a nagyobb árszínvonalú szolgáltatások igénybevétele miatt, továbbá nem jellemző a szezonáltság, és más ágazatok fejlődésére is pozitív hatással lehet. *Szabadidős turizmuson* a munkaidőn kívül végzett turisztikai tevékenységeket értjük. Ez egy nagyon tág kategória, a teljesség igénye nélkül ide sorolható a városi, kulturális, aktív, vagy az egészségturizmus.

2. ábra: A turizmus formáinak kategorizálása

Forrás: Donka–Sztrunga (2008); Michalkó (2007) alapján saját szerkesztés

A turisták száma és a fogadóterületre gyakorolt hatás szerint elkülöníthető a tömegturizmus és az alternatív turizmus (Donka–Sztrunga, 2008; Michalkó, 2007). A *tömegturizmus* tipikus esetei a tengerparti nyaralások vagy a világvárosok látogatása. Az elnevezésből is kiderül, hogy nagy turistaszám jellemzi, akik a helyi környezet és a szokások iránt kevésbé érdeklődnek, a természeti környezetre (közvetetten, pl. a szállodákon keresztül) negatív hatással vannak. A turizmus ezen fajtája a szezonban nagyszámú munkahelyet biztosít a helyieknek, viszont szezonon kívül megélhetésük kétségessé válik. Ezzel szemben az *alternatív turizmusra* nem jellemző a turisták tömeges jelenléte, így a célpontra kevés káros hatással vannak. A kisebb turistaszám lehetővé teszi, hogy a sablonos szolgáltatások helyett az érkezők egyedi igényeit kielégítő kínálatot biztosítsanak. A turisták érdeklődése a helyi környezet iránt intenzívebb, sőt az ökoturizmus középpontjában pont a természeti környezet megismerése áll. Alternatív turizmushoz sorolható a gyógyturizmus, a falusi, vagy a kulturális turizmus is. A kulturális turizmus során a látogató kulturális eseményeken, fesztiválon vesz részt, kiállítást, múzeumot, színházat látogat meg. A fogadóterület azonban csak akkor válhat sikeressé, ha képes olyan kínálatot felmutatni, amely iránt jelentős fogyasztói kör érdeklődik.

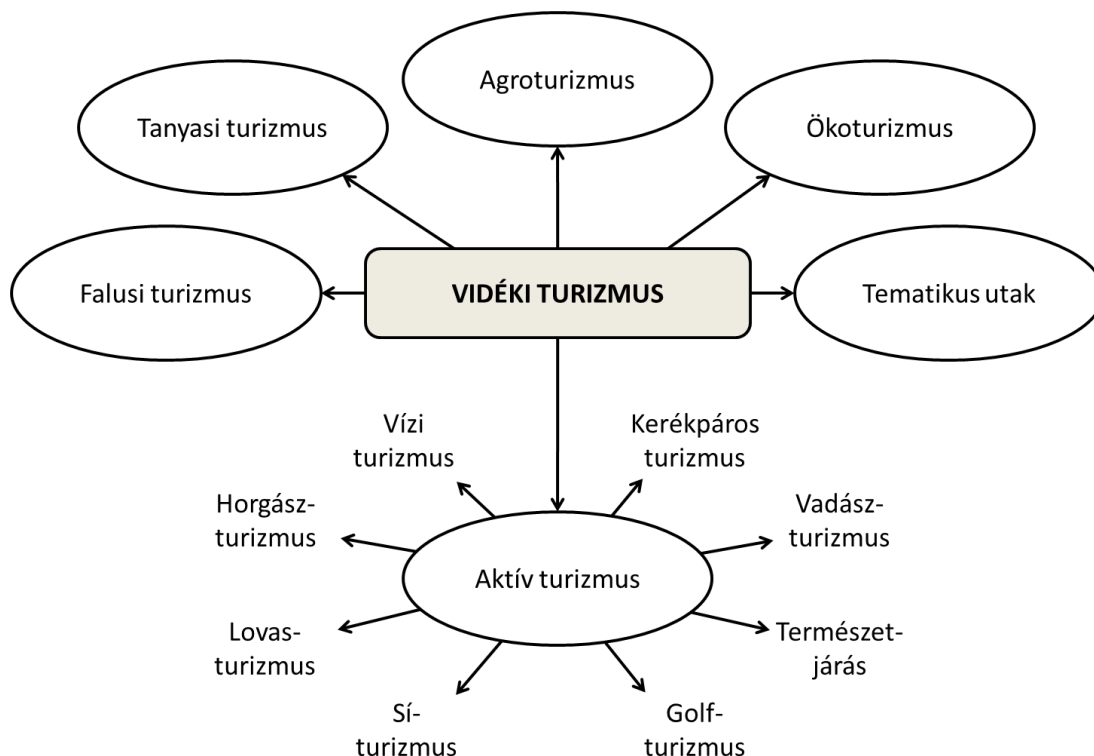
A kategorizálás történhet még földrajzi irányultság alapján: *belföldi* és *nemzetközi turizmusra* bontható (Donka–Sztrunga, 2008; Michalkó, 2007). Az olyan kevésbé ismert térségek, mint a Hódmezővásárhelyi kistérség, jellemzően a belföldi turisták érkezésére számíthatnak. Ennek előnye a közös nyelv (idegen nyelveket nem ismerők is kínálhatnak szolgáltatásokat), a könnyebb megközelíthetőség, illetve hogy a szezonális kevésbé erősen jelentkezik. A későbbiekben vissza fogok utalni az itt kifejtett turizmusfajták közül néhányra.

2.2. A VIDÉKI TURIZMUS FAJTÁI

Az Európai Közösségben a nyolcvanas évek végén került előtérbe a vidéki térségek problémája, a farmok, tanyák megszűnése, a vidék elnéptelenedése (Kovács, 2000). A leszakadó régiók hanyatlásának megállítására és az elmaradott térségek felzárkóztatására irányuló törekvések egyike a vidéki turizmus fellendítése volt. Ennek létjogosultságát abban látták, hogy a hagyományos tömegturisztikai célpontok telítődnek, így a növekvő turistaszám befogadására a vidék alkalmasnak tűnik.

A *vidéki turizmus* az alternatív turizmus kategóriáján belül értelmezhető, mely a nem városi területek idegenforgalmi szolgáltatásainak összességét foglalja magában (Kulcsár, 2003). Fehér és Kóródi (2008) négy típust különít el: a falusi, az öko- és az aktív turizmust, valamint a tematikus utakat, mint például a gasztronómiai turizmus. Véleményem szerint az

aktív turizmus nem tekinthető teljes mértékben a vidéki turizmus egy külön kategóriájának, ezért is szerepeltettem a 3. ábrán a többi típustól elkülönülten. Kulcsár (2003) szintén négy megjelenési formát nevez meg (falusi, agro-, ökoturizmus, tematikus utak), Kabódi (2005) ezt kiegészíti egy ötödikkel, a tanyán üdüléssel. A különböző formák között nincs éles határ, sok ponton kapcsolódnak egymáshoz. A következőkben Kulcsár (2003) és Kabódi (2005) által említett típusokat vizsgálom meg részletesebben.

3. ábra: A vidéki turizmus csoportosítása

Forrás: Kulcsár (2003); Kabódi (2005); Fehér–Kóródi (2008) alapján saját szerkesztés

Falusi turizmus (üdülés falun). Ez tulajdonképpen a vidéki turizmus leggyakrabban előforduló fajtája. A vidéki táj, a nyugodt életforma, a falu kulturális hagyományai jelentik a vonzerőt. A falusi szolgáltatásokat foglalja magában, ami kiegészülhet egy szakszerű idegenvezetéssel a környék nevezetességeinek bemutatásán keresztül. Ennek részletes kifejtésére a következőkben még visszatérek.

Üdülés tanyán. Ekkor a turista tanyán száll meg, az ott lakók biztosítják a vendéglátást is. A látogató bekapcsolódhat a gazdaság feladataiba, kipróbálhatja a mindennapos tevékenységeket.

Agroturizmus. Ez a típus véleményem szerint nagyon hasonlít az előzőhöz. A vidéki adottságok közül a mezőgazdasághoz kapcsolódók a dominánsak. A parasztgazdaságnak –

ahol a turista megszáll – fő tevékenysége a mezőgazdaság. A látogató ebbe a tevékenységbe kapcsolódik be, részt vehet az agrártermékek feldolgozásában (pl. szüret, gyógynövénygyűjtés, lekvárfőzés, pálinkafőzés), továbbá helyben termelt termékeket fogyaszt és vásárol (pl. tejtermékek, gyümölcsből készült termékek, lekvár, bor, pálinka, hústermékek, kolbász, sonka, szalonna, őrölt paprika). Ez utóbbi az agroturizmus kiemelkedő előnye, hiszen ösztönzi a turistát a helyi termékek vásárlására, ezzel piacot teremt a falun, illetve a gazdaságokban előállított termékeknek.

Ökoturizmus. Ekkor a fő motiváció a természetközelség és a természet megismerése. Ez a tevékenység általában szakszerű idegenvezetéssel párosul. Természetesen a turista ilyenkor is igénybe veszi a falusi szolgáltatásokat és a helyi vendéglátást. Az ökoturizmusról a következőkben még lesz szó.

Tematikus utak. Ezen utaknak számos fajtája lehet. Magyarországon (és Nyugat-Európában is) talán a legjellemzőbb típus egy bizonyos tájegység hagyományos terméke köré szervezett út, mint a specializált borút. De előfordulnak más termékek, például a pálinka vagy a lekvár köré szervezett utak, valamint léteznek zarándokutak is.

2.3. A FALUSI ÉS ÖKOTURIZMUSRÓL

A vidéki turizmus kategórián belül értelmezhető tehát a falusi és az ökoturizmus is. A falusi turizmust számos szakirodalom a vidéki térségek megmentőjeként említi; egyfajta *csodaszerként* hivatkoznak rá, mivel az ebből származó bevétel kiegészíti a mezőgazdasági bevételeket, jobb megélhetést biztosítva a vidéki lakosoknak (Könyves et al., 2009). Kulcsár (2003: 14) szerint „*a falusi turizmus a falusi és tanyasi térség komplex idegenforgalmi kínálatát hasznosító vendégfogadás*”. Ennél részletesebben határozza meg a falusi turizmus lényegét Csizmadia (idézi Kabódi, 2005: 28): „*a falusi turizmus a városon kívül, helyi és regionális vonzerőkkel rendelkező gondozott falusi, vidéki környezetben a belföldi és külföldi vendégek szabadidő-eltöltési szükségleteinek széles körű, kereskedelmi alapokon való kielégítése és az ezt szervező helyi intézmények és szolgáltatók együttműködése*”.

A falusi turizmust választók *főbb motivációi* a következők (Kabódi, 2005; Kulcsár, 2003; Fehér–Kóródi, 2008): egyrészt olyan kikapcsolódási lehetőséget keresnek, melynek során a felgyülemlett feszültségeiket levezethetik, menekülnek a városi térségekből a nyugalmat nyújtó természetközeli helyekre; másrészt rekreációs céllal érkeznek, egészségük megőrzése érdekében. De motiválhatja őket az ismeretszerzés is, a falusi életforma megismerése, a falusiakkal való érintkezés, illetve a szabadság és a szépség keresése, vagy akár a gyökerek megtalálása (Inskeep, 2000). További motiváló tényező a különleges

szabadidős tevékenységek széles választéka, mint a vadászat, horgászat, lovas- és kerékpártúrák, vagy az íjászat. Az említett motivációk a kortól, nemtől, családtól és a nemzetiségtől függően változhatnak.

A falusi turizmus értékét három dolog adja (Kabódi, 2005). Az első maga a helyszín, a *falu*, ami önmagában vonzerőként lép fel, mivel változatosságot nyújt a városból érkező embereknek. A falusi környezet legfontosabb vonzerejét a természetközelség adja. A második kulcspontra a *falusi szolgáltatások* eltérő mivolta. Ide tartozhatnak például az aktív pihenés elemei, mint például a lovaglás, vagy a falusi rendezvények, továbbá a helyi termékek, ételek kóstoltatása, a falusi vendéglátás. A harmadik tényező a *falusi ember*, aki a szolgáltatást nyújtja, a vendégeket fogadja. Előnyt jelent, ha képesek a régi hagyományos mesterségeket (pl. kovácmesterség, fazekasság, fafaragás, kosárfonás) és tevékenységeket (pl. citerázás, néptánc, hímzés, szövés, csipkekészítés) bemutatni, esetleg tanítják is a látogatókat, akik tőlük vásárolt ajándékokat vihetnek haza.

Kabódi gondolatmenetébe illeszkedik Fehér és Kóródi (2008) csoportosítása. Szerintük a vidéki kínálatot három elem határozza meg: a *közös javak* (ez megfeleltethető a Kabódi által említett faluval), a *helyi közösség értékei* (ez párhuzamot mutat a falusi szolgáltatásokkal), valamint az *egyéni értékek* (ez maga a falusi ember és környezete).

Az *ökoturizmus* iránt érdeklődők a természeti adottságokat helyezik utazásaik középpontjába. Az IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources) definíciója szerint „*az ökoturizmus a környezetért felelősséget vállaló utazás és látogatás a viszonylag zavartalan természeti területeken, azok természeti, valamint jelen és múltbeli kulturális értékeinek élvezete és értékelése céljából, úgy, hogy kíméli azokat a látogatás káros hatásainak mérséklésével, valamint a helyi népesség társadalmi, gazdasági előnyökhöz juttatásával*” (idézi Péntes, 2008: 12).

Ez a definíció jelentős hasonlóságot mutat Valentine (1993) megközelítésével, aki megkülönbözteti a természeti turizmust és az ökoturizmust. Az ökoturizmus szerinte:

- viszonylag háborítatlan természeti erőforrásokra épül
- célja, hogy ne okozzon kárt, ökológiailag fenntartható legyen
- közvetlenül járul hozzá a természeti területek védelméhez
- megfelelő irányítási rendszerekkel szabályozott.

Következésképp, az ökoturizmus a természeti turizmus egy olyan alkategóriája, amely a természeti erőforrások óvását, védelmét is célozza (Diamantis–Ladkin, 1999). Ugyanez a logika más szakirodalmi forrásokban is megtalálható. A természeti turizmus halmazán belül Gale és Hill (2009) megkülönbözteti az ökoturizmust, a vadvilági turizmust és a

kalandturizmust, melyeknek létezik közös metszete is. Míg az ökoturizmust csak a természeti turizmuson belül értelmezik, addig a vadvilági és a kalandturizmus a természeti turizmus halmazán kívül is előfordul (pl. állatkert, kalandpark).

Az ökoturizmus egy szemléletet is tükröz, a kikapcsolódás fenntarthatóvá tétele kiemelkedően fontos számára (Pénzes, 2008). Lényeges továbbá, hogy a turizmus ne okozzon negatív környezeti hatásokat, hanem járuljon hozzá az ökoszisztéma megőrzéséhez, illetve helyreállításához. Ezt többek között a tömegturizmusnál kevesebb turistaszámmal éri el. Célja tehát, hogy kímélje a természeti értékeket a látogatások negatív hatásainak csökkentésével, egyúttal gazdasági előnyökhöz juttassa a helyi lakosságot. A természetközelségen túl az ökoturizmushoz hozzátartozik a helyi lakosokkal való érintkezés, a vidéki életforma és a hagyományok megismerése, továbbá a helyi termékekhez való hozzáférés. Magyarországon a védett természeti értékek számottevő része hátrányos helyzetű térségekben helyezkedik el. Ezért az ökoturizmus ösztönzése, a falusi szállás- és vendéglátóhelyek kialakításának támogatása pozitív hatással lehet a térség gazdaságára is. Kiegészítő jövedelmet biztosít olyan fő foglalkozások mellé, mint például a mezőgazdaság, ezzel a lakosság helyben maradásához is hozzájárul. Ha a helyiek látják, hogy a turisták érdeklődnek a térség természeti értékei, a kulturális hagyományok, régi mesterségek, helyi termékek iránt, akkor ők is jobban odafigyelnek környezetükre, rendben tartják a portájukat, egyszóval elkötelezetté válnak a turizmus iránt.

2.3.1. Változó keresleti és kínálati trendek

A turizmus két összetevője a turisztikai kereslet és a kínálat (Kulcsár, 2003; Várhelyi, 2009). A turisztikai kereslet „*a turista pénzzel és szabadidővel alátámasztott, utazásra ösztönző belső indítéka*” (Kulcsár, 2003: 39). Várhelyi (2009) szerint a kereslet „*a turisztikai desztinációk felkeresésének igényét és az arra való képességet jelenti*” (Várhelyi, 2009: 18). A turisztikai kínálat „*a turisztikai kereslet kielégítésére szolgáló, idegenforgalmi adottságokra épülő turisztikai termék*” (Kulcsár, 2003: 39). Tulajdonképpen nem más, mint a vonzerők és a turizmust kiszolgáló szolgáltatások összessége (Várhelyi, 2009).

Napjainkban megfigyelhető, hogy egyre többen keresik a tömegturizmustól eltérő, változatos kikapcsolódási formákat. Egyre nagyobb teret nyernek az alternatív turizmus fajtái, mint az általunk vizsgált falusi és ökoturizmus. Ezeket hívhatjuk akár szelíd vagy természetközeli turizmusnak is (Kulcsár, 2003), hiszen a tömegturizmus tájpusztító jellegével ellentétben ezek a típusok a környezet megismerését és védelmét célozzák. Az új „trend” követői érzékenységet mutatnak a környezet iránt, ökológiai tudatosságuk révén a természet

megőrzésére törekednek. Az ökoturizmus iránti keresletre hatással van az oktatás szintjének növekedése (Fehér–Kóródi, 2008).

A falusi turizmust tekintve nő a *kereslet* a speciális programokat (lovaglás, változatos gyerekprogramok) nyújtó különleges fogadóhelyek iránt. A programok változatossága mellett a szálláshelyek és a kiszolgálás minősége is egyre nagyobb hangsúlyt kap. A környezettudatosság mellett az egészségtudatosság is az új irányok közé tartozik (Inskeep, 2000). Ez több megjelenési formában ölt testet: ilyen például a gyógyfürdők felértékelődése, vagy a növekvő kereslet a sportolási lehetőségek (kerékpározás, lovaglás, íjászat, nordic walking) iránt, de ide sorolható a biotáplálkozás iránti növekvő igény is. Ezek az új trendek arra engednek következtetni, hogy egyre többen az aktív turizmus lehetőségeit keresik üdülésük során; sétálni, túrázni, úszni, kerékpározni, lovagolni, sőt sokan vadászni, horgászni szeretnének. A nyaralás időtartamában is változás figyelhető meg. Napjainkban jellemzőek a gyakrabban beiktatott, de rövidebb, mindössze néhány napig tartó pihenések.

A Pannon Egyetem felmérése szerint (Pénzes, 2008) az ökoturizmus tekintetében növekvő igény mutatkozik a szakszerű túravezetés, illetve a nemzeti parkok esetében a látogatóközpontok megléte iránt. A turisták az egyszerűbb, természetközeli szállásokat (tanyák, vendégházak) részesítik előnyben, mivel ekkor a helyi kultúra megismerésére is lehetőség nyílik. A vendéglátás terén a hagyományos helyi ételeket keresik legtöbben és egyre nyitottabbak a biogazdaságok termékei iránt. Az ökoturizmust választók számára fontos a tiszta levegő, a csend és a nyugalom élvezete, a mozgás lehetősége, a térség flórájának és faunájának megismerése, a hegyek, erdők látványa, a helyiek kultúrájának, népszokásainak felfedezése, ezeken keresztül új élmények szerzése.

A falusi turizmus *kínálati* oldalát erősödő verseny jellemzi (Kulcsár, 2003). A szakirodalom szerint ez arra ösztönzi a kínálati oldal szereplőit, hogy egy nagyobb térség (pl. kistérség) szintjén egységes egészként jelenjenek meg az idegenforgalmi piacon, mivel a turista jellemzően egy kb. 40 km-es kört tekint üdülési körzetének. Egy faluban általában kevés vonzerő található egy többnapos tartózkodáshoz, így a szétaprózottság miatt az együttműködés a szomszédos településekkel elengedhetetlen. Ez a több településre kiterjedő kooperáció azonban véleményem szerint nem mindig valósul meg a gyakorlatban, többek között a települési vezetők és kínálati szereplők eltérő érdekei miatt.

Az ökoturizmus kínálatát befolyásolja természetesen a látogatók igénye, elsősorban viszont a környezeti értékek védelme az, amire az ökoturizmusnak figyelnie kell (Pénzes, 2008). Az ökoturizmust gyakran alkalmazzák a turizmus más formáinak, például a falusi turizmusnak vagy az aktív-és egészségturizmusnak a kiegészítésére. A belföldi ökoturizmus

iránti érdeklődés növekvő tendenciát mutat, de így is alatta marad a kínálatnak. Ennek oka az információ és a hatékony marketing hiánya. Igaz ökoturisztikai kiadványok és honlapok léteznek, de gondot okoz, hogy az utazási irodák kihagyják ajánlataikból az ökoturisztikai célú utazásokat. Véleményük szerint csak az ökoturizmusra nem lehet felépíteni egy többnapos utazást, ez csak egy régió bemutatása részeként szerepelhet. Ez a meglátásom szerint arra vezethető vissza, hogy a természeti értékek megtekintése mellett sok helyen nincsenek kiépítve azok a kiegészítő szolgáltatások, amivel a többnapos tartózkodást ki lehet tölteni. A kiegészítő szolgáltatások, a marketing és néhol az infrastruktúra hiánya az oka annak is, hogy a külföldiek – akik egyébként egyre jobban érdeklődnek az ökoturisztikai lehetőségek iránt – alacsony számban látogatják a hazai természetvédelmi területeket, nemzeti parkokat. Kevés a számukra elérhető idegen nyelvű információ, a nemzeti parkjaink nem jelennek meg utazási börzéken, illetve nincsenek olyan beutaztató utazási irodák, akik a hazai ökoturisztikai célpontokhoz szerveznének kirándulásokat.

A kínálati oldal szereplőinek tehát specializálódniuk kell, ha az éles versenyben fenn akarnak maradni. Nem elég csupán minőségi szálláshelyet nyújtani, ezt ki kell egészíteni változatos szolgáltatásokkal, csomagajánlatokkal, színes programokkal és lehetőség szerint a helyi termékek széles kínálatával.

A specializációra egy nagyon jó példa Gömörszőlős. A falu Borsod-Abaúj-Zemplén megyében helyezkedik el, egy igen elzárt településnek mondható. Az ország többi aprófalvához hasonlóan itt is jellemző a népességszám csökkenése, melynek oka a fiatalok elvándorlása és az elöregedés. A jövedelemszerzési lehetőségek szűkössége miatt a falu lakosainak életminősége igen alacsony, egészségi állapotuk nem megfelelő, a kilátástalanság behálózza mindennapjaikat. Azonban az 1993-ban indult „Gömörszőlős, a fenntartható falu” elnevezésű program sok mindent megváltoztatott. A miskolci Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány munkatársai létrehozta egy oktatóközpontot a faluban, mely többek között környezetbarát technológiákat és egy biogazdaságot mutat be interaktív módon. Emellett az alapítvány olyan projekteknek a kezdeményezője, melyeknek keretében a környék erőforrásainak fenntartható hasznosítását, továbbá a népi mesterségek, hagyományok fennmaradását kívánják elősegíteni (Internet 1; Internet 2).

Az ötlet abból indult ki, hogy a falubeliek külső tőke bevonása nélkül akartak változtatni a kilátástalan helyzetükön. Így az alapítvány segítségével minimális pénzbefektetéssel a régi hagyományokra támaszkodva, meglévő eszközökkel, helyi anyagokból hoztak létre olyan egyedi termékeket, melyeket máshol nem kapnak az

érdeklődők. A program célja nem a gazdasági haszonszerzés, hanem a helyi társadalom fejlődése és a környezeti értékek megőrzése. Minél több embert be kívánnak vonni a tevékenységekbe úgy, hogy a természeti környezet ne sérüljön. Minden tevékenységnek igyekeznek megtalálni a gazdasági, a társadalmi és a környezeti értékét.

A program keretében oktató és bemutató központ létesült, mely lehetőséget ad akár bentlakásos képzési programok lebonyolítására is. Előadások hallgathatók meg a fenntarthatóságról és különböző szakismeretekről, mint az organikus mezőgazdaság, az alternatív technológiák, vagy akár a kézművesség. Maga az oktatóközpont is alternatív technológiákkal van felszerelve. A kézművesség köré szerveződő előadások keretében meglátogatható a helyi gyapjúfeldolgozó üzem, ahol gyapjúfonál előállítás folyik, ezáltal a látogató számára megismerhetővé válik a gyapjúfeldolgozás hagyományos technológiája. A faluban számos végterméket is előállítanak, mint például a gyapjú pulóver, a gyapjúpaplan és a gyapjúból készült játékok (Internet 1; Internet 2).

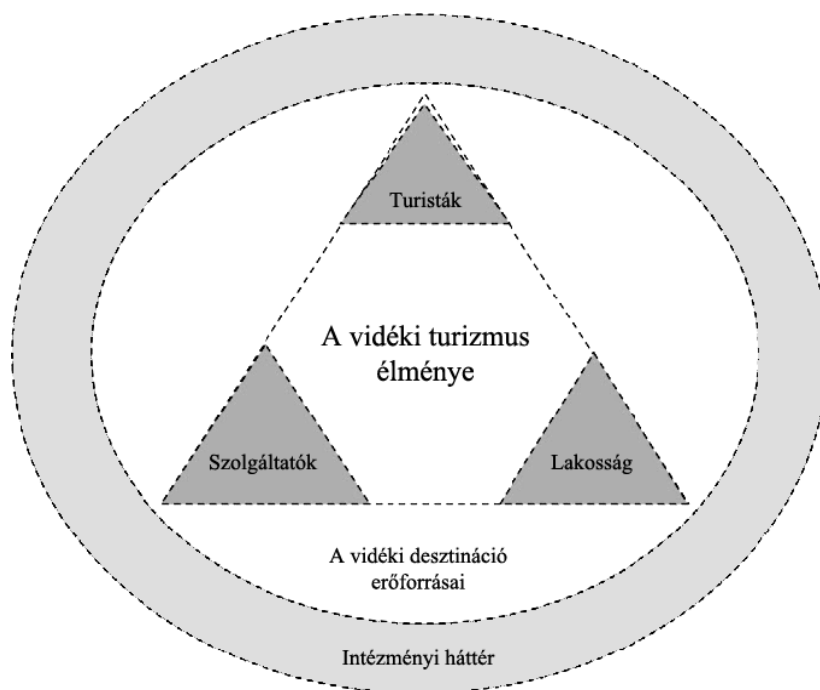
A bemutató célt szolgálja a falu belterületén található egy hektár nagyságú organikus mintagazdaság is. A kertben egyrészt a különböző termesztett növények egymást támogató kultúráit, növénytársításokat ismerhetik meg a látogatók, másrészt megtekinthetik a mangalica disznók külterjes tenyésztését is. A szélsőséges időjárás és a jelenleg elterjedt mezőgazdasági földhasználat (elsődlegesen a termelésre fókuszálás, figyelmen kívül hagyva a talaj megújuló képességét, és egyéb környezetre gyakorolt hatásokat) negatív hatásai új gyakorlatok felé ösztönzik a gazdálkodókat. A program is erre irányul: célja a környezetkímélő gazdálkodás népszerűsítése és jó gyakorlatok bemutatása a szemléletbeli változás elősegítése érdekében. Ezek közé tartozik a vegyszermentes növényvédelem, a talajtakarás (mulcsozás), komposztálás, csepegtető rendszer kialakítása és a már említett növénytársítások alkalmazása (ÖIFFA, 2010).

Gömörszőlős falu esetpéldája rávilágít arra, hogy nem szükséges nagy tőkebefektetés ahhoz, hogy egy kis település valami újszerűt, egyedit hozzon létre; olyat, amivel a turisták még nem találkoztak. Ehhez azonban a település összes lakosának az összefogására szükség van.

2.3.2. A falusi és ökoturizmus szereplői és feladataik

Mielőtt rátérnénk a szereplők konkrét lehatárolására, induljunk ki egy általánosabb megközelítésből; abból, hogy milyen tényezők vannak befolyással a *falusi turisztikai élményre*. Ezt Kastenholz et al. (2012) egy portugál történelmi faluban vizsgálta. Az általuk vizsgált, alig 350 fős falucska életében jelentős szerepe van a turizmusnak: a látogatókat a

falu öröksége, történelmi épületei és tradíciói vonzzák. Ezt a vizsgálatot azért emeltem ki, mert véleményem szerint egy átfogó, minden érintettet bevonó felmérést készítettek a kutatók. Felmérték a turisztikai desztináció erőforrásait, az intézményi háttérét és az ide látogató turisták mellett a helyi lakosokkal, a helyi szolgáltatókkal, és a falu turizmusának fejlesztéséért felelős szakemberekkel is készítettek interjút. Arra az eredményre jutottak, hogy a turisztikai élmény kulcsfontosságú a térség versenyképessége szempontjából. A falusi turisztikai élményt három csoport alakítja intenzíven: a *helyi közösség*, a *szolgáltatók* és maguk a *turisták* (4. ábra). Ezen tényezők mellett figyelembe kell venni a célterület *természeti, kulturális erőforrásait* és az *intézményi háttérét*, mivel ezek milyensége is befolyással van a turisztikai élményre.

4. ábra: A falusi turisztikai élmény modellje

Forrás: Kastenholz et al. (2012: 208)

Belátható, hogy ez a turisztikai élmény az, ami igazán befolyásolja a térség turizmusának sikerét. Ezek után érdemes meghatározni a konkrét szereplőket, akiken a térség turizmusának sikere múlik.

A szakirodalmak alapján (Kabódi, 2005; Kulcsár, 2003) hét csoportra osztottam fel a szereplőket:

1. *Önkormányzat*: talán a legfontosabb szereplő, mivel igen nagy befolyással bír a turizmus sikerére. A helyi önkormányzat feladata, hogy a települést infrastrukturális szempontból alkalmassá tegye a turisták fogadására, a vonzerők állapotát megőrizze, illetve a környezet védelmét szem előtt tartva fejlessze a turisztikai termékkínálatot (Michalkó, 2007). A turisztikai téren jelentkező feladatai közül kiemelkedik még a szervezés, valamint az együttműködések ösztönzésének fontossága. Koordináló szerepet tölt be a település turisztikai szereplői között. Ebből már érezhető, hogy önmagában az önkormányzat kevés, ha nincs együttműködés az összes szereplő között, akkor a turizmus kudarcra van ítélve. De ez fordítva is igaz: ha a többi szereplő között megfelelő a kapcsolat, de az önkormányzat nem áll a turizmus mögé, akkor szintén nem lesz sikere a településnek a turizmus terén. A helyi politika tehát abban van segítségünkre, hogy a fejlődést segítő kedvező hatások felerősödjének, valamint a negatív tendenciák visszaszoruljanak (Kabódi, 2005). Ehhez megfelelő eszköz- és intézményrendszere van szükség.

2. *Turisztikai referens*: előfordul, hogy a polgármesteri hivatal turisztikai referenst alkalmaz, ha a polgármesternek nincs elég ideje a turizmussal foglalkozni. Ekkor egy szakmailag felkészült személy intézi a település turisztikai ügyeit, kapcsolatot tart a lakossággal, informálja őket, tanácsot ad a turizmussal foglalkozó magánszemélyeknek és vállalatoknak, továbbá a helyi Tourinform irodával karöltve képviseli a települést különböző kiállításokon, utazási börzéken, valamint turistavonzó rendezvényeket szervez.

3. *Turisztikai egyesület*: egy jól működő egyesület feladata az adott térség turizmusának fellendítése, valamint a hazai és külföldi kapcsolatok erősítése, ami az összes érintett és érdekelt személy és szervezet (idegenforgalomban érdekelt magánszemélyek, vállalkozások, gazdasági társaságok, civil szervezetek) bevonásával kell, hogy történjen.

4. *Tourinform iroda*: a Tourinform hálózat lényege, hogy a falusi turizmus szolgáltatásait felveszik a nyilvántartott szolgáltatások közé, így bekerülnek egy országos adatbázisba. A Tourinform iroda népszerűsíti a települést az utazási börzéken, naprakész tájékoztatást nyújt az érdeklődőknek, potenciális látogatóknak a nevezetességekről, szálláshelyekről, helyi termékekről és szolgáltatásokról, kiadványokat szerkeszt és terjeszt, közvetít a turista és a szálláshely között, és ha igény van rá, idegenvezetést biztosít.

5. *Helyi, regionális, országos utazási irodák*: feladatuk a tájékoztatás és a közvetítés annak érdekében, hogy a keresleti és a kínálati oldal egymásra találjon. Tehát megteremtik a turisták és a szolgáltatók, szállásadók és egyéb szereplők közötti kapcsolatot. Az utazás megtervezésében és lebonyolításában is lehet szerepük, mivel ők maguk is szerveznek csoportos utakat.

6. *Falusi vendéglátóhelyek, szálláshelyek, szolgáltatást nyújtók:* ezen szereplőknek kiváló kapcsolatot kell kialakítaniuk egymással, mivel együttműködve sikerebben képesek fellépni a belföldi (vagy akár a külföldi) turisztikai piacon. Így képesek olyan komplex szolgáltatáscsomagot nyújtani, mely a szállásbiztosítástól kezdve, az ellátáson át, a legkülönbözőbb kikapcsolódási lehetőségekig minden elemet magában foglal, amivel képesek többnapos itt-tartózkodásra ösztönözni a látogatót.

7. *Falu lakossága:* ahogy erről az alfejezet elején már szó volt, a helyi lakosok nagyban befolyásolják a falusi turisztikai élményt. Tágra értelmezve tehát a falu összes lakosa érintett a turizmusban és így a helyi turizmus szereplőjévé válik.

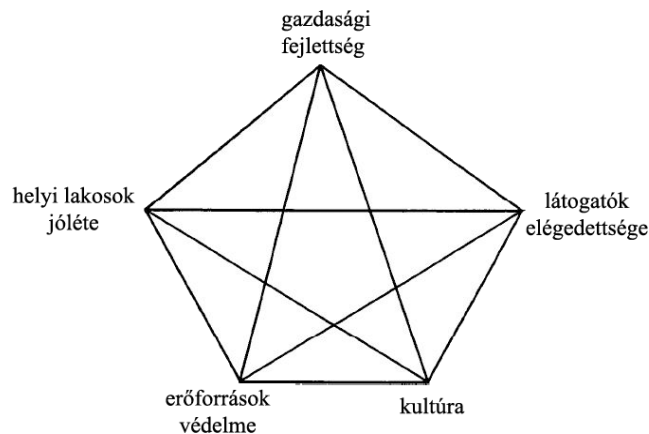
A felsorolt szereplők tudatos, szervezett összefogásán múlik, hogy a településen eredményessé válnak-e a turisztikai törekvések és tartósan teret hódít-e a turizmus (Kulcsár, 2003).

2.3.3. A falusi és ökoturizmus vidékgazdaságra gyakorolt hatásai

Ebben az alfejezetben a turizmus, különösen a falusi és ökoturizmus gazdaságra gyakorolt kedvező és kedvezőtlen hatásait vizsgálom meg, amit azért tartok fontosnak, mert a kedvező hatások rávilágítanak arra, hogy miért is érdemes a turizmus fejlesztésére több figyelmet fordítani, másrészt a kedvezőtlen hatások felkutatásával rájöhethetünk arra, hogy mire kell különösen odafigyelni a fejlesztések során.

A turizmus nem csak a gazdaságra van hatással, ezen kívül ökológiai, társadalmi és technikai hatásai is megfigyelhetők (Donka–Sztrunga, 2008). Különböző szakirodalmak segítségével itt elsősorban a gazdasági hatásokat veszem górcső alá. A *turizmus gazdaságra gyakorolt hatását* úgy lehet megfogalmazni, mint a turizmus fejlődése következtében a küldő és fogadó területek gazdaságának jellemzőiben, gazdasági struktúrájában végbemenő változásokat (Puczkó–Rácz, 2005). Természetesen a fogadó területen jelentkeznek leginkább ezek a hatások.

Müller ábráján is előkerül a turizmus és a gazdasági fejlettség kapcsolata, mely a helyi lakosok jólétére is kihatással van. Ezt az ábrát a *fenntartható turizmusfejlesztés mágikus ötszögének* („magic pentagon”) is hívják. A Müller által meghatározott öt tényezőnek egyensúlyban kell lennie annak érdekében, hogy a turizmus fenntartható legyen (Müller, 1994; Nijkamp, 1998). Az öt tényező a pozitív gazdasági illetve kulturális helyzet, a látogatók elégedettsége, az erőforrások védelme, és a helyi lakosok jóléte (5. ábra). Ha az egyensúly felbomlik, az torzító hatással van a tényezők összességéből realizálható hasznokra.

5. ábra: A fenntartható turizmusfejlesztés mágikus ötszöge

Forrás: Nijkamp (1998: 5)

Mielőtt rátérnénk a kedvező és kedvezőtlen hatásokra, érdemes megemlíteni, hogy milyen tényezők okozhatják ezeket a hatásokat. A turizmusnak a térség gazdaságára gyakorolt hatása számos tényezőtől függ. Várhelyi (2009) felsorolásában a következőket említi:

Vonzerők: A vonzerők száma, a látványosságok turistavonzó képessége és megközelíthetősége mind olyan tényezők, melyek leginkább képesek a turistaérkezéseket befolyásolni és ezáltal pozitív hatást gyakorolni a település vagy kistérség gazdaságára.

Egyéb programok: Míg a turistaszámot az előbb említett vonzerők befolyásolják leginkább, addig a tartózkodási idő hosszára a helyben szervezett színes programok vannak leginkább hatással. Ha a látványosságok mellé nem találunk megfelelő szórakozási lehetőséget a látogatók, akkor 1–2 napnál tovább nem maradnak a térségben.

Turisztikai infrastruktúra és egyéb gazdasági viszonyok: Ezek a tényezők a turistaszámra és a tartózkodási időre is kihatással vannak. Azonban ezzel csak a turizmus működésének alapjait teremtik meg. Vonzerők és változatos programok nélkül nem realizálhatunk hasznokat.

Ezek után érdemes összegyűjteni és bemutatni azokat a tényezőket, amelyek vélhetően a legfontosabb gazdasági hatásai a turizmusnak (1. táblázat). Talán legkézenfekvőbb pozitív hatása a turizmusnak a foglalkoztatás bővülése, hiszen növeli a munkahelyek számát. Ha nő a foglalkoztatottság, az állam kiadásai csökkennek a kevesebb segély miatt, a bevétele nő a munkavállalók utáni járulékok által.

1. táblázat: A turizmus gazdasági hatásai

Kedvező hatások	Kedvezőtlen hatások
- Munkahelyteremtés - Jövedelemforrás - Adóbevételek - Hagyományos tevékenységek fennmaradása - Gazdaság más területeire tolvagyűrűző hatások - Termelés élénkítése - Bővülő szolgáltatások - Infrastruktúra-fejlesztések - Nyelvtanulás - Növekvő vállalkozói aktivitás - Helyi termékek értékesítése - Mezőgazdasági termékek feldolgozási szintjének javulása - Csökkenő regionális különbségek - Vidéki népesség helyben tartása - Lakosok életminőségének javulása	- Szezonális - Szezonon kívüli munkanélküliség - Áremelkedés (ingatlan, fogyasztási cikk) - Turizmustól való függőség - Külső befektetőktől való függőség - Külső tényezők miatti keresletcsökkenés - Konkurencia - Önkormányzati kiadások

Forrás: Puczkó–Rátz (2005); Donka–Sztrunga (2008); Michalkó (1999); Michalkó (2007); Kulcsár (2003) alapján saját összeállítás

A turizmus munkaerőigényes ágazat, a szezonban jelentős a foglalkoztatásban elfoglalt súlya, azonban a turizmus szektor összetettsége miatt nehéz pontosan megmondani a foglalkoztatottak számát. Egyes területein, így például a vendéglátásban az alacsonyan képzett munkaerő alkalmazása a jellemzőbb. Szezonon kívül negatív hatások is jelentkeznek, ha a terület iránt egész évben nem kiegyensúlyozott a kereslet, akkor nőhet a munkanélküliség. A turizmusban megfigyelhető szezonális nem csak a foglalkoztatásra van negatív hatással, hanem a beruházások megtérülési idejére is, amire a tervezési szakaszban figyelemmel kell lenni.

A Puczkó és Rátz (2005) szerzőpáros a foglalkoztatási multiplikátor kifejezést használja és ennek több típusát különbözteti meg. A direkt foglalkoztatási multiplikátor hatásnak a turisták költsége révén közvetlenül keletkezett turisztikai munkahelyeket tekintik. Indirekt hatása akkor van, ha a létrejött munkahelyeket nem közvetlenül a turisták kiadásai generálták. Indukált foglalkoztatási multiplikátor hatásról akkor beszélnek, ha a turizmus szektorban foglalkoztatottak megnövekedett jövedelme által jönnek létre új munkahelyek, melyek általában már nem a turizmus szektorhoz tartoznak.

A turizmusból jövedelme származik a vállalatoknak, közvetetten a nem turizmus szektorban működő vállalatoknak is, a foglalkoztatottaknak és a lakosságnak. A falusi

embereknek kiegészítő tevékenységet és jövedelmet biztosít azáltal, hogy a fő foglalkozásuk mellett falusi szállásadással és vendéglátással foglalkozhatnak. Pozitív gazdasági hatásnak számítanak az államhoz vagy a helyi önkormányzathoz befolyó adóbevételek, mint a társasági, idegenforgalmi vagy iparüzési adók.

A turizmus lehetőséget biztosít a hagyományos tevékenységek, mint például a fazekasság, hímzés és más kézműves mesterségek életben tartására, kulturális értékeink megőrzésére. Ez inkább társadalmi hatásnak minősül, de a turisták költésén, termékek megvásárlásán keresztül bevételt jelent a tevékenység végzőjének.

A turizmus fellendülése a gazdaság más területeire is pozitív hatással van, kedvezően hat például a falvak infrastrukturális fejlődésére, a szolgáltatások bővülését eredményezi, az építőiparnak is munkát biztosít. A sikeres vállalkozások példája a vállalkozóvá válást is elősegíti. A turizmus a nyelvtanulást is ösztönzi, és az így szerzett tudás a gazdaság más területein is felhasználható. A turisták jelenléte az általuk fogyasztott javak termelését élénkíti; ezek lehetnek helyben megtermelt és feldolgozott élelmiszerek, vagy akár a helyi kézművesipar által készített ajándéktárgyak. A falusi turizmus tehát segít piacot, értékesítési lehetőséget találni a mezőgazdasági termékekre, ezáltal javul a mezőgazdasági termékek feldolgozási szintje is. Azért hangsúlyos, hogy a helyi termékek előállítása élénküljön, mert például a Kínában előállított szuvenírek eladásából nem származik haszna a helyi gazdaságnak.

A turizmus eredményes fejlesztésével a korábban elmaradott térségek fejlődhetnek, a lakosok helyben maradnak, így hosszú távon a területi egyenlőtlenségek csökkentésében is szerepe van a szektornak. A turisztikai fejlesztések során keletkezett vagy felújított attrakciók, kialakított sétálóutcak, a vonzó belváros, vagy éppen a csinos falukép és az új szolgáltatások hozzájárulhatnak a helyi lakosság életminőségének javulásához, azzal hogy szabadidejüket minőségi körülmények között tölthetik.

A kedvezőtlen hatások közül a szezonálisból eredőkről már esett szó. Azokon a területeken (főleg nagyobb városokban), ahol a turizmus fellendül, nagy valószínűséggel számítani lehet áremelkedésre, mert a kereskedők kihasználják a turisták magasabb fizetési hajlandóságát. Így a helyi lakosok az elszenvedő alanyai például az élelmiszerárak emelkedésének. A turizmus hatással van az ingatlanárakra is; egy helyi ingatlantulajdonosnak a növekvő ingatlanárak előnyt jelentenek, így az áremelkedést fel lehet fogni kedvező hatásként is.

Ha egy területnek a turizmuson kívül nincs más jövedelemforrása, illetve ez a szektor szívja fel a foglalkoztatottak túlnyomó többségét, könnyen kiszolgáltatottá válik a turizmus

változó trendjeinek és a turisták gyorsan módosuló preferenciáinak. Sokkal kedvezőbb azon területek helyzete, ahol a turizmus csak mint kiegészítő tevékenység van jelen, például a mezőgazdaság vagy egy iparág mellett. Függőség kialakulhat akkor is, ha a területen néhány külföldi nagyvállalat van jelen és ők a fő turisztikai szolgáltatók.

Valós veszélyt jelentenek a turizmus szektor szereplői által nem befolyásolható külső tényezők, mint az időjárás, az ország politikai helyzetének instabilitása, vagy akár a turisták változó preferenciái. Az ilyen külső tényezők jelentős keresletcsökkenés okozói lehetnek. A „versenytársak” hasonló kínálata is gyakori probléma a turizmusban (pl. ugyanazon régióban található gyógyfürdők).

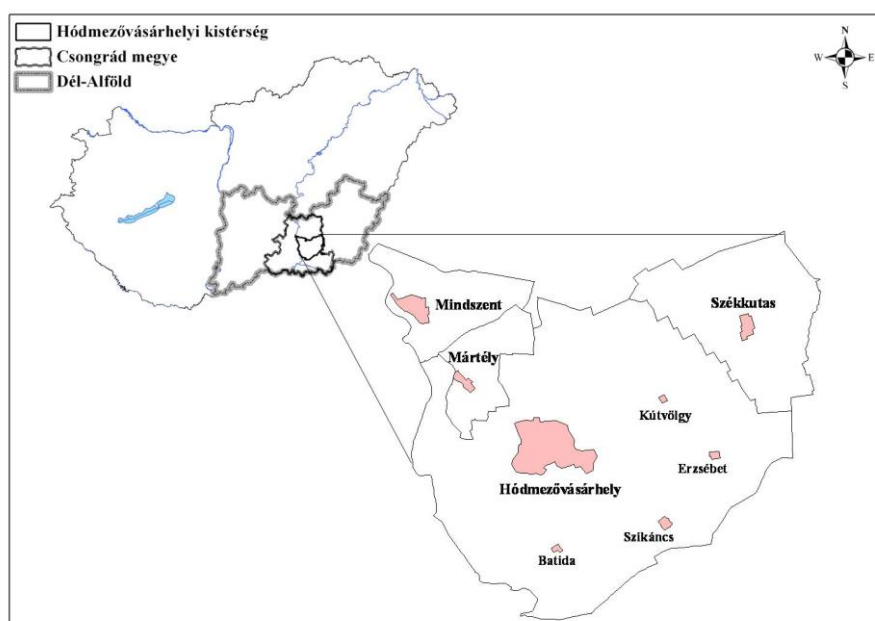
A turisztikai fejlesztésekben az önkormányzat is tevékeny szereplő. Az önkormányzat a turizmusfejlesztési stratégia megalkotásában való részvétel és a megvalósítás koordinációja mellett számos fejlesztést finanszíroz is. Jelentős kiadásokat okoz a költségvetésben az infrastruktúra-fejlesztés, a vonzerők, a természeti környezet állapotának megőrzése vagy a településmarketing. A gazdasági hatások feltárása szükséges a Hódmezővásárhelyi kistérség turisztikai potenciáljának feltérképezéséhez is.

3. A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSEI ÉS MÓDSZERTANA

3.1. A KUTATÁSI TERÜLET LEHATÁROLÁSA ÉS RÖVID BEMUTATÁSA

Ahhoz, hogy a továbbiakban a Hódmezővásárhelyi kistérségre koncentrálni folytathassam a kutatást, szükség van a kistérség elhelyezkedésének, főbb adatainak ismertetésére.

A Hódmezővásárhelyi kistérség a Dél-alföldi régióban, Csongrád megye középső részén, a Tisza bal partján, a Körösök és a Maros folyó által lehatárolt, Körös-Maros közí síkság területén helyezkedik el. Budapesttől 144 km-re, a megyeszékhelytől 12 km-re található. Logisztikai szempontból kedvező helyen fekszik (6. ábra), mivel a 45-ös és 47-es főút fontos összekötő a megye északi és déli területei, továbbá Békés megye felé.

6. ábra: A Hódmezővásárhelyi kistérség településeinek közigazgatás-földrajzi elhelyezkedése

Forrás: Kis (2012: 61)

A kistérség négy települése Hódmezővásárhely, Mártély, Mindszent és Székkutas, közülük kettő városi rangú (Hódmezővásárhely és Mindszent). Lakosainak száma (2. táblázat) meghaladja az 57 ezer főt (2011-es adat); területe 708 km² (Internet 3; Internet 4; Internet 5; Internet 6). Központi települése az ország (Budapest után) második legnagyobb közigazgatási területével rendelkező (megyei jogú) városa Hódmezővásárhely, ahol 46 650-en élnek, ami a kistérség lakosságának 81%-a. Hódmezővásárhely nagy kiterjedésű külterületén, a központi belterülettől 8–12 km távolságban zárványszerűen helyezkednek el a külső

belterületek, az egykori tanyaközpontok: Batida, Szikáncs, Erzsébet és Kútvölgy (KSH, 2005).

2. táblázat: A Hódmezővásárhelyi kistérség településeinek adatai 2011-ben

Település	Jogállás	Terület (km ²)	Népesség (fő)	Népsűrűség (fő/km ²)
Hódmezővásárhely	Megyei jogú város	488	46 650	95
Mártély	Község	36	1 318	37
Mindszent	Város	59	7 113	113
Székkutas	Község	124	2 330	19
Összesen	-	708	57 411	80

Forrás: Internet 4; Internet 6 alapján saját szerkesztés

A kistérség népsűrűsége 2012-ben 80 fő/km², amely Csongrád megyében a Szegedi kistérség után a második legnagyobb érték. Települési szinten a Hódmezővásárhelyi kistérség legsűrűbben lakott része Mindszent, 113 fő/km²-rel, legritkábban lakott része Székkutas, ahol a népsűrűség 19 fő/km². A kistérség területének legnagyobb részét kitevő Hódmezővásárhely 95 fő/km²-es népsűrűséggel bír, míg a legkisebb kiterjedésű település Mártély 37 fő/km²-rel.

3.2. CÉLOK ÉS HIPOTÉZISEK

A térség turisztikai potenciálját számos tényező, többek között a fellelhető vonzerők, az elérhető szolgáltatások, a kulturálódási lehetőségek, illetve a lakosság és a szolgáltatók hozzáállása, magatartása határozza meg, amelyek jelentősége és vidékgazdaságra gyakorolt hatása mind keresleti, mind kínálati oldalról feltárhatóak és a turizmusban érintett szereplők véleményén keresztül elemezhetőek. Ezért a következőkben kitüntetett figyelmet fordítok ezen tényezők vizsgálatára.

A kutatás *átfogó célja* a térségben a falusi és ökoturizmus keresletének és kínálatának felderítése. A *specifikus célok* a következők:

1. *cél:* a turisztikai kereslet statisztikai mérőszámainak összegyűjtése és elemzése.
2. *cél:* egy átfogó vonzerőleltár létrehozása, mely a Hódmezővásárhelyi kistérség valamennyi nevezetességét tartalmazza tematikusan csoportosítva.
3. *cél:* a kistérségben található szálláshelyek összegyűjtése, rendszerezése, a befogadóképességük elemzése.
4. *cél:* a falusi szállásadók információi alapján a turistaérkezések jellemzőinek felderítése (kereslet alakulása, szezonális, turisták érdeklődési köre).

5. cél: a turisztikai szereplők közötti együttműködés meglétének, minőségének, intenzitásának vizsgálata.

6. cél: annak felderítése, hogy a turisztikai szolgáltatók, a polgármesterek és egyéb szereplők látnak-e esélyt a falusi és ökoturizmusban, szerintük van-e lehetőség sikeres falusi turisztikai célponttá válni.

7. cél: javaslattétel.

Az első 3 cél megvalósítása *szekunder kutatás* keretében történik. A turisztikai keresletet számszerűsítő adatok a KSH honlapjáról, az ágazati gazdaságstatisztika témakör alatt érhetők el. A vonzerőleltár kialakításához a kistérség különböző fejlesztési dokumentumai, a települések honlapjai, valamint vásárhelyi lakosként, így a kistérségben élőként saját tapasztalataim, élményeim nyújtanak segítséget. A szálláshelyek összegyűjtéséhez a Tourinform iroda kiadványai, a települések és a szálláshelyek weboldalai adnak információt.

A 4., 5. és 6. cél megvalósítása érdekében *primer kutatást* végzek. Ennek során interjúkat készítek a Hódmezővásárhelyi kistérség turisztikai kínálatának domináns szereplőivel. Elsőként a *helyi Tourinform iroda vezetőjét* keresem meg. Ennek oka az, hogy az irodavezető naprakész információkkal rendelkezik a térségben zajló turisztikai fejlesztésekről, a vonzerőkről, a szálláshelyekről és a térség potenciáljával és hiányosságaival is tisztában van. Az iroda elsődleges feladata a térség vonzerőinek feltárása és rendszerezése, a térség idegenforgalomhoz kapcsolódó vállalkozóinak összefogása, valamint helyi információs anyagok összeállítása (Internet 7). Továbbá a térségbe érkező bel- és külföldi turistákat ellátja információval, kiadványokkal: térképpel, útikönyvvel, képeslapokkal. A helyi programszervezésben is közreműködik, ezenkívül nyilvántartja a helyi idegenvezetőket és programszervezőket. Az irodavezető a további interjúk lebonyolításában is segítséget nyújthat azáltal, hogy szálláshelyek, szolgáltatók elérhetőségeit megadja.

Az ökoturizmus kapcsán a kistérségben található híres biogazdaságot, a *Héjja Ökofarmot* keresem meg. A farm vezetőjétől, Héjja Kármántól a biogazdaság turisztikai lehetőségeiről is érdeklődöm.

Mártélyi és székkutasi szállásadókat és vendégházakat keresek meg, hogy a falusi és ökoturizmusban rejlő lehetőségekről, a kereslet szezonálisáról, a vendégek igényeiről, változó érdeklődési köreiről és a szolgáltatók közötti együttműködés intenzitásáról érdeklődjek. A kereslet alakulásának és a turisták igényeinek felderítéséhez segítséget nyújt a térségben túraszervezésre szakosodott *Peter's Tours*.

Mártély és Székkutas polgármestereivel a kereslet alakulásáról, a szálláshelyek minőségéről és mennyiségéről, a közöttük lévő kapcsolatáról, a várható turisztikai fejlesztésekről, jövőbeli tervekről beszélgetek.

Az interjúk vázlata a mellékletekben található.

A kutatás keretében 5 *hipotézist* állítok fel és vizsgálatom során ezekre fókuszálok. A hipotézisek a következők:

1. *hipotézis*: a kistérség turisztikai vonzerői iránt mutatkozó kereslet alulmarad a kínálattól.
2. *hipotézis*: a szálláskínálat minőségi fejlesztése mellett szükség van a kistérségben fellelhető programkínálat bővítésére.
3. *hipotézis*: Mártély és Székkutas életében, gazdaságában meghatározó szerepe van a turizmusnak.
4. *hipotézis*: a kistérség turizmusban érdekelt szereplői együttműködnek egymással a turizmus fellendítése érdekében.
5. *hipotézis*: a turizmus domináns szereplői lehetőséget látnak az ágazat fejlesztésében, így az a kistérség fejlesztési terveinek fontos részét képezheti.

A hipotézisek vizsgálatára, elfogadására vagy elvetésére az interjúk eredményeinek bemutatása után kerül sor.

4. TURIZMUS A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI KISTÉRSÉGBEN – A KUTATÁS EREDMÉNYEI ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE

4.1. TURISZTIKAI KERESLET ÉS KÍNÁLAT A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI KISTÉRSÉGBEN

Ebben az alfejezetben az első 3 célkitűzés áll a vizsgálat középpontjában. A turisztikai kereslet számszerűsítéséhez segítségként a KSH-ról elérhető statisztikai adatok szolgálnak. A kínálati oldalt a különböző fejlesztési dokumentumoknak, a kistérség központjának, Hódmezővásárhelynek és a szállásadók honlapjának segítségével vizsgálom meg.

A turizmus rendszerét két alrendszer alkotja: az egyik a turisztikai kereslet, mely a turista motivációját, szabadidejét és jövedelmét öleli fel; a másik a turisztikai kínálat, melynek központi eleme a turisztikai termék (Donka–Sztrunga, 2008). A tágan értelmezett kínálati oldalt számos összetevő alkotja: vonzerők, attrakciók, szállás, vendéglátás, infrastruktúra, egyéb szolgáltatások, tájékoztatás, higiénia, biztonság, vendégszeretet, árak, intézmények.

4.1.1. A turisztikai kereslet alakulása

Egy térség iránti turisztikai keresletet véleményem szerint legjobban a vendégéjszakák száma, az átlagos tartózkodási idő és a kapacitás-kihasználtság jellemzi. Bár ezeket a mutatókat csak a szálláshelyek által nyújtott adatokból származtatják és így az egyes vonzerők iránti keresletet nem tudják kifejezni, azért mégis sokat elárulnak a térség idegenforgalmáról.

A kereskedelmi szálláshelyeken az 1000 lakosra jutó *vendégéjszakák száma* 2011-ben jóval a regionális (928) és a megyei átlag (880) alatt volt, ez mindössze 625 vendégéjszakát jelentett a kistérségben (Internet 8). A népszerűbb turisztikai célpontokban (Balaton körüli kistérségek, Hajdúszoboszlói kistérség) ugyanez az érték több tízezer vendégéjszaka volt. Az *átlagos tartózkodási idő* tekintetében a kistérség 2,4 éjszakával a megyében 2. helyen állt a Mórachalmi kistérség után. Ez az érték országos viszonylatban nem kedvező, átlag alatti, a régiós átlagot (2,5 éjszaka) megközelíti. A kereskedelmi szálláshelyek *szobakapacitás-kihasználtsága* a Hódmezővásárhelyi kistérségben 18,5%, ami mind a megyei (26,1%), mind a regionális (28,6%) átlagtól lényegesen elmaradt. A felkapottabb turisztikai térségekben ez az arány 40% körüli volt, de például néhány dunántúli kistérségben (Keszthelyi, Sümegi, Sárvári) az 50%-ot is meghaladta. A közeli Mórachalmi kistérség kereskedelmi szálláshelyei is igen kedvező, 48,6%-os kihasználtságot mutattak 2011-ben.

3. táblázat: A turisztikai kereslet néhány fontos mérőszámának változása a Hódmezővásárhelyi kistérségre vonatkozóan a 2009 és 2011 közötti időszakban

Megnevezés	2009	2010	2011
1000 lakosra jutó vendégéjszakák száma (vendégéjszaka)	528,0	347,0	625,0
átlagos tartózkodási idő (éjszaka)	3,1	2,1	2,4
szobakapacitás-kihasználtság (%)	24,4	13,2	18,5

Forrás: KSH (2010); Internet 8 alapján saját szerkesztés

Érdekes eredményre jutunk, ha a fenti három mutató tekintetében a kistérség értékeit összevetjük a korábbi évek értékeivel (3. táblázat). 2009-ben az 1000 lakosra jutó vendégéjszakák száma 528 volt, 2010-ben pedig majdnem 200-zal kevesebb (KSH, 2010), viszont 2011-ben ez az érték ugrásszerűen megnőtt és a 2009-es értéket is túlszárnyalta.

Az átlagos tartózkodási idő a kistérségben 2009-ben a megyében legmagasabb, 3,1 éjszaka, míg egy évvel később mindössze 2,1 éjszaka. Ez 2011-ben csak kissé javult.

A szobakapacitás-kihasználtság a 2009-es év 24,4%-ához képest 2010-re szintén romlott, több mint 10 százalékponttal, 2011-ben viszont javult, de még így is messze elmarad a 2009-es évtől.

Ha az okokat keressük, akkor megfigyelhetjük, hogy 2009-ről 2010-re ezen három mutató tekintetében Csongrád megye értékei is romlottak. Elképzelhető, hogy a vendégek száma nem, csak a tartózkodási idejük csökkent, ami kihatott a vendégéjszakák számára és a szobakapacitás-kihasználtságra. Ez visszavezethető lehet akár arra, hogy az emberek 2010-ben megtakarításaik kisebb részét fordították turizmusra, ami a gazdasági válsággal magyarázható. 2011-ben véleményem szerint több vendég érkezett a kistérségbe, mivel az 1000 lakosra jutó vendégéjszakák száma az előző évhez képest majdnem megduplázódott, a tartózkodási idő viszont nem változott jelentősen. A vendégek számának növekedése a belföldi turizmust segítő kormányzati akcióknak (pl. a SZÉP Kártya) is köszönhető.

A vizsgált kistérségben a kereskedelmi szálláshelyeken az *egy vendégéjszakára jutó szállásdíj* a régió többi kistérségéhez képest meglehetősen magas, 5812 Ft (Internet 8). *Egy szoba átlagára* a kistérségben 9964 Ft, ami megyei átlag alatti, de regionális átlag feletti érték.

A kereslet vizsgálatánál érdemes megkülönböztetni a belföldi és külföldi látogatókat, mivel a kistérségnek teljesen máshogy kell felkészülnie a külföldi vendégek fogadására. Többek között idegen nyelvű kiadványokkal, a vonzerőknél, a különböző intézményekben, a szállás- és vendéglátóhelyeken és a helyi Tourinform irodában több nyelven beszélő

munkatársakkal kell rendelkeznie a kistérségnek. A Hódmezővásárhelyi kistérségben a *külföldi vendégek aránya* (22,9%) megyei (31,2%) és regionális (24,1%) átlag alatti (Internet 8).

A Tourinform iroda vezetőjének elmondása szerint a térségbe nem jellemző a külföldi turisták érkezése. Előfordul, hogy jönnek külföldiek, de nem kikapcsolódási céllal, hanem fogászati kezelések miatt. A jelenség annyira felerősödött az utóbbi években, hogy „fogturizmusként” emlegetik. Főleg írek, angolok, németek és olaszok szállnak meg, jellemzően a kistérség központjának szálláshelyein és átlagosan 10–12 napig maradnak. Ha a kezelések között van idejük, felkeresik a környék látnivalóit, meglátogatják a múzeumok kiállításait. Előfordul, hogy messzebbre, Szegedre, Ópusztaszerre, vagy akár Budapestre is ellátogatnak a külföldiek. Alkalmanként a Tourinform irodától vagy a Peter's Tours-tól idegenvezetést is kérnek. Külföldi konferenciavendégek alkalmanként előfordulnak, de ők lényegesen rövidebb időt, 1–2 napot töltenek térségben. Sok külföldi edzőtáborozó érkezik a kistérség központjába a nyári időszakban, elsősorban gyerekek, úszók és vízilabdázók, jellemzően Franciaországból és Németországból. Rájuk a tábor hosszától függően 6–12 éjszakás tartózkodás jellemző. Ezenkívül a testvérvárosi kapcsolatok révén érkeznek külföldiek a térségbe, de ennek mennyisége elenyésző. A Ginkgo Sas hotelben a külföldi vendégek aránya 35–40%-ra tehető, ami lényegesen magasabb, mint a kistérség szálláshelyeinek értéke. Ez alapján azt a következtetést lehet levonni, hogy a külföldi vendégek szívesebben szállnak meg a térség egyetlen négycsillagos hoteljében, mint a többi szálláshelyen.

4.1.2. A turisztikai kínálat elemei

A *turisztikai kínálatra* áttérve a kínálat összetevői közül a legfontosabb a *vonzerő*, mivel ez motiválja a turistát arra, hogy a térségbe utazzon. Az, hogy egy térség rendelkezik vonzerővel, még nem garancia arra, hogy látogatókat is képes csábítani, ehhez a turisztikai kínálat többi összetevőjére, azok kölcsönös együttműködésére is szükség van. A vonzerőket eredetük alapján két csoportra oszthatjuk: *ember alkotta* és *természeti vonzerőkre* (Donka–Sztrunga, 2008). Különböző jellemzők alapján ezekből alcsoportokat is elkülöníthetünk. A Hódmezővásárhelyi kistérségben található vonzerőket ezen szempontok alapján csoportosítottam (4. táblázat). A vonzerők összegyűjtésében segítségemre volt az A Vásárhelyi Vidék Jövőjéért Egyesület 2009-es kiadványa, a kistérség területfejlesztési programja, továbbá Hódmezővásárhely, Székkutas, Mártély és Mindszent honlapja, valamint kistérségi lakosként saját tapasztalataimat is felhasználtam.

A vonzerőleltár összeállításakor zárójelben feltüntettem, hogy az adott vonzerő a kistérség mely településén lelhető fel. Ebből egyértelműen kirajzolódik, hogy a vonzerők többsége Hódmezővásárhelyen található, a kistérség központja a térség turizmusának domináns színhelye. A kulturális-szórakoztató céllal kialakított épületek (múzeumok, galéria, színház) mindegyikének, valamint szinte az összes rendezvénynek Hódmezővásárhely ad otthont. Akik a népművészet és a kézművesség iránt érdeklődnek, azoknak is a város műhelyeit érdemes felkeresniük.

Hódmezővásárhely csatlakozott a Cittaslow mozgalomhoz, melynek célja a globalizálódó világban egyedinek maradni, az élhető, stresszmentes város feltételeit megteremteni és fenntartani. A város olyan környezetpolitikát igyekszik megvalósítani, amely célul tűzi ki a városi környezet sajátosságainak megtartását és fejlesztését. A városra jellemző egyediséget, tradíciókat megóvjá, és döntéshozatalkor a polgárai érdekeit tartja szem előtt, legfőbb törekvése a lakosok számára vonzó életkörülmények biztosítása (Hódmezővásárhely MJV Közgyűlése, 2011).

Hódmezővásárhely központjától 13 km-re található a Csomorkányi templomrom, ami a város legrégebbi épített öröksége (AVVJE, 2009) és az Alföld Árpád-kori műemlékei közül is kiemelkedő helyet foglal el. A templom a 12–13. században épült és 1596-ban pusztult el.

4. táblázat: A Hódmezővásárhelyi kistérség vonzerőinek csoportosítása

EMBER ALKOTTA VONZERŐK
Múzeumok, galériák: Tornyai János Múzeum (Hmvhely), Emlékpont Múzeum (Hmvhely), Holokauszt Múzeum (Hmvhely), Alföldi Galéria (Hmvhely), Kopáncsi Tanyamúzeum (Hmvhely külterület)
Művelődési központ, mozi: Bessenyei Ferenc Művelődési Központ (Hmvhely), Mozaik mozi (Hmvhely)
Vallási helyek: Református Ótemplom (Hmvhely), Görögkeleti Templom (Hmvhely), Belvárosi Római Katolikus Templom (Hmvhely), Újtemplom (Hmvhely), Unitárius templom (Hmvhely), Zsinagóga (Hmvhely), a kistérség többi temploma
Épített örökségek: a román és gótikus stílusú Árpád-kori Csomorkányi templomrom (Hmvhely külterület), Pirooska-féle szélmalom (Székkutas), Festők dombja (Mártély), Papi-féle szélmalom (Hmvhely), Városháza eklektikus stílusú épülete (Hmvhely), Fekete Sas neobarokk épülete (Hmvhely), Bank szecessziós stílusú épülete (Hmvhely), Kaszinó (Hmvhely), árvédelmi kőfal (Hmvhely)
Kiállítóhelyek, bemutató gazdaságok: Csúcsi Fazekasház (Hmvhely), Tájház (Hmvhely), Hugo Hartung emlékszoba (Székkutas), Helytörténeti gyűjtemény (Mindszent), Héjja Ökofarm (Hmvhely)
Fürdők, strandok: Török Sándor Strandfürdő és Gyarmati Dezső Sportuszoda (Hmvhely), Sun City Szabadidő- és Vízisport Centrum (Hmvhely), Mindszenti tiszai strand (Mindszent), Kakasszéki Júlia-fürdő (Székkutas)
Rendezvények: Vásárhelyi Őszi Tárlat és Kézműves kiállítás és vásár (Hmvhely), Alföldi Állattenyésztési és Mezőgazda Napok (Hmvhely), Szent György napi Juhászverseny Szakkiállítás (Hmvhely), Vásárhelyi Kerámia Szimpózium (Hmvhely), Szent István ünnepe (Hmvhely), LŐSZ Kulturális Fesztivál (Hmvhely), Hódstock fesztivál (Hmvhely), Kéktói Fesztivál (Kéktói Ménes, Hmvhely), Dörölye Fesztivál (Hmvhely), Cittaslow szakmai nap (Hmvhely), Nemzetközi Néptánc Fesztivál (Hmvhely), Sport- és egészségnap (Hmvhely), Horgászversenyek (Mártély), Mártélyi Kavalkád (Mártély), Mindszenti Napok (Mindszent), Székkutasi Falunapok (Székkutas), MEZI fesztivál (Székkutas), Székkutasi Regionális Szántóverseny (Székkutas), Székkutasi Lovasnap (Székkutas), Motoros fesztivál (Székkutas)
Népi kultúra: Fazekasság, kerámiakészítés, vásárhelyi hímzés (Hmvhely, kézműves műhelyek)
TERMÉSZETI VONZERŐK
Vizek: Élő Tisza, Tisza Holtág (Mártély), Kurca folyó (Mindszent), Kakasszéki-tó (Székkutas), Kardoskúti Fehér-tó (Székkutas), Csong-i-tó (Hmvhely)
Védett területek: Mártély-Körtvélyesi Tájvédelmi Körzet (Mártély), Ficséri pusztá – Körös-Maros Nemzeti Park (Székkutas)
Tanösvények, oktatóközpontok: Ártéri tanösvény (Mártély), Téglagyári tanösvény (Hmvhely), Bodnár Bertalan Természet- és Környezetvédelmi Oktatóközpont (Mártély)
Flóra és fauna: A kistérség területén is honos növény- és állatvilág (pl. különböző védett gémfélék, vidra, ártéri erdők madarai, Ficséri pusztá növény- és állatvilága)

Forrás: saját szerkesztés

Természeti vonzerőkben viszont a környező települések bővelkednek. Hódmezővásárhelytől 6 km-re, Mártélyon a festői szépségű Tisza-holtág nyújt kikapcsolódási lehetőséget, ahol számos képzőművész is ihletet kapott. A holtág kedvelt üdülőtérület a hódmezővásárhelyiek és környékeliek között, a szabadstrand szomszédságában kemping, csónakkölcsönző, vendéglő is található. A Mártélyi Tájvédelmi Körzetben alakították ki a 2,6 km hosszú ártéri tanösvényt, mely 8 állomással rendelkezik (Internet 9; Internet 10). A tanösvény felejthetetlen élményt nyújt az odalátogatóknak, aki az információs táblák segítségével képet kap az árvízi védekezésről, valamint az ártér változatos növény- és állatvilágáról. A Tisza egykori ártere ugyanis gazdag állatvilágnak nyújt menedéket. Több ezer vadlúd és vadréce található itt árvízkor és télen a be nem fagyó folyószakaszon. A feketególyák és a kócsagok vonulása ősszel figyelhető meg.

Az ártéri tanösvény kiindulópontjánál található a Bodnár Bertalan Természet- és Környezetvédelmi Oktatóközpont. Az intézmény, melyet 2004-ben adtak át, a vízparton, csendes környezetben található, alkalmas erdei iskolák oktatási céljaira, előadások, foglalkozások megtartására. Konferenciaterme 80 fő befogadására képes.

Mártély mellett Székkutas környéke is említésre méltó természeti vonzerőket rejt. A Székkutas határában elnyúló Ficséri puszta szikes foltjain kamilla terem (Internet 11). A gyógynövény feldolgozása a Herbária Zrt. helyi üzemében történik. Emellett ritka növényfajokkal is találkozhatunk, mint a vetővirág és a közönséges borkóró. A puszta számos védett madár, például a tűzok és a bíbic fészkelőhelye. A Kardoskúti Fehér-tó környékén gyülekeznek a vonuló vadludak, darvak és récék. Tavasszal a gulipán rak itt fészket. A Körös-Maros Nemzeti Park területén a látogatók magyar szürke szarvasmarhákat, valamint a racka- és cigájajuh-állományt is megtekinthetik.

A Székkutastól 6 km-re elhelyezkedő Kakasszéken 1932 óta Gyógyintézet működik. A Kakasszéki-tó vizének gyógyhatása régóta ismert: a tó alkáli sókban gazdag vize és az iszap a reumás és mozgásszervi betegségekkel küzdőknek segít a gyógyulásban.

Székkutason a Ficséri puszta mellett az épített örökségek, mint a Piroška-féle szélmalom és a Hugo Hartung emlékszoba a német turisták érkezésében játszhatnak komoly szerepet a közeljövőben. Hugo Hartung ismert német író a székkutasi pusztán és környékén (akkori nevén Vásárhely-Kutasipusztá) játszódó regényt írt, amiben a diákkori itt-tartózkodását örökölte meg (AVVJE, 2009). Az 1954-ben íródott Gyakran gondolkodok Piroškára című regény (a mű eredeti címe Ich denke oft an Piroshka) és a később ebből készült film világhírű lett. Ez az oka annak, hogy a székkutasi puszta és a szélmalom a középkorú és nyugdíjas német célcsoportot kiemelten képes lenne vonzani. Mind a Peter's

Tours, mind a Tourinform iroda vezetője véleményében tükröződött, hogy sokat várnak a székkutasi attrakcióktól. A legnagyobb probléma az, hogy a Hódmezővásárhelyi kistérség (és a többi, nem turisztikai célpontnak számító térség) esetében nincs beutaztató utazási iroda, így a térségbe nem érkeznek szervezett úton nagyobb csoportok. A helyi utazási irodák csak külföldi utakat értékesítenek, egyik sem foglalkozik olyan csoportok szervezésével, akik ide érkeznének. Ezt a hiányt próbálja betölteni a Peter's Tours, aki néhány éven belül egy beutaztató utazási irodát is nyitna Vásárhelyen. Az ötlet kitalálója, a Peter's Tours vezetője egy helyi idegenvezető, aki a székkutasi Piroska útvonalat tervezi feléleszteni. Kiegészítő szolgáltatásként parasztlakodalmat, néptáncot, kemencés vacsorát, kerékpártúrát, kézműves programot, termálfürdő látogatást kínál a szervező.

A vonzerőkön túl a turisztikai kínálatnak még számos összetevője van. Meghatározó jelentőséggel bír a *szálláshelyek és vendéglátóhelyek* mennyisége és minősége. Azért is nagy a jelentőségük, mert a turisztikai bevételek egy jelentős része náluk realizálódik.

2011-ben a kistérségben 1000 lakosra 24,2 kereskedelmi szállásférőhely jutott (Internet 8), amit ha arányosítunk a kistérség lakosságára, akkor 1389 férőhelyet kapunk. Az 1000 lakosra jutó kereskedelmi és egyéb szálláshelyek férőhelyeit tekintve a települések közül toronymagasan Mártély emelkedik ki a 259 férőhelyével, ami több mint tízszerese például Hódmezővásárhely férőhelyeinek (25). Ha ezeket az adatokat összevetjük kiemelt turisztikai térségek adataival, akkor láthatjuk, hogy a Balaton-parti településeken 1000 lakosra több ezer kereskedelmi és egyéb szállásférőhely jut.

A kistérségben 2010. július végén a szállodák aránya az összes kereskedelmi férőhelyből mindössze 12% volt, azonban 2010. augusztusában adták át Hódmezővásárhelyen a négycsillagos, 90 szobás Ginkgo Sas szállodát, mely 180 férőhellyel bővítette így a térség szállásférőhelyeit, a szállodai szobák arányát is növelve (Internet 8; Internet 12). Mivel egyszerre 180 vendéget tudnak elszállásolni, így a legtöbb férőhellyel bírnak a térségi hotelek és szállodák közül. Ez a szálloda többek között egy 120 főt befogadó konferenciateremmel is rendelkezik, ami a térség konferenciaturizmusára is hatással van. A szálloda működésének első évében 12 ezer vendégéjszakát töltöttek el és közel 160 rendezvényt és konferenciát tartottak itt. Az újonnan nyílt szálloda hatására 2011. július végén már 26% volt a szállodák aránya az összes kereskedelmi férőhelyből.

A szálláslehetőségek minősége közepesnek mondható, a térség nagyobb rendezvényei idején a férőhelyek száma és a színvonala nem kielégítő (VÁTI, 2006). Az év többi részében

viszont rendszeres a vendéghiány, amit a szobakapacitás-kihasználás igen alacsony, 18,5%-os kistérségi szintje is bizonyít.

A kistérség településein található különböző kategóriájú szálláshelyekről Hódmezővásárhely honlapján is lehet tájékozódni (Internet 13). A bőséges lista tartalmaz minden fontos információt, elérhetőségeket, árat, férőhelyet, szolgáltatásokat a szálláshelyekről. Különösen fontos, hogy ezeket az információkat angol nyelven is el lehet érni a honlapról, a nevezetességekről szóló leírásokkal együtt. Az A Vásárhelyi Vidék Jövőjéért Egyesület 2009-es tanulmányában egy jól kidolgozott szálláshelyleltárra találtam, mely tartalmazza a szállások nevét és kategóriáját, valamint a szobák és férőhelyek számát, így a dolgozatomban egy, a leltár alapján készült összesítő táblázatot szerepelteték (5. táblázat), ami megmutatja a kereskedelmi és magánszálláshelyek férőhelyeinek számát a kistérségben, településekre lebontva.

5. táblázat: A Hódmezővásárhelyi kistérség kereskedelmi és magánszálláshelyeinek férőhelyei

	Férőhelyek száma (db)		
	Kereskedelmi szálláshely	Magánszálláshely	Összesen
Hódmezővásárhely	1162	114	1276
Mártély	349	51	400
Mindszent	233	32	265
Székkutas	0	22	22
Összesen a kistérségben	1744	219	1963

Forrás: ÁVVJE (2009) alapján saját szerkesztés

Az adatokat ki kellett egészítenem az új négycsillagos szálloda 180 férőhelyével, mivel ez a 2009-es dokumentumban még nem szerepelt. A szállásférőhelyek 65%-a a kistérség központjában található, ezzel szemben Székkutason csak 1%, ami 22 férőhelyet jelent. Az 1300 fős község, Mártély jóval több férőhelyet tud felmutatni, mint a 7100 fős Mindszent; előbbiben 400, utóbbiban 265 férőhely áll a vendégek rendelkezésére. A kistérségben összesen 1963 szállásférőhely található, ennek 11%-a, 219 férőhely magánszálláshelyen van.

A *tájékoztatás*, a vendégek informálása utazás előtt és alatt a *Tourinform iroda* feladata. Az iroda vezetője elmondta, hogy a kistérséget leginkább interneten keresztül

népszerűsítik, egyrészt a kistérség és Hódmezővásárhely honlapján, másrészt a Tourinform hálózaton keresztül, valamint az irodák feladata a térségük programkínálatának, látnivalóinak és szálláshelyeinek frissítése a www.itthon.hu oldalán. Emellett magyar és angol nyelvű kiadványokat szerkesztenek, és az iroda képviseli a Hódmezővásárhelyi kistérséget Budapesten az utazási kiállításon. Anyagiak hiányában nincs lehetőség több kiállításon részt venni.

Az előbbieken feltártam a kistérség turisztikai keresletének majd a kínálatának a jellemzőit. Láthattuk, hogy milyen széles a kistérség turisztikai kínálata, azonban a statisztikai adatokból kiderült, hogy a keresleti oldal ezt nem tükrözi. A vendégéjszakák száma és a szobakapacitás-kihasználtság a regionális és megyei átlag alatti, az átlagos tartózkodási idő rövid.

4.2. A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI KISTÉRSÉG FALUSI ÉS ÖKOTURIZMUSÁNAK VIZSGÁLATA A TURIZMUSBAN ÉRDEKELT SZEREPLŐK SZEMSZÖGÉBŐL

Ebben az alfejezetben a primer kutatás eredményei kerülnek bemutatásra. A kutatás során 9 interjút készítettem a Hódmezővásárhelyi kistérség domináns turisztikai szereplőivel. A falusi és ökoturizmus szempontjából releváns két település, Mártély és Székkutas első számú vezetőitől, valamint az említett települések 4 szállásadójától elsőkézből informálódtam a kereslet alakulásáról. Mártélyon a Tisza panzió és az Erdei Iskola, Székkutason a Piroska és a Kutasipusztai vendégház tájékoztatót a turizmus alakulásáról. Ezen kívül a Peter's Tours, a Tourinform iroda és a Héjja Ökofarm segítette készsége a kutatásomat.

4.2.1. Polgármesterek és a Tourinform iroda

A székkutasi és a mártélyi polgármesterrel készített interjúk során számos olyan információra tettem szert, amelyek a fejlesztési dokumentumokból vagy a települések honlapjairól nem érhetők el. Tanulságos volt számomra az is, hogy a polgármesterek és a szállásadók véleménye bizonyos kérdésekben igen különböző volt.

A *székkutasi polgármester*, Szél István szavaiból az tükröződött, hogy Székkutason jelenleg nincs meghatározó szerepe a turizmusnak. Ez érezhető egyrészt a szálláshelyek számán is, mivel a jelenlegi három szálláshelyből csak kettő foglalkozik aktívabban vendégfogadással és programszervezéssel, egy szállásadó inkább csak a Székkutason dolgozó nem helyi munkásokat szállásolja el, egyéb szolgáltatások nyújtása nélkül. A két aktív vendégház, a Kutasipusztai és a Piroska Vendégház rendezvények lebonyolításával is foglalkozik (családi események, születésnapok, házassági évforduló, legénybúcsú, illetve disznóvágások), amire – a polgármester szerint – egyre nagyobb igény mutatkozik. Azonban a polgármester a turizmus fellendülésében bízik, hiszen folyamatban van Kakasszéken egy negyedik vendégház építése és másik három vendégház építésére nyertek pályázatot helyiek. A jelenlegi 3 mellett tehát a közeljövőben újabb 4 vendégház lesz képes a Székkutasra érkező vendégek fogadására.

A polgármester úgy látja, hogy a két aktív vendégház, a Kutasipusztai és a Piroska vendégház között jelen van a rivalizálás, habár ezt mindkét szállásadó tagadta a beszélgetésünk során. Ezért a hivatalos vendégeket a polgármester igyekszik egyenlő arányban elosztani a két vendégházban, hogy ne legyen sértődés és vita a szállásadók között.

Egyértelmű tény, hogy a település a (vonzerőknél már említett) Piroska-kultuszra építkezik, kérdés, hogy milyen sikerrel. A polgármester elmondta, hogy Székkutason

nincsenek olyan látnivalók, amelyek lehetővé tennék a többnapos itt-tartózkodást, azonban kiindulópontnak a település szálláshelyei tökéletesen alkalmasak. A községből kiindulva a környező városokban (elsősorban Hódmezővásárhelyen és az Orosházi kistérség központi településén, Orosházán) már lehet találni annyi programot, szórakozási lehetőséget, hogy 4–5 napig maradjon a vendég.

A polgármester nem említette, de véleményem szerint problémát jelenthet a későbbiekben, hogy egy nagyobb (30–40 fős) csoport egy helyen történő elszállásolására még így sem lesz képes a község. Előfordulhat, hogy osztálykiránduláson részt vevő gyerekeknek, vagy a Piroska-kultusz miatt érkező német turistacsoportoknak kellene szállást biztosítani. Erre még nincs felkészülve a település.

Székkutas turisztikai potenciálja Hugo Hartung Piroska története mellett a pusztában és a Kakasszéki-tóban rejlik. Régen a Kakasszéki-tó felkapott fürdőhelynek számított. Ma elhanyagolt terület, a környéke nagyon rossz állapotban van. Lehetőség lenne pályázni rehabilitációra, de a fejlesztés megvalósulása még kérdéses. A polgármester és a székkutasi vendégházak is nagyon fontosnak tartják a tó környékének helyrehozatalát, a nád levágása és iszapkotrás után a polgármester szerint egy szabadstrand kialakítható lenne. Úgy tudja, hogy a tulajdonos a közeljövőben tervezi a terület rehabilitációját.

A puszta önmagában értéket jelent, de turisztikai célú kiaknázása nehézkes. A Körös-Maros Nemzeti Parkkal nincs együttműködő kapcsolatuk, mert a polgármester úgy véli, hogy a park célja, hogy területén ne lakjanak, ezért nem adnak a tanyasiaknak építési engedélyt, kizsorítják őket a nemzeti parkból. A korábbi gazdag tanyavilág eltűnni látszik.

Székkutason három rendezvényt lehet említeni, amelyek megmozgatják a környékbelieket: a MEZI fesztivál, a szántóverseny és a motoros fesztivál. A három fesztivál vonzáskörzete Csongrád és Békés megyére terjed ki, távolabbról nem jellemző a vendégek érkezése.

A polgármester bevallotta, hogy a település nincs felkészülve a külföldi vendégek fogadására, egyik szállásadó sem beszél idegen nyelvet és az önkormányzat sem tud kompetens személyt biztosítani erre a feladatra. Ha külföldiek érkeznek, általában diákokat kérnek fel a kommunikációs nehézségek kiküszöbölésére. A nyelvi hiányosságokat az EU által finanszírozott nyelvtanfolyamok beindításával próbálják meg feloldani, erre néhány székkutasi jelentkezett is.

A település honlapja az utóbbi időben jelentős fejlesztésen esett át, információt nyújt a helyi látnivalókról, megismerteti az olvasót a Piroska-történettel, szerepelteti a szállásadókat az oldalon, és mindezt német nyelven is el lehet érni. A korábbi polgármestertől eltérően Szél

István fontosnak tartja azt, hogy a vendégek a község honlapjáról releváns és naprakész információkhoz jussanak. Ezen kívül képes katalógus is készül, amit a Tourinform irodába és a készülő falumúzeumba is kihelyeznek. A katalógussal egy új szlogent is be kívánnak vezetni a köztudatba: „Székkutas Piroska fővárosa”. Ezzel leginkább a német „nosztalgiaurizmust” kívánják feléleszteni. A polgármester törekszik a német kapcsolatok újraélesztésére is: felvette a kapcsolatot Netzschkau-val, Hugo Hartung szülővárosával. A marketing terén konkrét lépéseket (pl. német utazási irodák felkeresése) akkor tesznek, ha elkészülnek a folyamatban lévő fejlesztések, hiszen amíg nincs kész a falumúzeum, a Hugo Hartung szoba és nem rendezett a község főutcája, addig nem várható, hogy a turisták tömegesen érkezzenek Székkutasra. Egy minimális komfortfokozatra szükség van ahhoz, hogy a község alkalmassá váljon a vendégfogadásra. Legalább egy vendéglőt, cukrászdát vagy pizzériát fel kellene mutatnia a községnek ahhoz, hogy a látogató jól is lakjon az ott-tartózkodása során.

Székkutas a körülötte található gyógynövényeiről is ismert. A Herbária Zrt. helyi üzeme jelenleg turisták által nem látogatható, azonban a régi kamillaszáritó épületében szeretnék kialakítani egy nyitott részleget. Sajnos az üzemben nem helyben gyűjtött kamillát dolgoznak fel; korábban Egyiptomból, most Horvátországból érkezik a gyógynövény. Ennek oka, hogy a helyi gazdálkodóknak nem éri meg áttérni a hagyományos árpa-, búza-, kukoricatermesztésről a kamillatermesztésre, mivel a kamillát jóval alacsonyabb áron tudnák értékesíteni az üzemnek. Az önkormányzat kísérletet tett közmunka-program keretében körömvirág termesztésre, de mivel nagyon nagy az élőlomb-igénye, így nem térül meg.

A polgármester szerint a legnagyobb probléma, hogy Hódmezővásárhelyen nincs turizmusért és térségmarketingért felelős személy. Szükség lenne egy idegenforgalmi referensre, aki az egész kistérség turisztikai szereplőit összefogná és lendületet adna a turizmus fellendüléséhez. Hódmezővásárhelyen tavaly átadták a felújított kulturális intézményeket, de nincs aki menedzselje ezeket, összefogja őket és közös rendezvényeket szervezzen. A polgármester úgy látja, hogy a négycsillagos szálloda – ami egy remek szálláslehetőség a Vásárhelyre érkező módosabb látogatóknak – nem tart fenn megfelelő kapcsolatot a város kulturális intézményeivel. Egy teltházas időszakban, például úszóverseny idején szükség lenne a városban kifejezetten a hotelvendégeknek szervezett programokra, akár a kézműves műhelyek végiglátogatására, akár egy pusztai túrával egybekötött borvacsorára.

A városban az államalapítás ünnepe előtt hagyománnyá vált az 5 napos borfesztivál megrendezése. Azonban a kistérség településein kívül máshol nincs hirdelve ez a gazdag programkínálattal rendelkező fesztivál, nem kap megfelelő marketinget ahhoz, hogy esélye legyen a városnak térségen kívüli vendégek fogadására, akik esetleg a környéken, így Székkutason is látogatást tennének.

A Tourinform iroda munkáját nagyon kevésnek tartja, úgy érzi az ottani alkalmazottak nem motiváltak abban, hogy több vendég érkezzen a térségbe. Az interaktív együttműködés teljesen hiányzik a Tourinform iroda és Székkutas között. A székkutasi szálláshelyek és fesztiválok közöttételében kimerül az iroda tevékenysége. A polgármester a Peter's Tours vezetőjével is találkozott már, de a beutaztató utazási iroda tervének ismertetésén túl nem történt érdemi előrelépés. A problémát a polgármester a tőkehiányban látja; a turizmus fellendítéséhez komoly tőke kell, és nem garancia a megtérülés.

Kiaknázatlan potenciált lát a vadászturizmusban, különösen a külföldi vadászok vonzásában. Ehhez minőségi szállásra, színvonalas ellátásra, kulturális programokra van szükség. Előfordul, hogy olasz és német vadászok érkeznek a térségbe, ők fejenként több százezer forintot költenek szórakozásra. Érdekltté kell tenni az összes szereplőt abban, hogy minél több külföldi vadász érkezzen ide.

Székkutas komoly fejlesztések előtt áll. A főtér rehabilitációja 2014-ben megvalósul, melynek keretében megújul a Művelődési Ház és a szomszédságában kávézóteraszt alakítanak ki. A községben futópályával és edzőteremmel ellátott sporttelepet alakítanak ki.

2013 őszén adták át a falumúzeumot, így a községben két kiállítóhely található, egyik maga a falumúzeum, a másik a vasútállomás épülete a Hugo Hartung szobával. A tervek között szerepel a múzeum további bővítése, mivel a falubeliek annyi szerszámot, régiséget adományoztak, hogy nincs lehetőség az összes eszközt kiállítani. A falumúzeumban lehetőség lesz helyi készítésű ajándéktárgyakat is beszerezni, mint a hűtőmágnés, vagy a kamillás illatpárna és tea, a múzeum kertjében gyógynövényes kiskertet alakítanak ki. A polgármester fontosnak tartja a helyi különlegességek terjesztését, ami korábban teljesen hiányzott.

A polgármestertől megtudtam, hogy LEADER pályázat keretében csokoládémanufaktúra fog épülni Székkutason, ahol bizonyos munkafolyamatokba a látogatók is betekintést nyerhetnek. Olyan különlegességeket lehet majd vásárolni, mint a kamillás csokoládé, de lesz pálinkával töltött csoki is. Emiatt a manufaktúra szomszédságában pálinkafőzdét is szeretnének létrehozni. A pálinkafőzde-látogatást és a pálinka-kóstolást a polgármester nagyon jó kiegészítő programnak tartja egy pusztai látogatás után. A tervek

szerint a pálinkafőzde 2013 őszétől, a csokoládémanufaktúra 2014 márciusától fogadja a vendégeket.

Kakasszék és Hódmezővásárhely között kerékpárút fog épülni, így Vásárhelyről Székkutas is megközelíthető lesz biciklivel. Az önkormányzat tervei között szerepel a magánkézben lévő Piroska-féle szélmalom visszaszerzése és a környék rendbetétele.

Székkutas közvetlen környezetében található a Csomorkányi templomrom, melynek rendbetételére Hódmezővásárhely pályázatot nyújtott be. A város a sóshalmi olvasóköri épületének felújítására is pályázott. A polgármester szerint érdemes lenne egy borszobát kialakítani, ahol a sóshalmi borok kóstolása kulturált körülmények között, élőzene mellett történik. Ezen kívül a kistérség tervei között szerepel a Papi-féle szélmalom, a téglagyári tanösvény és a kopáncsi tanyamúzeum felújítása.

A polgármester szerint a falusi turizmus iránt akkor fog megnőni az érdeklődés, amikor az emberek belátják, hogy ott helyi élelmiszereket fogyaszthatnak, helyi szalámi és sajt kerül az asztalukra. Erre a másik oldalnak, a szállásadónak is fel kell készülnie: jó minőségű saját készítésű alapanyagokból előállított reggelit és vacsorát kell nyújtani, vagy ismerni kell azokat a falubeli helyi termelőket, akiktől ezt be lehet szerezni.

Balogh Jánosné, *Mártély polgármestere* elmondása szerint Mártélyon a falusi turizmust nagyban befolyásolja, hogy a közeli Tisza-holtág közigazgatásilag Hódmezővásárhelyhez tartozik, tehát maga a vízpart, amit sokan Mártéllyal azonosítanak, nem a község része, így a turistaérkezésekből származó bevétel sem Mártélyhoz kerül.

Az üdülési szezon június közepén, a tanév végével kezdődik és augusztus 20.-ával zárul. A polgármester szerint a családoknak egyre kevesebb pénzük van üdülésre. A nyaralást kiváltják azzal, hogy hétfőn kerékpárútra ülnek és egy-egy napot a Mártély melletti holtágnál töltenek. Szállásra és ellátásra sem költenek, általában magukkal hozzák az aznapi élelmiszert.

Mártélyra külföldi turisták érkezése nem jellemző, főleg rokonlátogatások miatt érkezik néhány külföldi, vagy a német és erdélyi testvértelepülésekről jönnek diákcsoportok. Ha szükséges, akkor a szállásadók a család fiatalabb tagjain keresztül értetik meg magukat a külföldi vendégekkel.

A települést a www.martely.hu honlapon keresztül népszerűsítik, ezen Mártély szálláshelyei is megtalálhatók. A Tourinform irodában az érdeklődők találhatnak több nyelven információt, prospektust a falu szolgáltatóiról.

10–15 évvel ezelőtt több család próbálkozott a falusi turizmus bevezetésével. A község területén, tehát a töltésen kívül 5–6 vendégház található. A polgármester szerint a szobák állapota nem kielégítő, szükség lenne minőségi fejlesztésre. Több vendégház esetében a tulajdonossal közös fürdőt és konyhát használ a vendég, ami a mai igényeket nem elégíti ki. A szállások többsége igény szerint ellátást is nyújt, de egyéb programokat nem szerveznek és a helyi termékek értékesítése sem jellemző. Korábban működött egy panzió is, de nem termelt bevételt, így bezárt. Az idegenforgalmi adóból származó bevételek azt mutatják, hogy alig van vendége a szállásadóknak.

A Mártélyi Vendégváró Közhasznú Egyesület belátta, hogy nem a szállásadásra kell összpontosítani, hiszen nagyon kevesen vannak, akik több napot is el szeretnének tölteni Mártélyon, hanem programokat kell szervezni. Az Erdei Iskolára támaszkodva iskolás csoportoknak szerveznek programokat, kézműves foglalkozást, lovagoltatást, lovaskocsikázást a tavaszi és őszi szünetben, valamint nyáron is. A célcsoport a fiatal korosztály, az iskolás gyerekek.

A községben jelenleg nincs komoly turistavonzó rendezvény. Korábban a Mártélyi Kavalkád igen sikeres volt, de a 10. alkalom után úgy döntött az önkormányzat és a község, hogy nem folytatják. A kavalkád 3 napja alatt ugyanis az 1300 fős községben 30–40 ezer ember fordult meg, és ezt a tömeget Mártély nem tudta ellátni, hiányzott a megfelelő infrastruktúra és a programok finanszírozása is nehézkes volt. Így azóta nem rendeztek kavalkádot arra hivatkozva, hogy túlnőtte Mártélyt. Azóta megjelentek az európai uniós források, melyek segítségével az anyagi nehézségek talán kezelhetők lennének, de hiányzik az akarat. Az utolsó kavalkád óta csak az említett egyesület szervez jóval kevesebb érdeklődőt megmozgató rendezvényeket.

A polgármester asszony szerint a szálláshelyek bővítése kényes kérdés. Egyrészt kevés vendég érkezik Mártélyra a minőségi szálláshelyek és szolgáltatások hiánya miatt, másrészt hiába fejlesztenének vagy bővítenének vendégházakat, ha nincs fizetőképes kereslet a családok anyagi nehézségei miatt.

Mártélyon az utóbbi évek turisztikai célú fejlesztései közé sorolható az Erdei Iskola felújítása, amit uniós pályázat keretében, a Környezet és Energia Operatív Program részeként, 75 millió forint támogatással valósítottak meg és 2012 decemberében adtak át. A kiállításoknak, rendezvényeknek, vacsoráknak otthont adó faluház felújítása is turisztikai célt szolgált, továbbá szerte Mártélyon útbaigazító táblákat helyeztek ki, rendbe hozták a főutcat, új buszvárókat adtak át, megépült a Vásárhelyt Mindszenttel összekötő kerékpárút.

Míg a székkutasi polgármester számos jövőbeli tervet, vagy félig elkészült turisztikai célú beruházást nevezett meg, addig a jövőbeli tervekről a mártélyi polgármester nem tudott érdemben nyilatkozni, mivel az önkormányzat anyagi nehézségei a fejlesztéseket igencsak behatárolják. A 2013-as szezonban bezárt kemping önkormányzati tulajdonú, ezt szeretnék felújítani, de önerőből képtelenek, megfelelő pályázati kiírást pedig még nem találtak hozzá.

Mártély polgármestere a falusi turizmus fellendülésében csak bizakodni tud, szerinte a kistérség a falusi, a kerékpáros, a horgász-, vadász- és az ökoturizmus területein tudna erősíteni, de Mártélyon túl sok esélyt nem lát a pozitívabb jövőre a múltbéli negatív tapasztalatok miatt. A polgármester asszony már közel 20 éve a település első embere és az első néhány évben minden eszközzel a falusi turizmus beindításán fáradozott. Akkor sikerült is néhány családot bevonni a falusi szállásadásba, akikkel a külföldi, például német turisták idevonzására tettek kísérletet. Azonban nem várt természeti tényezők akadályozták meg a sikert: éveken keresztül nem tudtak megbirkózni az intenzív szúnyoginvázióval, hiába permeteztek, nem lehetett elviselni a rengeteg csípést. Emellett a Tisza áradása is kiszámíthatatlan volt (és jelenleg is az), így a hosszú árvizes időszakban a holtág nem volt látogatható, ami szintén kihatott a turistaérkezésekre. A sok kudarc és a természeti tényezőktől való függőség miatt ma már a turizmus nem az első számú fejlesztési területe Mártélynak.

A polgármester nagyon jó viszonyt ápol a mártélyi szállásadókkal, naprakész információi vannak, de az ártér panzióiról már jóval kevesebbet tud, mivel ők már nem Mártélyhoz tartoznak. A kistérség többi településével nincs szoros kapcsolatban, Vásárhelyel nézeteltérései vannak, ez a rossz viszony véleményem szerint sok fejlesztési lehetőségtől megfosztja az 1300 fős települést.

A polgármesterek szavaiból kiderült, hogy a turizmus egyik településen sem meghatározó tényező. Véleményem szerint Székkutasnak világosabb, jobban kidolgozott koncepciója van a jövőt illetően; ők a Piroska-történetet megragadva a német turistákra kívánnak fókuszálni. Ilyen lehatárolt tervet Mártélynál nem tapasztaltam. Ennek oka az, hogy a település komoly anyagi gondokkal küzd, emellett az egyetlen iskola bezáratása ellen lobbizik, így a turizmusfejlesztés háttérbe szorul.

A turisztikai kereslet alakulása tekintetében a *Tourinform iroda vezetője* az évszakhoz köthető szezonalitást emelte ki a kistérségre vonatkozóan. Tapasztalatai alapján főszezonban,

a nyári hónapokban érkezik a legtöbb turista a Hódmezővásárhelyi kistérségbe, leginkább a szabadtéri rendezvények vonzzák a látogatókat. Ilyen a magyar államalapítás ünnepe körüli programsorozat és a borfesztivál. Ezenkívül tavasszal minden évben megrendezésre kerül az Alföldi Állattenyésztési és Mezőgazda Napok a Hód-Mezőgazda Zrt. szervezésében. Ez a három napos rendezvény hatalmas tömeget, több tízezer látogatót képes vonzani az egész országból. Ilyenkor a térség szálláshelyei teltházzal működnek, még a székkutasi és mártélyi vendégházak is megtelnek. Sajnos azonban ez az egyetlen ilyen vonzó országos rendezvény a térségben, amit a szállasadók is nehezményeztek. A 2013-ban 60. alkalommal megrendezett Vásárhelyi Őszi Tárlat szintén országos hírű, azonban csak egy bizonyos szegmenst, a kultúra iránt érdeklődőket képes megmozgatni. A megnyitót minden évben október első hétvégéjén tartják, amikor kézműves kiállítás és vásár is várja a látogatókat. Az Őszi Hetek programsorozat decemberig tart, de jelentős turistaérkezés csak a megnyitó környékén tapasztalható.

A turisztikai kereslet és a kínálat összhangját az előbb kifejtett szezonális mellett a kistérség kínálatának egyes szereplői közötti együttműködés hiánya nehezíti meg. A Tourinform iroda vezetője elmondta, hogy sajnálatos módon nincs együttműködés a kistérség szálláshelyei között. A szálláshelyek közötti viszonyt versengés, rivalizálás jellemzi a tapasztalatai alapján, teltház esetén nem ajánlják a rivális panziót, apartmant.

A Tourinform iroda vezetője tájékoztatott arról, hogy az A Vásárhelyi Vidék Jövőjéért Egyesület 2009-es kiadványában megnevezett, a kistérségre vonatkozó 11 tematikus útvonal csak elméleti szinten létezik, a gyakorlatban nem működik. A tervek között szerepel, hogy jobban kidolgozzák, kibővítik és működőképessé teszik ezeket. A Piroska útvonal, a kézművesek útja és a művészetek útja az a három programcsoport, amelyek iránt a jövőben nagyobb kereslet mutatkozhat. A környező kistérségekhez képest a kézművesség, fazekasság, hímzés és a kultúra (Minden nap kultúra! program), a művészetek (Őszi tárlat – festészet) azok a területek, melyek kiemelik a Hódmezővásárhelyi kistérséget, így a jövőben ezt kellene népszerűsíteni.

A térség turizmusának élénkítése érdekében a turizmusban érdekelt szereplők 2006-ban elindítottak egy kezdeményezést, a Hódmezővásárhely és Térsége Turizmusáért Egyesületet (Internet 14). Célja a kistérség turizmusának fellendítése, melyet az idegenforgalomban érdekelt magánszemélyek, vállalkozások, gazdasági társaságok, civil szervezetek összefogásán, segítségén keresztül kívánnak megvalósítani. Támogatják továbbá a térség hazai és külföldi kapcsolatainak fejlesztését. Az egyesületet 10 gazdasági társaság és 24 magánszemély alapította. 2011-ben 39 tagja volt, köztük kereskedelmi és

magánszálláshelyek, múzeumok, aktív turizmust kínáló helyek, vendéglátóhelyek, idegenvezetők, a városi strandfürdő, kézművesek, és a Héjja Ökofarm. Sajnos az interjúk során világossá vált számomra, hogy az ötlet ígéretesnek indult, azonban nem érte el célját. Ennek oka, hogy teljes mértékben hiányzik az együttműködési hajlandóság néhány szolgáltató között, illetve nincs olyan személy, aki az egyesület mögé állna és intézné a feladatait. Gyakorlatban tehát az egyesület nem működik, nincs interakció a szereplők között. Ahogy azt a székkutasi polgármester is hangsúlyozta, hiányzik egy idegenforgalmi szakember, aki a szereplőket összefogná és egy hatásos térségmarketinget dolgozna ki.

4.2.2. Szállásadók és a Peter's Tours

A *Peter's Tours* vezetője Antal Péter és párja Vidács Edit Hódmezővásárhely és a környező települések, Mártély és Székkutas népszerűsítésével foglalkoznak. 3–4 éve szerveznek túrákat magyar és külföldi vendégeknek a kistérségen belül és kívül egyaránt, mivel ezzel korábban senki sem foglalkozott a térségben. A piaci rést felismerve és a környék természeti adottságaira támaszkodva kezdtek túraszervezéssel foglalkozni. Elsősorban a tavaszi és őszi hónapokban van nagyobb igény idegenvezetésre, de a fogturisták más hónapokban is igénylik ezt a szolgáltatást. Honlapjuk a www.peterstours.hu több nyelven (a magyaron kívül angolul, németül és hollandul) nyújt információt a térség nevezetességeiről, programjairól és a szálláslehetőségekről. A személyes találkozásunk alkalmával Péter elmondta, hogy vendégeinek csupán kb. egyharmada magyar, ők is inkább az idősebb korosztályhoz tartoznak és csoporttal utaznak. Elsősorban tehát külföldieknek szervez kirándulásokat, az idegen nyelvű túravezetések fele angol nyelven folyik (íreknek, angoloknak, amerikaiaknak), másik fele tolmács segítségével, ilyenkor magyar vagy angol nyelven beszél. Az olasz, román, szerb, holland, ukrán és orosz csoportoknál vesz igénybe tolmácsot, a német csoportokat igyekszik maga vezetni, bár ezt a nyelvet még tanulja. Ahhoz, hogy a falusi turizmus a térségben fellendüljön, elengedhetetlenül fontosnak tartja az idegen nyelv ismeretét a szállásadóknál; legalább angolul minden szálláshelyen kellene kommunikálni. Sajnos az angol nyelv ismerete még a vásárhelyi panzióknál, hoteleknél is hiányos, a székkutasi és mártélyi szálláshelyeken pedig szinte teljesen hiányzik.

Az országok közül Németország a kiemelt célcsoportjukhoz tartozik; főleg az idősebb német korosztályra próbálnak fókuszálni a közeljövőben (az idős emberek érdeklődőbbek és van idejük utazni). Németországban Hugo Hartung Gyakran gondolk Piroskára című, 1954-ben íródott regénye és a belőle készült film rendkívül ismert, főleg az idősebb korosztály körében. Ezért is próbálják népszerűsíteni a székkutasi vidéket, Kutasipusztát, ahol a történet is

játszódik. Berta János, Németországban élő magyar érdeklődését is felkeltette a történet és írt egy könyvet Hugo Hartung nyomában címmel, mely várhatóan 2013-ban németül is megjelenik. Ebből is látható, hogy a történet nem elavult, megfelelő marketinggel lehetőség lenne német csoportokat többnapos tartózkodásra a térségbe csábítani. Ehhez kiegészítő programokat szervez a Peter's Tours, többek között lehetőség van paraszt lakodalmon részt venni, zenés, táncos estet szerveznek Székkutason, gazdag magyaros ételekkel. A Peter's Tours a térségen kívüli látnivalókat is bemutatja a vendégeknek, szegedi és budapesti városnézést, skanzenlátogatást Ópusztaszerre, mártélyi biciklitúrát, vagy hódmezővásárhelyi kézműves túrát is lehet választani. Ezeket a fakultatív programokat 2013-ban kezdték el hirdetni itthon és külföldön egyaránt, emiatt egyelőre alacsony az érdeklődés. 1–2 év múlva várnak nagyobb számú turistaérkezést. Jelenleg sajnos nem sok olyan vendég van, aki kifejezetten azért jön, hogy lássa a környéket, általában valamilyen hivatalos programra érkező csoportoknak tartanak idegenvezetést, illetve a fogászati kezelések miatt ideérkező külföldieket vezetik körbe a környéken. Céljuk, hogy egyre több olyan vendég is érkezzen, akiket kifejezetten a helyi látványosságok, kultúra és természeti környezet vonz. Véleménye szerint a marketing hiánya az oka a kevés turistának. A Hortobágyhoz hasonló feltételek itt a vásárhelyi pusztában is adóttak, mégis alig ismerik ezt a területet. Hatásos marketinggel, külföldi megjelenésekkel lehetne javítani a helyzeten, ehhez viszont rengeteg tőke kell, amit egyedül nem képesek véghezvinni. A térségben a marketing területén is összefogásra lenne szükség.

A honlapjukon kívül más oldalakon, Hódmezővásárhely weboldalán, szállásadók oldalain jelennek meg, továbbá prospektusokon keresztül népszerűsítik magukat, melyeket a Tourinform irodában és a környék szálláshelyein helyeznek el. Ezeken kívül hirdettek már az International Travel News magazinban, mely az USA-ban 28 000 példányban jelenik meg. A turisztikai magazin előfizetőinek több mint fele elmúlt 55 éves és elsősorban csoportosan utaznak. Ezért is kedvező a Peter's Tours számára ebben a magazinban hirdetni. Jövőre is terveznek egy hirdetési hullámot, melyben magyar és erdélyi kombinált kéthetes túrát hirdetnének, érintve Hódmezővásárhelyet és környékét. Az online és papíralapú megjelenéseken kívül utazási kiállításon megjelentek már, itthon és külföldön egyaránt. A német beutaztatás felélénkítése érdekében Münchenben vettek részt egy utazási kiállításon. Itt próbálták minél több német utazási irodával közvetlen kapcsolatot kialakítani, ám a jövőben ezeket a kapcsolatokat erősíteni kell.

A Peter's Tours Csongrád megyében számos szálláshellyel és szolgáltatóval, nevezetességek, látnivalók üzemeltetőivel jó kapcsolatot ápol. Ha igény van rá, a repülőtéri

transzfertől, a szálláson, ellátáson, utaztatáson keresztül az idegenvezetésig minden folyamatot megszerveznek. Elsősorban igyekeznek a hódmezővásárhelyi szálláshelyeket népszerűsíteni, továbbá Székkutason a Kutasipusztai vendégházzal nagyon jó a kapcsolatuk. A Magyar Turizmus Zrt. Dél-alföldi Regionális Marketing Igazgatóságával és a Tourinform irodával folyamatos munkakapcsolatban vannak. A települések polgármestereivel viszont nem állnak kapcsolatban. Nem érzik azt, hogy a vezetés teljes mellszélességgel kiállna a falusi turizmus mellett. Szükség lenne mélyebb kapcsolatokra, konkrét turisztikai célú tervekre.

A szálláshelyek közül a külföldiek a Ginkgo Sas négycsillagos hotelt kedvelik leginkább, egyrészt a minőség miatt, másrészt az idegen nyelv ismerete miatt.

A Peter's Tours által szervezett programok körül a vásárhelyi kézműves túra a leglátványosabb a visszajelzések alapján. A túra alatt a vendégek ellátogatnak egy cserakészítőhöz, aki saját produkcióval is bemutatkozik, megcsodálják a vásárhelyi hímzést, meglátogatnak egy fazekasműhelyt, ahol kipróbálják a mesterséget. Végül Kiss Ferenc üvegművesnél tekintik meg az üvegékszereket és van lehetőség üvegfúvásra is. Sajnos a kézművesek esetében is elmondható, hogy hiányzik az összetartás, csak úgy mint a vásárhelyi szállásadók között, akiknél a rivalizálás megfigyelhető.

Hosszú távú terveik között szerepel egy 4–5 főt foglalkoztató utazási iroda beindítása, ehhez azonban jóval több turistára lenne szükség. Ezért egyre több külföldi megjelenést terveznek, főleg a már említett német nyugdíjas csoportokat megcélózva, elsősorban a Piroška-kultuszra építkezve.

A székkutasi szállásadók is a Piroška-kultuszban bíznak, ennek egyik bizonyítéka, hogy az egyik vendégház a Piroška nevet viseli. A jelenleg működő 3 vendégházból kettővel készítettem interjút. A *Piroška vendégház* Székkutastól 500 méterre helyezkedik el. A tulajdonos nem lakik a tanyán, így ha valaki kibérli a vendégházat, egy 1 hektáros területen nyugodt, természetközeli helyen pihenhet. A tanya 90 m², de sajnos csak 4 fő kényelmes elszállásolása oldható meg, illetve gyerekeknek lehetőségük van pótágyon aludni. A ház teljesen felszerelt, igényesen berendezett, lakostálynak is nevezhető, a kertet is nagy gondoskodással ápolja a tulajdonos. 4 napraforgós (összkomfortos) minősítéssel rendelkezik, de a vendégek általában nem a napraforgók száma, hanem a honlapon (www.piroskavendeghaz.hu) fellelhető képek alapján döntenek.

A vendégház tulajdonosával személyesen beszélgetve megtudtam, hogy 2009-ben alakították át a tanyát, hogy vendégfogadásra alkalmas legyen. A tulajdonos, 14 másik székkutasi lakossal együtt részt vett egy falusi turizmussal kapcsolatos tanfolyamon. Korábban kereskedelembe dolgozott, házi vegyesboltot vezetett, de a konkurencia megjelenésével profilt váltott. Jelenleg nyugdíjas, állatokat tart, tehát a vendégház üzemeltetése a nyugdíj mellett egy kiegészítő tevékenységnek fogható fel.

A korábbi években a vendégek érkezése kiszámíthatóbb volt, már télen kaptak telefonokat nyári foglalásokról. 2013 tavaszán viszont csak 1–1 foglalás történt, és a nyári foglalások is csak néhány nappal az érkezés előtt történtek. A júliusi és augusztusi hónapokban a hétvégék szinte teljesen foglaltak, ekkor a hosszabb tartózkodási idő jellemző, általában 1 hétre bérlik ki a tanyát. Az őszi és tavaszi hónapok foglaltsága hézagosan alakul, 1–2 hosszú hétvégére szoktak érkezni belföldi vendégek. Egyetlen kivételt jelent az Alföldi Állattenyésztési és Mezőgazda Napok április végén, amikor a környék összes szálláshelye teltházas. Télen nem kifizetődő a 90 m²-es vendégház üzemeltetése a magas fűtési költségek miatt, ekkor inkább csoportoknak biztosítanak disznóvágásra lehetőséget.

A 2013-as év kivételével eddig évente előfordultak külföldi vendégek, Hollandiából, Svájcban és Németországból érkeztek már hozzájuk. A „Piroska-mítoszról” az a tapasztalata, hogy a Magyarországra érkező német turisták elzarándokolnak Székkutasra, szétnéznek, de egy napnál többet nem töltenek a környéken, mivel nincs annyi látnivaló.

A tulajdonos tapasztalatai alapján nem jellemzőek a visszatérő vendégek: szerinte a dél-alföldi térség olyan turisztikai célpont, amit az emberek egyszer néznek meg, nem képes olyan vonzerőt kifejteni, mint például a Balaton. A nyári vendégek az egy hetes itt-tartózkodás alatt a székkutasi vendégházból kiindulva végigjárják Csongrád és Békés megye nevezetességeit, Ópusztaszer-től Gyuláig, de az ismételt visszatérés ritka.

A szálláson kívül a megszálló vendégeknek igény szerint ellátást is biztosítanak, továbbá ritkábban rendezvényeket is lebonyolítanak, ahol magyaros ételekkel látják el a vendégeket. Ez utóbbi egyre ritkábban fordul elő, mivel rengeteg előkészületet igényel és a tulajdonos segítség nélkül egyre nehezebben tud ellátni 15–20 vendéget. Saját készítésű termékeket nem értékesít, mivel önellátásra és a vendégek ellátására törekszik a gyümölcsök, zöldségek és a baromfik terén, egyéb értékesítésre nem.

A vendégház népszerűsítése interneten történik, saját honlapjuk van rengeteg fotóval ellátva, emellett ingyenes szállásportálokra is regisztráltak. Korábban a családtagok segítettek a népszerűsítésben, különféle csomagajánlatok összeállításával próbáltak több vendéget idecsábítani, azonban idén ez elmaradt, ami 2013-as év forgalmán is érezhető. A tulajdonos

elmondása szerint sokat jelent, hogy Hódmezővásárhely honlapján is jelen vannak a térség szálláshelyei között (Internet 13).

A Tourinform irodával nincs közvetlen kapcsolatuk. A székkutasi polgármesterrel nagyon jó kapcsolatot ápolnak, de olyan önkormányzati vagy magán kezdeményezésről nem tud, ami összefogná az összes turizmusban érdekelt szereplőt. Ezt nagyon hiányolja. A székkutasi szálláshelyekkel a viszonyuk jónak mondható, telt ház esetén ajánlják egymást.

A Piroska vendégház tulajdonosának tervei között szerepel a tanya bővítése, annak érdekében, hogy képes legyen több vendéget elszállásolni. Ehhez megpróbált pályázati segítséget igénybe venni (LEADER), de sajnos nem nyert, így önerőből tervez még egy szobát kialakítani. Később a tetőteret is szeretné lakhatóvá tenni.

A falusi turizmus kilátásairól beszélgetve kiderült, hogy a vendégházak egyedül nehéz helyzetben vannak, magukra vannak utalva, mert nincs tőkéjük akkora marketing kampányt megvalósítani, hogy számottevően megnőjön a térségbe érkező vendégek száma. Ehhez magasabb szintű összefogásra van szükség, és a befolyásosabb, nagyobb (politikai) hatalommal rendelhető személyek turizmus iránti elköteleződése sokat lendítené a helyzeten. Az intenzívebb marketing tevékenységet a polgármestereknek jobban kellene támogatniuk, Hódmezővásárhelynek kellene összefogni a környék turizmusát. Szükség lenne a székkutasi szálláshelyek bővítésére is, de emellett a látnivalókon is lenne mit fejleszteni. Szerinte a térség legnagyobb természeti értéke a puszta. A Körös-Maros Nemzeti Park marketing tevékenysége igen gyenge, pedig a terület a Hortobágyhoz hasonló adottságokkal rendelkezik. Az ebben rejlő lehetőséget mindenképpen ki kellene aknázni és a székkutasi pusztára, a kardoskúti Fehér-tóra és a környék egyedülálló flórájára és faunájára nagyobb hangsúlyt kellene fektetni.

Székkutas híres a gyógynövényállományáról. A községben működik a Herbária Zrt. gyógynövény üzeme, 62 foglalkoztatottal, ahol évente 4 millió doboz gyógynövényteát állítanak elő (Internet 15). Vonzó turisztikai látványosság lenne bizonyos munkafolyamatok látogathatóvá tétele, egy bemutatórész kialakítása, ajándékbolt kialakítása, vagy akár gyógynövénygyűjtő túrák szervezése. Jelenleg egyikre sincs lehetőség, sőt még az itt készült termékeket sem lehet megvásárolni.

A Piroska-mítoszt tovább lehetne erősíteni azzal, hogy ha a Hugo Hartung regénye alapján készült filmet szinkronizálnák magyar nyelvre. A németek körében igen nagy népszerűségnek örvendő filmről ugyanis csak nagyon kevés magyar hallott. A magyarok többsége nem ismeri Székkutast, nem értik a nagy érdeklődést a Piroska történet iránt.

Az általam felkeresett másik székkutasi szálláshely, a *Kutasipusztai Vendégház* a település szélén, egy csendes utcában található. A 4 napraforgós vendégház 3 szobával 13 vendégnek biztosít szállást, szobánként egy-egy fürdőszobával. A tulajdonos nem lakik a házban, de naponta jár a vendégházhoz, rendben tartja a tágas kertet, illetve takarítja a vendégházat.

5 éve, egy tanfolyam elvégzése után kezdett falusi szállásadással foglalkozni, mely csupán kiegészítő jövedelmet biztosít a rokkantnyugdíjas hölgynek. Véleménye szerint csupán szállásadásból nem lehet megélni Székkutason a kevés vendég miatt. A falusi szállásadásba a Piroska-kultusz miatt kezdett bele. A kevés székkutasi szálláslehetőség miatt gondolta úgy, hogy érdemes lehet a 13 főt befogadó vendégházat megnyitni, ahova elsősorban a német vendégek érkezését várta.

Néha előfordul, hogy külföldi vendégek érkeznek a Kutasipusztai vendégházba, elsősorban a Piroska-történet iránt érdeklődő németek. A már említett Németországban élő magyar, Berta János többször járt Székkutason a Hugo Hartung nyomában című könyve írása közben, és ekkor a Kutasipusztai vendégházban szállt meg. A könyvben magáról a vendégházról is említést tesz, sőt, a német nyelvű változat hátsó borítóján helyet kap a vendégház elérhetősége is, képpel ellátva. A németországi könyvbemutatótól sokat vár a szállásadó, reméli, hogy 2014 nyarán már jelentős számú német turista érkezik a községbe.

Mivel a szállásadó nem beszél idegen nyelvet, így vagy az idegenvezetőn keresztül érteti meg magát a vendégekkel, vagy idegen nyelveket tanuló székkutasi diákoktól kér segítséget. Orosz vendégek érkezésekor szótár segítségével kommunikáltak, igen nehézkesen. Egyszer magyar származású ausztrál vendégek is érkeztek, kifejezetten a kürtőskalács-készítés elsajátítása miatt, mivel Ausztráliában nyitni szeretnének egy magyaros ízeket kínáló vendéglőt.

A vendégházba főleg júliusban és augusztusban érkeznek vendégek, de a foglaltság nem folyamatos. Gyopárosfürdő látogatói közül többen is a székkutasi vendégházban szállnak meg a fürdőhöz való közelség miatt. De gyakran nem is a pihenni vágyók, hanem a községben dolgozók veszik ki a szobákat hosszabb időszakra. Jellemző még, hogy egy napra, egy családi esemény megrendezésére foglalják le a vendégházat, például születésnap vagy ballagás alkalmával. Ilyenkor a nemrég kialakított kemencében sütnek, bográcsban főznek vagy grilleznek, attól függ, mire van igény. Télen lehetőség van csoportoknak disznóvágáson részt venni, de a szállásadó szerint országszerte egyre több helyen kínálnak hasonló programokat, disznótorost, lakodalmast, emiatt náluk egyre kevesebben érdeklődnek ez iránt.

A turisták elsősorban a www.kutasipuszt.hu oldalról, a vendégház weblapjáról szereznek tudomást a szállásról. Ezen kívül jelen vannak ingyenes szállásportálokon, Vásárhely és Székkutas honlapján, valamint van kihelyezett prospektusuk a Tourinform irodában. Legtöbbször a www.szallasinfo.hu oldalról jutnak el a foglalásig.

A szállásadáson kívül a vendég kérésére 4 fő felett ellátást is nyújtanak. Hagyományos magyar ételeket kóstolhatnak: lehetőség van közös kenyérsütésre, lekvár főzésre, szörpkészítésre, kürtőskalács, túrós lepény vagy beigli sütésre, gulyáspörkölt főzésre. Ezen kívül csoportoknak lovaskocsikázást, tanyalátogatást biztosítanak, lovas és gyalogos túrát szerveznek a pusztában és a faluban. Egy hetes itt-tartózkodás esetén a vendégek ajándékba kapnak egy pusztai kocsikázást. A nemzeti parkban idegenvezetés is kérhető, de erre csak ritkán, nagyobb csoportok esetében szokott igény mutatkozni a magas költség miatt.

A többi vendégházzal megfelelő a kapcsolatuk. A polgármester is mellettük áll, alkalmanként vendégeket is hoz. A Tourinform iroda kollégái segítőkészek, de napi kapcsolatban nem állnak.

Fejlesztéseket nem terveznek, a férőhelyet nem szeretnék bővíteni, mivel a magánszálláshely kategóriáját nem akarják túllépni, ugyanis az azzal járó költségeket már nem képesek fizetni. Az európai uniós pályázatoktól tartózkodnak, nem tudnák fizetni az önrészt, mivel nincs elég turista. A kihasználtság alacsony, a nyári hónapokon túl szinte nincs vendég. Szerinte a községnek nincs szüksége több szálláshelyre, a meglévő vendégházak is kihasználatlanok.

A Kakasszéki-tó fejlesztését fontosnak tartja a szállásadó. Régen, az 1900-as évek elején rengeteg ember érkezett Kakasszékre a gyógyvíz miatt, most viszont a terület rendezetlen, senki sem látogatja. Ha sikerülne visszaállítani a terület korábbi állapotát, az sok embernek jelentene munkalehetőséget Kakasszéken és a környéken egyaránt.

A térségben régebben gyógynövényeket is lehetett gyűjteni, de ma már nem lehet a természetvédelmi területté nyilvánítás miatt. A Herbária Zrt. üzemének nyitottabbá kellene válnia a nagyobb csoportok fogadása iránt, mivel jelenleg se üzemlátogatásra, se az ott készült termékek vásárlására nincs lehetőség.

Székkutason a falusi turizmus fellendülésére akkor látna esélyt, ha valaki felkarolná a Piroska-kultuszt és a '80-as évekhez hasonló német turistaforgalom lenne ismét. Ez csak úgy lehetséges, ha utazási irodákon keresztül Németországban kezdenék el népszerűsíteni a községet, ezt viszont nincs aki Székkutasról összefogná.

Az székkutasi interjúalanyok véleményében tükröződött, hogy a marketinget mindannyian hiányolják. A szállásadók a településvezetéstől várják a segítséget az anyagi lehetőségeik szűkössége miatt, a polgármester viszont a kistérség központjától, Hódmezővásárhelytől, mivel szerinte kistérségi szintű összefogás kellene a térségi vonzerők népszerűsítése érdekében.

A székkutasi vonzerők fejlesztése tekintetében a szereplők nagyon hasonlóan gondolkodnak, egyöntetűen említették a Hugo Hartung emlékszoba felújítását, a Herbária üzem látogathatóvá tételét, a Kakasszéki-tó rehabilitációját és a puszta természeti értékére való támaszkodást.

A polgármester, a Peter's Tours vezetője és a Piroska vendégház szerint is szükség van a székkutasi szálláshelyek bővítésére, viszont a Kutasipusztai vendégház nem így látja. Szerinte nincs szükség több szálláshelyre, hiszen a meglévő vendégházak is kihasználatlanok.

A mártélyi szállásadók közül kettőt kerestem fel: a Tisza Panzió közvetlenül a vízparton található, tehát közigazgatásilag Hódmezővásárhelyhez tartozik; az Erdei Iskola a faluban fogadja a vendégeket.

A *Tisza Panzió* közvetlenül a vízparton, a Tisza-holtág árterében összesen 24 főnek kínál szállást. 6 darab négyágyas apartmannal rendelkezik, apartmanonként saját WC-vel, fürdőszobával és konyhával. Bográcsolási, grillezési, szalonasütési lehetőség is várja a vendégeket, hangulatos kilátással a holtágra.

Az ártéri elhelyezkedésnek hátránya is van, mivel az árvíz levonulása kiszámíthatatlan. Előfordul, hogy egy évben csak időszakosan, 1–2 hónapot vannak nyitva, ami igen kedvezőtlen mind az itt található panzióknak, vendégházaknak, mint a terület egyetlen vendéglőjének. Az árvíz kiszámíthatatlansága miatt előre le sem lehet foglalni a szobákat, valószínűleg ez az oka annak, hogy külföldiek egyáltalán nem érkeznek a panzióba, pedig a szállásról alapinformációk angolul és németül is elérhetők a honlapon.

A vendégkör főleg családokból, baráti társaságokból áll, akik 1–2 napot töltenek Mártélyon. A szezonban tehát a rövid tartózkodási idő dominál és nem jellemző a teltház, még az augusztusi hosszú hétvégén sem tudták kiadni az összes apartmant. Az őszi beköszöntével csak elvétve van vendégük, inkább nyugdíjasok jönnek a nyugodt környezet és a szép táj miatt. A vásárhelyiek gyakran kilátogatnak Mártélyra, de szállást nem igényelnek és általában hoznak maguknak egész napra élelmiszert, így a szálláshelyeknek és a vendéglőnek ebből nem származik bevétele.

A tulajdonos a '90-es évek elejétől foglalkozik szállásadással, korábban a kempinget vezette, majd a panziót vette meg. A szezonban a panzióban lakik, az év többi részét Hódmezővásárhelyen tölti. A panzió körüli teendőkben a családja segít neki, alkalmazottja nincs. A panzió kiegészítő jövedelmet nyújt a már nyugdíjas tulajdonosnak, megélhetést nem biztosít, a Mártély iránti vonzódása miatt nem hagyott fel a szállásadással.

A szállást csak interneten népszerűsíti, saját honlapján a panzio.martely.hu oldalon az elérhetőség mellett számos fotó található a szobákról és a környékről. A panzió elérhetősége megtalálható több szállásportálon, illetve Mártély és Hódmezővásárhely oldalán is. A Tourinform irodával rossz a kapcsolata. Korábban többször is kérte az irodát, hogy a panzió telefonszámát módosítsák Vásárhely honlapján, de azóta sem lett javítva. Szerinte az iroda a város új szállodájának népszerűsítésében érdekelt, nem a falusi szálláshelyekben. A mártélyi polgármesterrel és a többi szálláshellyel jó a kapcsolata.

A szállás mellé ellátást nem nyújtanak, egyrészt mivel a kevés vendég miatt ez nem térülne meg, másrészt a panzió szomszédságában található az ártér egyetlen vendéglője. A panzió területén lehetőség van tekézni és pingpongozni, a közelben található egy játszótér és egy élménypark, ami a gyerekes családoknak remek program. Ezen kívül végigjárható az ártéri tanösvény, lehet sétakocsikázni, csónakot kölcsönözni, strandolni, horgászni, lovagolni. A fiataloknak hétvégén szórakozási lehetőséget biztosít a Hédi söröző.

Az esetleges fejlesztéseket akadályozza, hogy a panzió az ártérben helyezkedik el, emiatt új épületre vagy meglévő épület bővítésére építési engedélyt nem adnak, hogy az árvíz gyors lefolyását ne gátolja. Csak a megrongálódott épületrészek felújítására van lehetőség. Az európai uniós pályázatok érdekelnék, de olyan lehetőséget nem talált, ami neki megfelelő lenne.

A panzió tulajdonosa szerint szomorúak a kilátások a falusi turizmus terén. Sok fejlesztésre lenne szükség az ártérben, például a parton a fák többsége elöregedett, a közeljövőben kivágásra szorul, viszont az utánpótlást, a facsemetéket nem kezdték el ültetni. Ha viszont az öreg fákat kivágják, a mártélyi holtág elveszti minden vonzerejét, egyáltalán nem lesz a szabadstrandon árnyék.

Korábban a mártélyi kavalkádra sok vásárhelyi és vidéki kilátogatott, de a rendezvény már évek óta nem került megrendezésre a vásárhelyi városvezetéssel való konfliktus miatt. Anyagiak hiányában Mártély egyedül nem tudja finanszírozni a fellépőket. Az ártérben évente augusztus első két hetében megrendezésre kerül a képzőművészeti tábor, amire bármilyen korú amatőr és profi képzőművész jelentkezhet. A panzió tulajdonosa szerint évekkal ezelőtt

sokkal többen, közel százan is voltak a táborban, de 2013-ban már jóval alacsonyabb érdeklődés mutatkozott.

A tulajdonos szerint a turisztikai kereslet is változott, sokan választják pihenésük helyszínéül a wellness-szállodákat, ami érezhető is az utóbbi évek foglaltságának visszaesésén. Abban bizakodik, hogy egy idő után unalmassá válik a wellness-szállók személytelensége és a turisták újra a természetközeli helyeket választják.

A mártélyi *Erdei Iskola* munkatársától, Búzás Évától megtudtam, hogy az iskola 11 éve kezdte meg működését egy osztályteremmel, egy szertárral és egy szolgálati lakással. 3 évvel ezelőtt szükségessé vált az épület korszerűsítése, amit egy KEOP pályázat keretében, 75 millió forintos támogatással sikerült megvalósítani és 2012 decemberében átadni. Ma több mint 40 fő befogadására alkalmas az akadálymentesített épület, a szobák mellett egy közös helységet is kialakítottak, ahol foglalkozásokat lehet tartani. Az *Erdei Iskola* a Mártélyi Önkormányzat tulajdonában van, csak úgy mint a Faluház, melynek tetőtéri része szintén alkalmas vendégfogadásra, ott 4 szobában 14 vendéget tudnak elszállásolni. A Faluházat is nemrég újították fel, amit egy 50 millió forintos támogatás tett lehetővé.

Az *Erdei Iskola* munkatársa szerint aki nem pályázik, az lemarad. Önerőből kevesen tudnak fejleszteni a turizmus területén, így minden lehetséges pályázati támogatást meg kell ragadni, hogy a fejlesztéseiket meg tudják valósítani. Ehhez olyan munkatársra is szükség van, aki szakértője az európai uniós pályázatoknak. A vendégházak, kisebb falusi szállásadók viszont vonakodnak a pályázattal járó adminisztratív terhektől, a bonyolult dokumentációtól, így sokuk bele se vág a pályázati folyamatba.

Az *Erdei Iskola* fő célcsoportja az iskolás korosztály. Általában osztálykiránduló csoportokat szoktak fogadni pár napra, de az igazi erdei iskolai program 5 napot, 4 éjszakát foglal magában. Ekkor szervezett programok keretében lehetőség nyílik lovaglásra, lovaskocsikázásra, kézműves foglalkozásokon való részvételre, különböző játékokra, mint a mesetábor, képességfejlesztő feladatokba való bekapcsolódásra, tanösvényen való túrázásra, éjszakai túrákra, kenu- és kerékpártúrákra. A faluban konyha is található, ahol az *Erdei Iskola* vendégeinek, az általános iskola diákjainak és a falubelieknek főznek. Az iskolában a biogazdálkodás csírái megjelentek; a konyhához tartozó gyakorlókertben zöldségeket termesztnek, a kertet a közmunka-programban részt vevők gondozzák, a hulladékot szelektíven gyűjtik és komposztálnak.

Az iskolás csoportok érkezése áprilistól októberig jellemző. Az *Erdei Iskola* előnye az ártéri panziókkal, vendégházakkal szemben, hogy az árvíz nem fenyegeti, így esetében a

szezon is hosszabbnak mondható. Az iskola munkatársa kiemelte, hogy sok a visszatérő vendégük, Makóról, Szentesről, Csongrádról, Hódmezővásárhelyről rendszeresen érkeznek osztályok, de nem csak Csongrád megyei iskolások jönnek, hanem budapesti, sőt dunántúli csoportok is, óvodások és iskolások egyaránt. Ősszel középiskolai gólyatáborok helyszínéül is szolgál az Erdei Iskola. Egy nemzetközi projekt keretében külföldi diákok is érkeztek 2013-ban Mártélyra, de a külföldi testvértelepülések is küldenek iskolás csoportokat. Nyáron a diákcsoportok mellett családok is megszállnak az Erdei Iskolában. Alkalmanként, rendezvény vagy kisebb konferencia alkalmával a faluházban és az iskolában töltik az éjszakát a vendégek.

A felújítás miatt az Erdei Iskola 3 évig nem fogadott vendégeket. A hosszú kihagyás a forgalmon is észrevehető, újra ismertté kell tenni a mártélyi Erdei Iskolát az ország általános iskolái körében, hogy minél több osztály jöjjön Mártélyra kirándulni. Az internetes megjelenésre nagy szükség lenne, az iskola weboldalát nem frissítik, amire saját bevallásuk szerint is igen nagy szükség lenne. Hiányzik egy olyan szakember, aki a honlapot fejleszteni tudná, mivel az iskola munkatársai ehhez nem értenek. Az internetes megjelenés mellett a jövőben tervezik, hogy személyesen is keresnek fel iskolákat és terjesztik az ismertető anyagaikat. Véleményük szerint a legjobb reklám mégis az, ha az elégedett vendég továbbadja a pozitív tapasztalatait másoknak. A Tourinform irodával a felújítás előtt jó kapcsolatuk volt, de az átadás óta nem keresték fel őket. A jövőben ez is a tervek között szerepel. A mártélyi polgármester asszonnyal jó kapcsolatot ápolnak, segíti az Erdei Iskola működését. A faluban található vendégházakat is ismerik, jó a viszonyuk, de eltérő igényt elégít ki egy 6 fő befogadására alkalmas vendégház, mint a 42 főt befogadó Erdei Iskola. A nemrég bezárt kemping befogadóképessége igen nagy volt, de az alacsony minőség miatt már alig érkeztek vendégek. A faházak, a jurtasátrak komfortja folyamatosan romlott, a kempinghez tartozó nagy területet sem tudták rendben tartani. Az önkormányzat a kemping felújítására keresi a pályázati lehetőséget.

A jövőbeli fejlesztési tervek közé tartozik a talajhő hasznosítása az Erdei Iskolában, ehhez keresik a megfelelő pályázati lehetőséget. Az iskolához kültéri kemence is tartozik, ezt fel szeretnék újítani. 2013 őszére elkészült az iskola melletti játszótér, amit már régóta terveztek.

Az országban számos Erdei Iskola működik, de nem mindenki szervez a látogatóknak programokat, illetve a szállásférőhelyek is nagyon különbözőek. Fontos szempont a kedvező megközelíthetőség, ami a Mártélyi Erdei Iskola esetében rendelkezésre áll, hiszen Szegedtől nincs messze, busszal, vonattal, gépkocsival könnyen elérhető és a vízpart közelsége sem

utolsó szempont. A felkapottabb turisztikai régiókban, például a Balaton környékén vagy az Északi-középhegységben található Erdei Iskolák egyértelműen látogatottabbak, de az iskolás csoportok választását az utazási költség nagyban befolyásolja. Egy alföldi iskolának jóval könnyebb megközelítenie Mártélyt, mint az említett régiókat.

Mártély, vonzó, takaros vidéki falusi hangulatot áraszt, a falukép a korábbihoz képest nagyon sokat javult, rendezett, virágokkal díszített közterekkel találkozunk. Azonban nincs olyan rendezvény, ami képes lenne idevonzani a látogatókat. A Mártélyi Kavalkád anyagi okok miatt nem került megrendezésre az utóbbi években, mivel a rendezvény helyszínéül szolgáló partszakaszt bérelnie kellene a falunak Hódmezővásárhelytől, ennek díját viszont nem tudják előteremteni. A szállásadók szerint sok vendég hiányolja ezt az évente megrendezett programsorozatot. Szüreti mulatságot rendeznek a faluban, de ennek látogatottsága jóval alacsonyabb, nem tudja pótolni a Kavalkád révén idelátogató turisták tömegét.

Mártélyon a turizmus a természeti értékekre, a Tisza-holtágra épít, viszont maga a holtág nem tartozik a község területéhez. A helyi szállásadókkal készített interjúkból kiderül, hogy az egyetlen nagyobb tömeget vonzó rendezvényt, a Kavalkádot hiányolják, hiszen évekig nagy népszerűségnek örvendett és sok vendéget vonzott a faluba a 3 napos programsorozat alatt. Viszont a polgármester szerint nincs lehetőség újra megrendezni az eseményt, egyrészt a falu alacsony befogadóképessége, másrészt az anyagi források hiánya és a Vásárhellyel fennálló konfliktus miatt.

4.2.3. Héjja Ökofarm

A Héjja Ökofarm Hódmezővásárhelytől 13 km-re Orosháza irányában található. Héjja Kálmán az ősei visszakapott birtokán alakított ki ökogazdaságot, ami 2 kútvölgyi tanyát és az azokat körülvevő területeket jelenti. 2,5 hektárral kezdte, de jelenleg már 23 hektáron gazdálkodik. A 6 gyereke közül néhányan mezőgazdasággal foglalkoznak. A családnak méhészete van, baromfit és szarvasmarhát tartanak.

Tudomása szerint a kistérségben 2 család foglalkozik komolyabban ökogazdálkodással, rajtuk kívül a többiek hobbikert szintjén, egészen kicsi területen foglalkoznak ezzel.

Héjja Kálmán mezőgazdasági technikus végzettséggel rendelkezik. A Május 1 téveszben szerzett nagyüzemi tapasztalatokat 1975 és 1985 között. Utána saját gazdálkodással foglalkozott. A Héjja Ökofarm 1999 óta számít ellenőrzött ökogazdaságnak, és 2004-ben

agrár-környezetgazdálkodási (AKG) bemutató címet nyertek, de maga az elképzelés korábbra, egészen a fiatalkorára nyúlik vissza. Már a téuszben feltűnt neki a különféle növényvédőszer negatív hatása, nem értette, hogy miért kell azokat olyan mértéken használni. Azóta beigazolódt a gyanúja, sok szert betiltottak időközben.

A biogazdálkodásra való átállásnak esetükben több oka is volt: a vegyi anyagok használatát kockázatosnak tartotta, egyrészt a család által elfogyasztott élelmiszerek minőségén kívánt javítani, másrészt a környezet állapota iránt felelősséget érzett. Úgy érezte, hogy a gazdaság működését hosszú távon így biztosítani tudja, ezenkívül szakmai kihívásként tekintett rá. Az átállást megnehezítette, hogy akkoriban nehéz volt az információkhoz való hozzáférés, 1999-ben nem voltak szakirodalmak az ökológiai gazdálkodásról.

A biotermelés miatt minimum egy ellenőrzést kapnak évente (ez előre bejelentett időpontban van). Ezenfelül a biokontroll szükség szerint ellenőrzést írhat ki, attól függően, hogy a gazdaságot milyennek látja, de a Héjja Ökofarmon nem volt még pótellenőrzésre példa.

1999-ben kezdtek méhészkedéssel foglalkozni, megszerezték a bio minősítést is, de onnan visszaléptek, mivel a bio-felárat nem tudták érvényesíteni. Továbbá az ellenőrzési díj és az adminisztrációs feladatok annyira megsaporodtak, hogy nem volt értelme folytatni, veszteséggel járt. De egyébként ugyanúgy kezelik a méhészetet, mintha bio lenne, csak nincs ellenőrizve, így nem kapnak tanúsítványt rá.

Sokféle növényt termesztene, gabonaféléket, lucernát, lóbabot; zöldségféléket, például vöröshagymát, sütőtököt, fűszerpaprikát, igen nagy területen. Az állattartásuk nincs bejelentve ellenőrzésre, mivel véleménye szerint az állati eredetű bioélelmiszerekre nagyon alacsony a kereslet, messze alatta van a növényi termékeknek. Ennek az is az oka, hogy nagyon sok tudatos táplálkozó valamilyen szintű vegetáriánus. Ebből adódóan sokkal nagyobb a különbség a növényi eredetű és állati eredetű biotermékek kereslete között. Bio minősítéssel nem rendelkező tanyai csirkét és tojást értékesítenek, amikre igen nagy a kereslet. A vásárlók soha nem kérik a tanúsítványt tőlük. Ez alól kivételek a külföldi vásárlók, akiknek például biobúzát exportálnak. Tyúkokon kívül szarvasmarhákat tartanak elsősorban a trágyájuk miatt.

Az Ökofarm által értékesített termékek közül bio minősítéssel rendelkezik a fűszerpaprika, paprikakrém, a búza, amit Németországba értékesít, és a teljes kiőrlésű búzaliszt. Emellett nem minősített termékei a tyúk, tyúktojás, zöldség, méz, lekvár, ivólé és a propolisz-tinktúra. Az értékesítés egyrészt a hódmezővásárhelyi piacon történik, de a visszatérő vevők többsége közvetlenül a háztól vásárol.

A biotermékek iránti kereslet véleménye szerint a fizetőképesség miatt gyenge. Az Ökofarm biotermékei 10–30%-kal drágábbak a hagyományos termékeknél. Elsősorban azonban nem a magas jövedelműek a vevők, inkább a fiatalabb korosztály vásárol, a tudatos vásárlók és a kismamák, szoptató anyukák. A biotermékek iránti kereslet a tapasztalatuk szerint az elmúlt években csökkent, a recessziónak köszönhetően az emberek lemondtak a biotermékekről. A gabonafélék, például a biobúza exportja viszont meglepő módon nem csökkent, külföldön nagy az érdeklődés a biotermékek iránt.

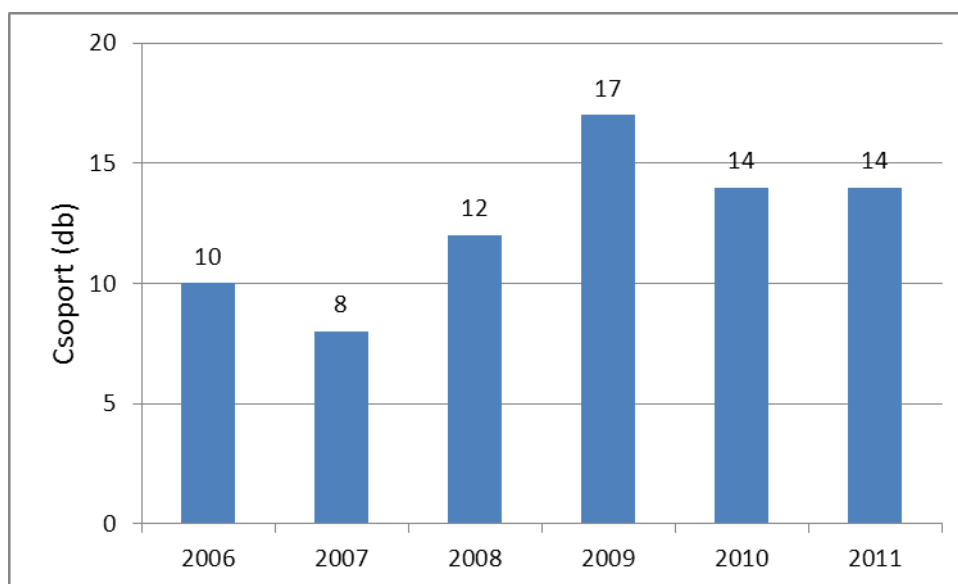
A kínálat is csökken, egyre kevesebb a biogazdaságok száma, kb. 2004 óta csökken a biotermelés. Akkoriban a támogatások nagyon megugrottak, sokan pályáztak bemutató gazdaság címre. Támogatták az átállást, de egy év után megszűntek a támogatások, így 2005-től sokan belebuktak.

A jövőben szerinte nőni fog a szükséglet a biotermékek iránt, mivel a szermaradványok egyre több bajt, egészségügyi problémát (allergia, rák) okoznak. Az a korosztály, aki most megismerkedik a biotermékekkel, ők később is ezt fogják keresni, fogyasztani, ha a pénztárcájuk engedi (főleg fiatalok, kismamák, szoptató anyukák).

Korábban több rendezvényen és kiállításon vettek részt Csongrád megyében. Mostanában szinte csak vásárhelyi rendezvényekre járnak, de oda is egyre ritkábban, mert anyagilag nem térül meg; a termékeiket sokan megkóstolják, de kevesen vásárolnak. Emellett 2012 nyarán a Héjja Ökofarm volt a házigazdája a Dél-alföldi Bionapnak, melynek keretében rengeteg érdeklődő látogatott ki a tanyára. A szervezés viszont sok munkát igényelt, a látogatók étkeztetését meg kellett oldani, ami komoly anyagi terhekkel is járt.

A bemutató gazdaság cím elnyerése óta számos szakmai és bemutató napot tartottak a tanyán, amikor az érdeklődők az ökológiai gazdálkodás gyakorlatával ismerkedhettek meg. A szakmai látogatások mellett egyre több pihenni vágyó csoport érkezett a tanyára (7. ábra). Így a Héjja Ökofarm évek óta falusi és ökoturizmussal is foglalkozik.

A gazdaságról korábban honlap is tudósított, de elmondása szerint olyan mennyiségű turistát nem tudnak fogadni, ami miatt érdemes volna üzemeltetni az oldalt. A honlap frissítéséhez egy külön személy kellene, viszont a gazdálkodás leköti az energiáikat. Az Ökofarm vezetőjének fia, Héjja Kornél is gazdálkodik, neki van weboldala, a www.hejja.kornel.fiatalgazdak.hu, de az elérhetőségen túl sok hasznos és naprakész információt nem találunk rajta. Az Ökofarm számára reklámértékkel bír, hogy a Duna TV és az ATV is forgatott már a tanyán.

7. ábra: Csoportok érkezése a Héjja Ökofarmra 2006 és 2011 között

Forrás: Héjja (2013: 127)

A Héjja Ökofarm a turizmus területén az iskolás csoportokat célozza meg, mivel gazdaságosabb nekik egyszerre 30 vagy akár 60 gyerek ellátása és a programok megszervezése, mintha a családokra fókuszálnának. Emellett ha a vásárhelyi önkormányzat hivatalos delegációt fogad, akkor nekik rendszeresen bemutatják a tanyát. Török, lengyel, koreai és magyar delegációk már érkeztek az Ökofarmra. Május és június az az időszak, amikor gyereknapi vagy osztálykirándulás keretében érkeznek iskolás vagy óvodás csoportok. Jobban szeretik a nagyobb létszámú, 50 fő feletti csoportokat, mert ugyanannyi időt és készülést igényelnek, mint a kis létszámú csoportok.

A tanyalátogatás keretében bemutatják az ott élő állatokat, ezeket megsimogathatják a gyerekek. Sokaknak hatalmas élményt nyújt, mert előfordul, hogy még soha nem láttak élő csirkét. Az állatok bemutatásával céljuk az, hogy alakuljon ki a gyerekben az állatokkal való megfelelő bánásmód és alapismereteket szerezzenek az életmódjukról. Az állatsimogatáson túl egyéb szolgáltatást is nyújtanak, pl. madármegfigyelést, méhészeti bemutatót, gyümölcs- és zöldségkóstoltatást, kemencés kenyérsütést, bográcsolást, grillezést. A csoportok az egynapos tartózkodás alatt általában ellátást is kérnek; az ebédet a gazdaságban előállított alapanyagokból készítik.

A Tourinform irodával kapcsolatban állnak, de elsősorban a vásárhelyi önkormányzat az, aki sok vendéget hoz a tanyára. Az együttműködés az önkormányzatnak is előnyös, mert tudják, hogy a tanya megbízható és 50–100 főt képes egyszerre befogadni.

A Vásárhelyi Vidék Turizmusáért Egyesület alapító tagjai közé tartozik a Héjja Ökofarm. Sajnos azonban a gyakorlati együttműködés teljesen hiányzik. Az alapításkor még úgy tűnt, hogy a polgármester teljes mellszélességgel mögé áll, de az idők folyamán ez elmaradt. Mindenki abban bízott, hogy ha a város az egyesületet felkarolja és a Tourinform iroda segítségével lendületet ad neki, akkor a turizmus sikeres lesz.

A Héjja Ökofarm a turizmus szempontjából a nagyobb létszámú csoportokban látja a jövőt. A tanya környékét mindig rendben tartják, céljuk a tanya értékének megőrzése. A jelenlegi tevékenységeiket szeretnék megerősíteni, valamint területbővítést is terveznek, ha a szomszédos területek eladóvá válnának.

5. A HIPOTÉZISEK VIZSGÁLATA ÉS JAVASLATTÉTEL

A 3. fejezetben, a kutatás módszertanának ismertetése során 5 hipotézist állítottam fel, melyekről a statisztikai adatok megismerése és az interjúkon elhangzottak elemzése után eldönthető, hogy teljesülnek, vagy el kell vetni őket.

Az első hipotézis szerint a kistérség turisztikai vonzerői iránt mutató kereslet alulmarad a kínálattól. A Hódmezővásárhelyi kistérségre vonatkozó, a Központi Statisztikai Hivatal oldaláról elérhető adatok elemzése után arra a következtetésre jutottam, hogy a kistérség turisztikai kapacitása nincs kihasználva. A kereskedelmi szálláshelyek szobakapacitás-kihasználtsága mindössze 18,5%, a magánszálláshelyeken ez az arány vélhetően még alacsonyabb. A polgármesterekkel, a szállásadókkal és a Tourinform irodával készített interjúkból kiderült, hogy nagyon kevés olyan vendég látogat el a térségbe, akik kifejezetten a helyi vonzerők és természeti értékek miatt érkeznek. Sokkal jellemzőbb, hogy valamilyen elfoglaltságuk (pl. sportverseny, fogászati kezelés) mellett keresik fel a mártélyi holtágot vagy a székkutasi pusztát, néhány órás kikapcsolódás céljából. Emiatt a tartózkodási idő is nagyon rövid. Az elkészített vonzerőleltárból kitűnik, hogy számos nevezetesség, vonzerő és rendezvény található a Hódmezővásárhelyi kistérségben, de a hiányzó marketingtevékenység és az alacsony térségen kívüli érdeklődés miatt ezek nincsenek kihasználva. Az első hipotézis tehát teljesül, *a kistérség iránt mutató turisztikai kereslet alulmarad a kínálattól.*

A második hipotézisben az áll, hogy a szálláskínálat minőségi fejlesztése mellett szükség van a kistérségben fellelhető programkínálat bővítésére. A mártélyi polgármester véleményéből egyértelműen tükröződött, hogy a falusi szálláshelyek többsége régi építésű és minőségi fejlesztésre szorulnak. Emellett a kemping is bezárt, a fejlesztésére keresik a pályázati forrást. Az ártér területén található panziókat évente újítyják fel a levonuló árvíz miatt, ezért nem tudnak folyamatosan magas színvonalú szálláshelyet kínálni. Székkutason más a helyzet, ott sokkal kevesebb vendégház működik. Az általam vizsgált két vendégház nem szorul minőségi fejlesztésre, a szobák magas komfortfokozattal bírnak. A közeljövőben több vendégházat is átadnak, így a mennyiségi probléma is megoldódik. Viszont mindkét településen gondot okoz a szűk programkínálat. Mártélyon nincs komoly turistavonzó rendezvény; Székkutason lehet említeni néhány fesztivált, de ezek csak a kistérségen belülről vonzzák a látogatókat. A magánszálláshelyek által nyújtott programok nem kielégítőek. Székkutason mindkét vendégház említtette a disznóvágást, legénybúcsúkat, születésnapok lebonyolítását, melyek idején bográcsban főznek, kemencében sütnek, magyaros ételekkel

látják el a vendégeket. Ehhez hasonló szolgáltatásokat országszerte számos vendégház nyújt, hiányzik az egyediség. Ebben próbál úttörő lenni a Peter's Tours. Olyan programokat szervez csoportoknak, melyek illeszkednek a Piroska-történethez, mint például parasztlakodalom lebonyolítása vagy pusztai sétakocsikázás, ezen kívül a környék településein idegenvezetést vállalnak. Ez a próbálkozás még a kezdeti fázisában tart, nem jöttek még olyan vendégek, akik kifejezetten ezen programok miatt érkeztek volna a térségbe, főleg konferenciavendégeknek, testvértelepülésekről ide látogató hivatalos vendégeknek szerveztek eddig idegenvezetést. A második hipotézist ezek alapján elfogadom, *a szálláskínálat minőségi fejlesztése mellett szükség van a kistérségben fellelhető programkínálat bővítésére.*

A harmadik hipotézis szerint Mártély és Székkutas életében, gazdaságában meghatározó szerepe van a turizmusnak. A polgármesterek szavaiból kiderült, hogy a turizmus egyik településen sem meghatározó. Az önkormányzatoknak a turizmusból származó bevétele minimális. A szállásadók többségének a vendégházból származó bevétele csak jövedelem-kiegészítés, többségük a nyugdíját egészíti ki ezzel. Véleményük szerint csak a vendégházakból nem lehet megélni, mert olyan mértékű a szezonális, hogy egész évben nem nyújt anyagi biztonságot. A hipotézist ezek alapján elvetem. Mind a turisztikai bevételeket, mind a látogatószámot tekintve azt mondhatjuk, hogy *a turizmusnak nincs meghatározó szerepe Mártély és Székkutas életében, gazdaságában.*

A negyedik hipotézis fókuszában az együttműködés áll: a kistérség turizmusban érdekelt szereplői együttműködnek egymással a turizmus fellendítése érdekében. A vizsgált településeken belül léteznek együttműködések, például a mártélyi polgármester napi kapcsolatban van a falubeli szállásadókkal, illetve a székkutasi polgármester jó kapcsolatot alakított ki az ottani vendégházakkal. A vendégházak között már kevésbé szoros a kapcsolat, például a székkutasi polgármester szerint a szállásadók rivalizálnak egymással, ezt viszont a vendégházak tagadták. Ha az egyes településeknél nagyobb területi egységet, így a kistérséget tekintjük, akkor komoly problémákat fedezhetünk fel. A kistérség 4 települése között a turizmus terén az együttműködés minimális. A hódmezővásárhelyi szálláshelyek és vonzerők (pl. színház, múzeum) nem működnek együtt Mártéllyal, Mindszenttel és Székkutassal, nincs olyan fórum, amelyen kapcsolatba léphetnének egymással. A Hódmezővásárhely és Térsége Turizmusáért Egyesület csak névlegesen van jelen, a gyakorlatban nem működik. Teljes mértékben hiányzik egy kistérségi szintű összefogás, mely megalapozhatná egy jól kidolgozott térségi programkínálat meglétét, ami lehetővé tenné a hosszabb itt-tartózkodást. Így a negyedik hipotézist elvetem, mivel *a turizmusban érdekelt szereplők közötti együttműködés hiányzik.*

Az utolsó hipotézis a szereplők szubjektív véleményére fókuszál: a turizmus domináns szereplői lehetőséget látnak az ágazat fejlesztésében, így az a kistérség fejlesztési terveinek fontos részét képezheti. A mártélyi polgármester szerint a kistérség a falusi, a kerékpáros, a horgász-, vadász- és az ökoturizmus területein tudna fejlődni. A faluban a turizmus fellendülésében kevésbé bízik, mivel nincs olyan programkínálat és látnivaló, ami többnapos tartózkodást tenne lehetővé. Ezért is lenne fontos a kistérségi szintű együttműködés és a közösen kidolgozott programcsomagok. A székkutasi polgármester potenciális lehetőséget lát a turizmusban, ha a Piroska-kultuszt sikerül feléleszteni. A település fejlődik, a falumúzeum megújult, a jövőben a gyógynövény-feldolgozó üzem látogathatóvá válik, csokoládémanufaktúra épül. A székkutasi vendégházak és a Peter's Tours is a Piroska-kultusz újjáéledésében bíznak. Szerintük a terület megfelelő adottságokkal bír ahhoz, hogy a Hortobágyhoz hasonló sikeres turisztikai célponttá váljon, ehhez viszont további fejlesztésekre és széleskörű együttműködésre van szükség. Ezek alapján az ötödik hipotézist elfogadom, *a turizmus domináns szereplői lehetőséget látnak az ágazat fejlesztésében, így az a kistérség fejlesztési terveinek fontos részét képezheti.*

Mártély esetében a turisztikai vonzerőt a Tisza-holtág jelenti, kikapcsolódási és sportolási lehetőséget biztosít a strand, természetjárásra lehetőséget kínál az ártéri tanösvény, ahol a túrázók megismerkedhetnek a holtág kialakulásával, az árvízi védekezéssel és az ártér élővilágával. A turizmust jelentősen befolyásolja az árvíz levonulása, esetenként a turisztikai szezon 1–2 hónapra szűkül. Mártély szempontjából az árvíz okozta bizonytalanságon túl gondot jelent, hogy a holtág területileg Hódmezővásárhelyhez tartozik, tehát a turizmusból származó bevételek nem a mártélyi önkormányzathoz folynak be. Így nincs lehetősége a holtág nyújtotta lehetőségek integrálására a település életébe, tehát ott van, de bizonyos értelemben még sincs ott a holtág és környéke a töltésen túl.

A település anyagi lehetőségei behatárolják a turisztikai fejlesztéseket. Az Erdei Iskola felújítása európai uniós forrásból megvalósult, a 2013-as szezonban már tudta fogadni a kiránduló iskolás csoportokat. A marketing terén még számos teendője van az Erdei Iskolának, a honlapot naprakész információkkal kell feltölteni, és érdemes lenne megjeleníteni különböző országos turisztikai gyűjtőoldalakon is. Az általános iskolákba nyomtatott kiadványokat eljuttatva, direkt módon is népszerűsíteni lehetne a mártélyi Erdei Iskolát, mint osztálykirándulások kiváló célpontját. Az Erdei Iskolán túl a kemping is a meghatározó

szálláshelyek közé tartozott a befogadható turistaszám tekintetében. A kemping minőségi fejlesztése halaszthatatlan, hiszen a jelenlegi állapotában nem tud fogadni vendégeket.

Mártély nem csak az iskolás csoportoknak, de a családoknak is kikapcsolódási lehetőséget nyújt. Ehhez a magánszálláshelyek minőségi fejlesztésére is szükség van, mivel a legtöbbjük régi építésű, és komfortfokozatuk javítása is aktuális lenne. A szálláshelyek fejlesztése mellett az ellátásra és a programkínálatra is figyelni kell. A faluban nincs étterem, így a magánszálláshelyeknek el kell látniuk a hozzájuk érkező vendégeket. Mártélyon nincs olyan rendezvény, ami jelentősebb turistaérkezést tenne lehetővé. Érdemes lenne a településvezetésnek, a szállásadóknak és a helyi lakosoknak egy fórum keretében megvitatniuk, hogy a korábban évente megrendezett Mártélyi Kavalkádot újra megszervezzék-e, milyen előnyökkel járna ez a helyieknek, milyen erőforrásokat kellene előteremteni a rendezvény lebonyolításához.

Az interjúk során azt a következtetést vontam le, hogy Mártély magára van utalva, nem tud együttműködni más településekkel. Hódmezővásárhellyel, a kistérség központjával nincs jó kapcsolata, Székkutastól pedig (a polgármester állítása szerint) olyan távol helyezkedik el, hogy nem tudnának hatékonyan együttműködni a turizmus terén.

A székkutasi interjúkból kiderült, hogy az alanyok célja közös: a polgármester, a szállásadók és a Peter's Tours a külföldi, elsősorban német turistákra kívánnak koncentrálni a jövőben. A jelenlegi feltételek azonban nem alkalmasak erre, nem állnak készen a német csoportok fogadására. Ennek több oka is van. Egyrészt a szállásadók nem beszélnek idegen nyelveket. Ezen a téren szemléletváltásra is szükség van. A problémát nyelvtanfolyamokkal, illetve a fiatalabb, középiskolás korosztály bevonásával kellene kiküszöbölni. Mivel a székkutasi polgármester a Hugo Hartung szülővárosával való együttműködést erősíteni szeretné, így a polgármesteri hivatalban egy németül jól kommunikáló munkatárs megléte elengedhetetlen. Netzschkau mellett érdemes lenne további német településekkel is együttműködni és testvértelepülési kapcsolatokat kialakítani.

A nyelvi nehézségeken túl kapacitásprobléma is fellépne egy nagyobb német csoport érkezésekor. Külön-külön egyik székkutasi vendégház sem képes egy 30 fő körüli csoport elszállásolására, ezért a szálláshelyek közötti együttműködés és jó kapcsolat megléte nélkülözhetetlen. A településen további vendégházak is épülnek, így a jövőben lehetőség lesz nagyobb csoport elszállásolására.

Ahhoz, hogy a turistacsoport ne csak egy napot töltsön Székkutason, szükség van olyan programok, programcsomagok kidolgozására, melyek maradásra bírják a vendégeket.

Erre a Peter's Tours kezdeményezései (pl. tematikus túrák, paraszt lakodalom, idegenvezetés a környéken) alkalmasak lehetnek. Az együttműködés itt sem hiányozhat a szállásadók, az idegenvezetők és a szolgáltatást nyújtók között. A meglévő vonzerők minőségi fejlesztése több interjúalany szerint is időszerű. A Kakasszéki-tó rehabilitációja az egészségturizmus iránt érdeklődőket is Székkutasra vonzaná. A településen található Herbária Zrt. üzemében látogatóközpontot kellene kialakítani, hogy a gyógynövény-feldolgozás bizonyos folyamataiba betekintést nyerjenek az érdeklődők. Ahhoz, hogy a Székkutas körüli puszta meglátogatásával meghosszabbítható legyen a turisták itt-tartózkodása, szükség van a település és a Körös-Maros Nemzeti Park közötti kapcsolat javítására. Az említett programokon való részvétel és a természeti értékek meglátogatása több napos tartózkodást tesz lehetővé a településen. Ezeket a programokat ki lehet egészíteni a Héjja Ökofarm megtekintésével, hiszen a Kútvölgy mellett található tanya Székkutashoz közel fekszik.

Ha minden feltétel adott a német csoportok fogadására, egy hatékony marketingkampány beindítására van szükség. A Peter's Tours, a szállásadók, a Tourinform iroda és egyéb turisztikai szereplők, valamint a Székkutasi és Hódmezővásárhelyi Polgármesteri Hivatal együttes fellépése esetén, a forrásokat összeadva hazai és külföldi felületeken egyaránt népszerűsíteni kell a környék kikapcsolódási lehetőségeit, programjait, természeti értékeit és a Pirooska-történetet.

A legtöbb interjúalany véleményében megjelent, hogy a kistérség központjának, Hódmezővásárhelynek a feladata lenne a térség turizmusának összefogása és menedzselése. Több szállásadó is említette, hogy nincs arra lehetőségük, hogy egyénileg külföldön is népszerűsítsék vendégházukat. Említésre méltó, hogy még a székkutasi és mártélyi polgármesterek is Hódmezővásárhely feladatának tekintik a kistérség településeinek népszerűsítését, forráshiányra hivatkozva.

Véleményem szerint a Tourinform irodának a jelenleginél sokkal nagyobb szerepet kellene vállalnia a kistérség nevezetességeinek és szálláshelyeinek népszerűsítésében. Több fórumon kellene megjelenni hazánkban és külföldön egyaránt, a kistérség központjának anyagi támogatása segítségével. Az iroda munkatársainak létszámát bővíteni kellene térségmarketingben jártas szakemberekkel, akik a marketinghez kapcsolódó feladatokon túl a térség turizmusban érdekelt összes szereplőjét összefogják. A térségi összefogásra ígéretes kezdeményezésnek indult a már említett Hódmezővásárhely és Térsége Turizmusáért Egyesület, de nem érte el célját. Az egyesület céljaival, funkciójával nem volt gond, de a gyakorlati együttműködés hiányzott. Valószínűleg a szereplők közötti rivalizálás vetett véget a kooperációnak. Amíg nem történik szemléletváltás a szereplők gondolkodásában, amíg nem

tudatosul bennük, hogy együttműködéssel előrébb jutnak, addig a kistérség nem lesz sikeres a turizmus terén. Ezért van szükség az önkormányzat, illetve a Tourinform iroda beavatkozására, akik elindíthatják ezt a kooperációt.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

A dolgozat gerincét a Hódmezővásárhelyi kistérség falusi és ökoturizmusának vizsgálata képezte. Az elméleti áttekintés során a főbb fogalmak definiálása mellett bemutatásra kerültek olyan modellek, mint a falusi turisztikai élmény modellje, vagy a fenntartható turizmusfejlesztés mágikus ötszöge. Ábra készült a vidéki turizmus fajtáiról, melyek közül kettő, a falusi és ökoturizmus állt a további vizsgálat középpontjában. Napjainkban megfigyelhető, hogy egyre többen keresik a tömegturizmustól eltérő, változatos kikapcsolódási formákat, ezért az alternatív turizmus fajtái – mint a vizsgált falusi és ökoturizmus – egyre inkább felértékelődnek. Azonban nem elég, ha rendelkezésre áll a csendes, falusi környezet és a természetközelség, mivel egyre inkább nő a kereslet a speciális programokat (pl. változatos sportolási lehetőségek, biotáplálkozás, gyerekprogramok) nyújtó különleges fogadókörnyezetek iránt. Az ökoturizmus tekintetében növekvő igény mutatkozik a szakszerű túravezetés és a látogatóközpontok megléte iránt.

A szakirodalmak áttekintésével leltár készült a turizmus vidékgazdaságra gyakorolt hatásairól. Ezek közül például a szezonális, mint kedvezőtlen hatás a primer kutatás során többször is visszaköszönt. A polgármesterek és a szállásadók is említették, hogy a turisztikai szezon nagyon rövid, csak a nyári hónapokra terjed ki, szezonon kívül pedig alig érkeznek vendégek.

Az elméleti áttekintés fontos részét képezte a falusi és ökoturizmus szereplőinek és feladatainak bemutatása. Ez a csoportosítás segítséget nyújtott a primer kutatás során az interjúalanyok kiválasztásához. A kutatás célja a falusi és ökoturizmus keresleti és kínálati jellemzőinek megismerése volt a Hódmezővásárhelyi kistérségben. Három mutatószám kiemelhető, melyek segítségével képet kaphatunk a turisztikai kereslet alakulásáról. Az átlagos tartózkodási idő 2011-ben a kistérségben 2,4 éjszaka volt, a kereskedelmi szálláshelyek szobakapacitás-kihasználtsága 18,5%, illetve 1000 lakosra 625 vendégéjszaka jutott. Ezen három mutató tekintetében javulás figyelhető meg a 2010-es évhez képest, de a megye illetve régió többi kistérségéhez képest a vizsgált kistérség nem bír kiemelkedő értékekkel.

A turisztikai keresletet nem csak statisztikai adatokkal vizsgáltam; primer kutatás keretében interjúkat készítettem a kistérség turizmusának domináns szereplőivel. A szállásadóktól és a polgármesterektől megtudtam, hogy a kereslet alakulása nem egyenletes, a nyári hónapokon kívül alig érkezik látogató a térségbe. A vendégek többsége esetében a látogatás fő oka nem a kistérség látványosságainak felkeresése, ezeket csak kiegészítő

programként tekintik meg. Külföldiek ritkán érkeznek a kistérségbe, esetükben a fogturizmus és a konferenciaturizmus jellemző.

A turisztikai kínálat vizsgálatát egy átfogó vonzerőleltár kialakításával kezdtem. Megkülönböztettem az ember alkotta és természeti vonzerőket, majd ezeken belül alcsoportokat képeztem. Az ember alkotta vonzerők többsége Hódmezővásárhelyre koncentrálódik (múzeumok, épített örökségek, kiállítóhelyek), de a természeti vonzerők, mint például a védett területek és tanösvények Mártélyon és Székkutason találhatók. A turisztikai kínálat másik fontos elemét, a szálláshelyeket is vizsgáltam. Az 1000 lakosra jutó kereskedelmi és egyéb szálláshelyek férőhelyeit tekintve a települések közül toronymagasan Mártély emelkedik ki a 259 férőhelyével. Az 1300 fős Mártélyon jóval több falusi szálláshely található, mint a 2300 fős Székkutason. Ez utóbbi településen jelenleg mindössze három vendégház működik.

A primer kutatás célkitűzései között szerepelt a kereslet és a kínálat alakulásának feltárásán túl a szereplők közötti együttműködések meglétének és intenzitásának vizsgálata, valamint annak felderítése, hogy az egyes szereplők hogyan vélekednek a falusi és ökoturizmus sikeréről, jövőbeli lehetőségeiről. A mártélyi polgármester és az ottani szállásadók kevésbé bizakodóak, mivel Mártély esetében a turistaérkezéseket olyan külső tényező is befolyásolja, mint a levonuló árvíz. Gondot jelent, hogy a faluban nincs olyan programkínálat és látnivaló, ami többnapos tartózkodást tenne lehetővé. Kistérségi szintű együttműködés és közösen kidolgozott programcsomagok nélkül nem tudnak sikeres falusi turisztikai célponttá válni. A székkutasi polgármester, a vendégházak és a Peter's Tours túraszervező a Piroska-kultusz újjáélesztésében bíznak és a jövőben elsősorban a német turistacsoportokra kívánnak koncentrálni. Ehhez azonban széles programválasztékra is szükség van, amiben a Peter's Tours úttörő lehet.

Az interjúk során visszatérő probléma volt az együttműködések hiánya. Mártélyon és Székkutason belül, a szereplők között felfedezhetők együttműködések, de a települések közötti kooperáció szinte teljes mértékben hiányzik a turizmus terén. A korábban létrehozott Hódmezővásárhely és Térsége Turizmusáért Egyesület nem tölti be funkcióját, a Tourinform iroda pedig nem képes összefogni a szereplőket. Kistérségi szinten hiányzik egy turizmusért és térségmarketingért felelős személy, aki a térség összes turisztikai szereplőjét összefogná és lendületet adna a turizmus fellendüléséhez. Szükség lenne olyan fórumok szervezésére, melyeken az érdekelt szereplők megvitatják a felmerülő problémákat, összegyűjtik a fejlesztési lehetőségeket, közös célokat tűznek ki a turizmusfejlesztésre vonatkozóan, komplex, többnapos itt-tartózkodást lehetővé tevő programcsomagokat alakítanak ki.

Az összefogás és az alacsony programkínálat mellett a marketing hiánya is oka annak, hogy kevés turista érkezik a kistérségbe. Szálláshelyek nehéz helyzetben vannak, mert külön-külön nincs tőkéjük akkora marketing kampányt megvalósítani, hogy érezhetően megnőjön a térségbe érkező vendégek száma. Ehhez magasabb szintű összefogásra van szükség, a szolgáltatóknak is be kell kapcsolódniuk a közös marketingbe, továbbá a befolyásosabb, politikai hatalommal rendelkező személyek turizmus iránti elköteleződése és a marketing anyagi támogatása sokat lendítene a helyzeten. A kistérség központjának, Hódmezővásárhelynek több feladatot kellene vállalnia az összefogás terén. Hatásos marketinggel, külföldi megjelenésekkel sok turistát tudnánk a térségbe vonzani, a közösen kialakított programcsomagokkal pedig több napos itt-tartózkodást valósíthatnánk meg.

IRODALOMJEGYZÉK

- AVVJE (2009): *A Hódmezővásárhelyi kistérség turisztikai potenciáljainak feltérképezése. A Vásárhelyi Vidék Jövőjéért Egyesület, Hódmezővásárhely.*
- Council of Europe (1996): *European Charter for Rural Areas*. Council of Europe, Strasbourg.<http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta96/ERC1296.htm> (2013.03.28.)
- Csete L. – Láng I. (2005): *A fenntartható agrárgazdaság és vidékfejlesztés*. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest.
- Diamantis, D. – Ladkin, A. (1999): The Links Between Sustainable Tourism and Ecotourism: A definitional and operational perspective. *The Journal of Tourism Studies*, 10, 35-46. o.
- Donka A. – Sztrunga E. (2008): *Turizmus alapismeretek*. Kereskedelmi és Idegenforgalmi Továbbképző Kft., Budapest.
- Dorgai L. (1999): Az agrárgazdaság helye és szerepe a vidékfejlesztésben. In Kovács F. – Kovács J. (szerk.): *A falu- és vidékfejlesztés stratégiai kérdései*. MTA Agrártudományok Osztálya, Budapest, 35-42. o.
- Fehér I. – Kóródi M. (2008): *A vidéki turizmus fejlesztése*. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest.
- Fogarassy Cs. – Villányi L. (2004): *Agrárgazdaságtan I*. SZIE ARG I Agrárpolitikai Tanszék, Gödöllő.
- Gale, T. – Hill, J. (2009): Ecotourism and Environmental Sustainability: An Introduction. In Gale, T. – Hill, J.: *Ecotourism and Environmental Sustainability: Principles and Practice*. Ashgate Publishing, Aldershot, UK, 3-16. o.
- Garrod, B. – Wornell, R. – Youell, R. (2006): Re-conceptualising rural resources as countryside capital: The case of rural tourism. *Journal of Rural Studies*, 22, 117–128. o.
- Héjja N. (2013): A kútvölgyi tanyavilág története – A Héjja-tanya. In Csörsz Zelenák K. (szerk.): *A tanyák értékei*. Falugondnokok Duna-Tisza Közi Egyesülete, Kecskemét, 117-128. o.
- Hódmezővásárhely MJV Közgyűlése (2011): 38/2011. (06. 07.) Kgy. rendelet: Az "élhető város" elveinek érvényesítése a Cittaslow Nemzetközi Mozgalom keretében. Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Közgyűlése, Hódmezővásárhely.http://data.hodmezovasarhely.hu/docs/rendeletek/20120113/38_2011.pdf (2013.10.01.)
- Inskeep, E. (2000): *A fenntartható turizmus fejlesztése*. Geomédia Kiadói Rt, Budapest.

- Kabódi I. (2005): *Falusi turizmus*. Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Főiskolai Kar, Hódmezővásárhely.
- Kastenholz, E. – Carneiro, M. J. – Marques, C. P. – Lima, J. (2012): Understanding and managing the rural tourism experience – The case of a historical village in Portugal. *Tourism Management Perspectives*, 4, 207-214. o.
- Kis K. (2006): *Vidékfejlesztés és a vidékgazdaság*. Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Főiskolai Kar, Dél-alföldi Regionális Szaktanácsadási Központ, Hódmezővásárhely.
- Kis K. (2011): A vidék és a vidéki térségek meghatározásának európai vonatkozásai (történeti áttekintés az Európai Bizottság új város-vidék tipológiája apropóján). *Jelenkori társadalmi és gazdasági folyamatok*, 6. évf., 1-2. sz., 105-112. o.
- Kis K. (2012): *A vidéki erőforrások helyzete és szerepe a Hódmezővásárhelyi kistérség gazdaságában*. Doktori (PhD) értekezés. Debreceni Egyetem, AGTC GVK, Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Debrecen.
- Kovács D. (2000): „Falusi és vidéki turizmus” értelmezések a nemzetközi irodalomban. In Kovács D. (szerk.): *A falusi turizmus hagyományai*. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 57-68. o.
- Könyves E. – Szabó B. – Tikász I. E. (2009): *A falusi turizmus helyzete és gazdasági kérdései*. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest.
- KSH (2005): *A nagyvárosok belső tagozódása – Hódmezővásárhely*. Központi Statisztikai Hivatal Szegedi Igazgatósága, Szeged.
- KSH (2010): *Területi Statisztikai Évkönyv 2009*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- Kulcsár T. (2003): *Falusi turizmus ismeretek*. B+V Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Lukács G. S. (2004): *A vidékfejlesztés kézikönyve*. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest.
- Makkai G. (2008): *Vidékfejlesztés*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
- Michalkó G. (1999): *A városi turizmus elmélete és gyakorlata*. MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest.
- Michalkó G. (2007): *A turizmuselmélet alapjai*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.
- Müller, H. (1994): The thorny path to sustainable tourism development. *Journal of Sustainable Tourism*, 3, 131-136. o.
- Nijkamp, P. (1998): Tourism, Marketing and Telecommunication: A Road towards Regional Development. *Serie Research Memoranda*, 28. <http://econpapers.repec.org/paper/dgrvuarem/1998-28.htm> (2013.09.14.)

- OECD (2001): *Multifunctionality Towards an Analytical Framework*. Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris.
<http://www.oecd.org/dataoecd/43/31/1894469.pdf> (2013.06.10.)
- ÖIFFA (2010): *Környezetkímélő gazdálkodás. Bevezetés a kíméletes földhasználat gyakorlatába*. Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány, Miskolc.
- Pénzes E. (2008): *Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia*. Pannon Egyetem Turizmus Tanszék – Aquaprofit Zrt., Veszprém – Budapest.
- Puczkó L. – Rátz T. (2005): *A turizmus hatásai*. Aula Kiadó, Budapest.
- Saxena, G. – Ilbery, B. (2010): Developing integrated rural tourism: Actor practices in the English/Welsh border. *Journal of Rural Studies*, 26, 260–271. o.
- Valentine, P. S. (1993): Ecotourism and nature conservation: A definition with some recent development in Micronesia. *Tourism Management*, 14, 107-115. o.
- Várhelyi T. (2009): *A turizmus fejlesztése*. Líceum Kiadó, Eger.
- VÁTI (2006): *A Hódmezővásárhelyi kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási programja*. VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Közhasznú Társaság, Budapest.

Internetes források:

- Internet 1: Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány (2010): Gömörszőlős, a fenntartható falu.
http://kornyezetinevelés.hulladekboltermek.hu/oktatas/zold_programcsomag/gomorszolos_i_programcsomag/ (2013.05.05.)
- Internet 2: Ecolinst (2010): Gömör földje. <http://www.ecolinst.hu/index.php/goemoer-foeldje> (2013.05.05.)
- Internet 3: Hódmezővásárhelyi Többcélú Kistérségi Társulás (2005): Hódmezővásárhelyi kistérség története. <http://kisterseg.hodtav.hu> (2013.04.06.)
- Internet 4: TeIR Kistérségi Információs Modul (2011): A Hódmezővásárhelyi kistérség települései. <https://teir.vati.hu> (2013.04.06.)
- Internet 5: ICI Interaktív Kommunikációs Rt. (2000): A Hódmezővásárhelyi kistérség. www.icicom.hu/teruletfo/csmhu12.htm (2013.04.06.)

- Internet 6: KSH (2012): Magyarországi térképek – Továbbvezetett népesség.
<http://www.ksh.hu/interaktiv/terkepek/mo/nepesseg.html> (2013.04.06.)
- Internet 7: Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város (2013): Tourinform iroda.
www.hodmezovasarhely.hu/oldalak/tourinform-iroda-1674 (2013.04.30.)
- Internet 8: KSH (2011): Magyarországi térképek – Turizmus.
www.ksh.hu/interaktiv/terkepek/mo/idegenf.html (2013.06.10.)
- Internet 9: Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság (2009): Mártélyi Tájvédelmi Körzet.
knp.nemzetipark.gov.hu (2013.06.26.)
- Internet 10: Bodnár Bertalan Természet- és Környezetvédelmi Oktatóközpont (2013): Mártélyi Tájvédelmi Körzet. bodnarbertalan.hodtav.hu (2013.06.26.)
- Internet 11: Székkutas község (2013): Székkutas története és nevezetességei.
www.szekkutas.hu (2013.06.26.)
- Internet 12: Holmagazin (2011): 1 éves a Best Western Hotel Ginkgo Sas.
www.holmagazin.hu/cikk/1-eves-a-best-western-hotel-ginkgo-sas (2013.06.10.)
- Internet 13: Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város (2013): Szállások Hódmezővásárhely és környékén. www.hodmezovasarhely.hu/oldalak/szallas-209 (2013.07.15.)
- Internet 14: Mártonné Tülkös Ildikó (2011): Hódmezővásárhely az alföldi művészváros.
www.bkf.hu/uzletigondolkodas (2013.08.12.)
- Internet 15: Török Anita (2011): 4 millió doboz tea készül Székkutason.
http://www.delmagyar.hu/hodmezovasarhely_hirek/4_millio_doboz_tea_keszul_szekkutason/2252043/ (2013.08.16.)